

ПЛЕМЕ
БУДИСАВЉЕВИЋА
У ГОРЊОЈ КРАЈИНИ.

ЗА СВОЈЕ ПЛЕМЕЊАКЕ НАПИСАО

ЛЕКО.

Штампано као рукопис.

У НОВОМ САДУ.
Штампарија А. Пајевића.
1890.

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

„Mogu li se vratiti kući?“

Племе моје!

Ево ти књиге твоје, коју сам ти давно обећао, и писати давно започео бурном жељом и жарком љубави.

„Дан све данка, светац свеца

„а неђеља неђељицу,

„мјесец гони све мјесеца

„а година годиницу,“

пак минуше већ више од четрдесет годинаца, од кад се растадох мајком Ликом и Крбавом.

Свијета сам се нашетао, добра и зла науживао, ал' свог завичаја, рода и народа нијесам заборавио.

Хвала Богу јединоме, који ми је у вртлогу свјетском сачувао здраву српску душу.

У сутон мог живота мнидијах још који данак задовољно и мирно проборавити, ал' ту ме је баш Божија света воља најтеже искушала. Бог ми к себи узео мог вијерног друга на врлетном овом земаљском путу, који ме је саучешћем својијем тјешио и разбором својијем кријепио, кад би ме у немилијем приликама снага издавала, — Бог ми к себи узео моју милу незаборавну супругу.

Хај не клони душо моја, носи бреме твоје!

Ал' гле, гле! У тај по ме тешки (ал' по њих zgodни) час погнаше ме још — из потаје — и људска пакост и неправда.

Из потаје, да! та то је њина слава.

Па не били ови редци жучи пошкропљени!

„Што кријеш жуте очи,
што кријеш — —?“

И вељу ти племе моје!

Ту небијаху само — два лоша.

Него знаш ли ти оно пашче, што уједа мучки?

Таки ти је онај црни пород, што из вијека у вијек
по мраку снује, кује, трује.

Та мрачна пасмина укршта се са сваком невјеријом.
Њој се не гади ни од пудљивог циганина, ни од кривоносог
— не ишти да му још и име изговорим.

Најжалоснија слика у том колу је — одпадник.

То је она стара наша мора, што нам не да мирна
санка, ни вољна уранка.

То је — — ал' већ нека.

И то ти је роде све побожно, и побожно преврће очима.

И напокон — рече: Амин.

И ја падох!

*

И пробуди се у мени сјећање.

И отворише ми се засјећене очи, и ја гледну опет
бистријим погледом; и виђох ти оно море мука и неправда,
у ком од вјекова —, и виђох ја читаву планину смишљене
подлости, и језеро пуно намјерног бездушја и читах имена
старијех душмана.

А где данас.

Данас већ сотона скинуо и образину, помолио копито,
руке таре, и у брк нам се руга.

И гледам ти још чудеса невиђена, а то су оне „на
небу прилике“, које предсказују, да је близо „пошљедње
вријеме“, кад ће нам се ломити судбина.

*

Пренимо се, и освјестимо се.

Очврснимо духом, *карактером*, као што бијаху чврсти
они. чија крв нам по жилама струји, па шта Бог да!

За нами ће доћи нови нараштаји.

Чистом руком а свијетла образа пренесимо на њих спомен наше поносне старине, наше светиње. Нек потоњи знају нараштаји: *ко и шта* им бијаху врли прадједови, пак ће знати: *ко и шта* су сами, каде стану на свјетско бориште.

А да није с тога — и шта би ти књига ова.

*

А сад племе моје вељу ти још ово: Књига је ова *само теби* нампјењена, њу неће читати ни критиковати пира публика. Ја нијесам књижевник, нит' умјем писати ка' учени људи. Пишем ето како знам, па за то ми не замјери слову.

Узео сам на се дужност прама светом праху нашијех предака, да ти након себе оставим *од њих спомен*, који би се иначе утрьо — *и њихову свешту опоруку*:

Божија те чувала десница!

Ал' никада незаборавило:

„од чије си ти горице листак.“

Осијек, 1887.

Леко.

ДА ТИ КАЖЕМ РОДЕ!

Има отад већ доста година. Један пусти, „ташти“ — сан, тако живо сам га снивао, — побудио и утврдио је у мени намјеру: да напишем шта сам упамтио, што сам од родитеља мојијех примпо и што још будем могао докучити о нашем племену и по мојим слабијем силама да му завирим чак у старе трагове, који се губе у давним вјесковима.

Пјесма вели: „сан је варка а Бог је истина“; а ја вељу: Бог је истина и све што је, од Бога је, па и сан.

А ти млади нараштају — мудруј о томе како знаш. Мој стари мозак казује ми: да је чојечија душа *Божија* искра, а ти — преврни, ако ти се не рачи читати.

*

Г. 1872., 15-ог по српском Јануара, у суботу на појутарје светог Саве у зору — спавао сам тврдо, канда ми се душа од тела раставила. Пренух се, устадо и напиша' при свијећи — онако како су ми се ријечи наметале — овај

С а н

Дође „чојек од кавге“ (тако сам га ја у сну назвао) и узе сјећи дрво; а дрво јако, дебело више лаката у наоколо, јер онај чојек изгледаше слаб и сићан изпред дрвета (стабла). Одјело тог чојека било је некако туђинско.

Узе сјећи и покушаваше сикиром сад овђе сад онђе, тако н. пр. ниско, па онда и мало више, ал' — дрвету се то слабо познаваше.

Грана и врха дрвету невиђох, и ја помислих у себи: Кад ће тај чојек то дрво посјећи? — *Или тај чојек мисли томе дрвету нашкодипи, неби ли се осушило?*

Онда на једном невиђох више ни дрвета, ни тог чо-вјека, него *штару кућу*, а од ње виђох понајвише само кров, а овај канда је од трстике, а канда је од шимле, али *шруо*.

И виђох другог чојека, ђе се припео на шљеме на сред куће и узео откривати кућу. Ђе год одкри, указа се други кров *од сшакла*.

И узео тај чојек *смотшаваши* у трубу кров од шимле од пола куће к полдневу десном руком, *и ошта кућа покривена сшаклом*, које је било изпод шимле.

Кад откри — изпадоше из под оног трулог крова многе *хартије* и *планови*; хартије падоше од средине куће чојеку на лијево, к сјеверу; а планови на десно, к полдневу, југу. Планови бијаху савијени у трубу, хартија им с поља бијела као снијег.

За хартије (писарије) рече тај чојек: да се тичу они-јех, „који су посље дошли у кућу, и *немају права*,” — нит ја могах видити, шта је на хартијама писано, јер оне бијаху једна на другој на једној хрпи. А ја узех развијати планове, којијех бијаше четири, пет или шест.

На сваком плану бијаше нацртан прђеном бојом ситно и лијепо као некакав положај мјеста (*Terain, Ortslage*), а на некијем поред тога са лијеве стране још и прекрасан поглед на предјео (*Landschaft, Ansicht*) у бојама са висо-ким, танкцијем дрвима, као тополе и јабланови.

И стајаше на једном прђеном пртежу горе с лијева у почетку знак: II (два) — као двије куће или два лица, за које неко рече: „*били су њих два, од којијех су пошekli сви они други*,” који се на плану ширише доље на ниже и на десно. А на плану с десна ниже, ал’ од озгор над пртежом стајаше: IX (девет) и бијаше на плану још бро-јева, али их више неznam.

Ја помислих у сну:

„*То је моје порекло!*“

Онда се пренух.

*

Тај сан ми је оставио у души утисак: да је оно снажно стабло — *племе наше*, а онај „човјек од кавге“, који покушаваше сикиром подсејати стабло —, то је не-какав *непријатељ племена*, који му о злу ради.

Онај чојек, што открива труо кров на кући, изпод ког изпадоше оне хартије и планови: *што је наш дух чувар и наставник, који нас учи прошлости нашега племена и буди у нама свјест племенску, подстиче нас, на рад и марливост и упућује нас, да сачемено себи знања, просвјеште —, које врлине опет ће нам племену углед обновити.*

Планови и хартије: *што је наша племенска повјест, која је оним трулим кровом немара и заборава покривена била, коју ваља открити, заборава отешти, оживити.*

Стаклен кров: то је давна чистота, сјај, углед куће, племена, а уједно благо навјештење, да ће нам племе опет бити свјетло и угледно.

Они: што су посје дошли у кућу и „немају права“ —?

То смо — ми.

Дођосмо у кућу и даше нам права, кад год нас — требаше. Даше, па закидаше, док опет све не узеше.

Она хрпа аката, што изпаде изпод трулог крова, (јер излази „свако дјело на видјело“) то је та наша вјековна парница. Разабраћеш, кад проучиш књиге староставне, ал' недај се ничим забашурити, јер ко има — мозга, треба знати: да „вук длаку мијења ал' ћуд никад“.

Ово би се могло и другачје тумачити — ал' сад нека.

Све је то замрсио онај „чојек од кавге,“ ком је зли дух надјео свакакијех имена — па и небратскијех и језујтскијех, па никад да не знаш, какав те искушалац помоћу твојијех слабости, твог немара и незнања, твоје неслоге и твог отуђења од свог рода и народа у пропаст води.

Отвори очи роде!

Да су наши стари у опће — знали онако вјешто писати, као што су умјели дивно војевати, данас би им се имена јасније свјетлила у књизи наше домаће повјести и неби им туђинци и које ко, њихове чине у своју славу бљежили, док њих нијесу ни спомињали, као што их ни данас не спомињу, изим кад се на њих — блатом бацају.

Али као што је мајка Божија ријечи спаситељеве у своје срце прибирала и ту их вијерно чувала, брез да их

је разумјевала, —, тако су и наши честити предци своје племенско предање у свом памтењу вијерно хранили и поштовали.

Узгојени у чистој природности чували су они у бистрој својој памети искуство свог дугог вијека до у најдубљу старост свјеже и непомућено, љубили су истину и своје поштење.

Срећом својом нијесу они *шровали* свој мозак, ни *убијали* своју памет, ни *каљали* своју душу *пошопом* брезобразнијех лажји и глупог несмисла чинутскијех „шхорнала“, као ми данас, нити су они ћерали дангубне мудролице: „*иша* је било *прије*, — *кокош* или *јаје*“?

У нашијех предака било је — још из златног доба народне прошлости наслијеђеног — чистог, правог, језгровитог, *народног* васпитања и знања, којим су они своју душу напајали, срце образовали, памет изопштравали.

Школа им је била своја кућа, своја породица, па искрени родбински саобраћај у племенској заједници, а у душебројној кући учитељи — старци и старице.

У глави једнога племена била је читава књига народне мудрости: народнијех и племенскијех успомена, поучнијех пословица, моралнијех реченица, пјесама и приповједака.

Камо онда Вука, да побере то богато народно умно благо. Колике би му данас књиге биле!

У родбинској заједници бијаше руку доста за плодан и благословен рад, и времена доста, слушати и памтити од својијех старијих мудре ријечи; а млађи су онда још поштовали Божи закон и своје старије и „љубили их у бијелу руку“.

Таки су нам били они наши предци, који су чували своје обичаје, своје наслијеђено васпитање и знање и *племенско предање*.

Натискивана нам туђинска — *цивилизација* била је разтварајући отров по наше народне особине. Под њезињем утпцајем наши се „цивилизовани“ одродише а остали доста покварише и кад наше предање стиже до најмлађијех нараштаја, тад — *мало нам све не прошаде*.

Та надри-цивилизација, од које су нам се прилијепиле само туђинске мане —, покидала нам је племенске

и родбинске, па немало чак и породичне везе, угушила културни народни развитак на природном темељу, у заборав гурнула наше народно душевно благо.

*

Ријетка су ипак племена у нашем завичају, која су — као наше племе — сачувала у свом њедру и *штолико* спомена од своје старине; и то спомена, који се ослања на историјске чињенице давнијех вјекова.

А баш с тога је тај спомен наше драгоцјено благо, које ваља из трулежи заборава изкопати, освијетљати; да нам на ново сијне кано жарко сунце, да нам отвори дријемљиве очи и у срцу нам пробуди *врлине нашијех прадједова*.

* * *

Преко четири стошине година нашем је племену завичај мајка Лика и Крбава, а скоро ће бити двије стошине година, од кад су му огњиште наше миле Пећани.

Што је даље иза двијеста година, покрила је сива магла заборава, али ижње дижу поносито чело два јуначка лика и њих више, којим још имена знамо, како ћу ти кашње повједати.

Од двијеста година амо пробија све то јаснија свијетлост кроз племенске прилике, а да се од *свега* и *штолико* знаде, колико се знаде —, имаш племе моје захвалити једино твом посљедњем паметару, смјерном старцу, моме родитељу, ком' немога' нахудити модар пламен ни студен вјетар троглавога латинскога Балачка војводе, натискане западне просвјете —, који је од колијевке па до раке вијерно љубио род и народ свој, те колико толико биљежио и својој дјечи казивао, што је он слушао од својијех старијех.

*

Стари наши паметари изумријеше, — стари паметари, та жива наша повјесница! Сваки од њих собом у гроб понесе по нешто од наше старине.

А ја ево пишем онолико, колико се још зна, — нек се зна; јер како журно данас пара све односи, однцјела би напокон и то мало наше успомене.

Иза мене ваљда ће се наћи кога у племену, који ће имати поред љубави прама ужем и ширем роду своме боље спреме него ја, ком ће бити приступачнији извори, из којијех би се могло још много црпити, који ће моју књигу попунити, а моје гријешке исправити.

Још ћу ти споменути овђе: какве су ме прилике опкољавале за моје младости, кад сам ја слушао наше предање.

Што је мој родитељ записао, све то, и још што шта више слушао сам ја још за мог дјетинства од оца и мајке, а као младић прије четрдесет и више година и сам сам бешто биљежио.

Ал' камо ми онда појма и разумјевања о важности такијех причања!

Како су тадај још посљедни носиоци старога земана у животу били — данас би ја из старе и новије наше прошлости бројнијих и важнијих података биљежити знао.

Кад ми је било некијех 14 година, слушао би наше старце причати од „боја на *Калатијем*“ — тако живо, као да је јуче било, а било је томе онда већ — 100 година.

Дједови тијех приповједача бијаху учесници боја на *Калатијем*.

Ми ондашњи младићи већ по положају нашијех родитеља ријетко смо завиривали у наше старинско гнијздо, ће су нам се оцеви родили, ће су се још чувале племенске успомене, — него „трбувом за крувом“ — пливали смо туђинском струјом, сажалевајући оне наше старије, који нијесу знали за кнежевине *Рајс-Грајц-Шлајц* —, а они опет дивили се нашој учености, јер ми знадосмо на памет свијех 39 држава и државица — vom teutschen Bund.

А који од нас „срећом“ (сматрало се то као велика срећа) — штудираше у *Грацу* у кадетенкуманији, или у *Најштату* у академији —, ти незнадоше се доста поносити и заносити њемачкијем „Херманом“ а неки, најученији, знали су чак и да му је — жени било име *Гуснелда*.

О свом завичају црпили смо, ако смо хћели, све наше знање из *Фрасове топографије*. Он је писао, како је знао и — хћио. Ко ће му замјерити језујитски правац — онда,

кад и данашњи писци у опће чињенице дођерују на свој калуп, а што се неда, то замуче.

Били смо незналице у погледу познавања прошлости свог рођеног завичаја, а још веће у погледу познавања свенародне прошлости.

Ми у горњој крајини, на периферији свог народа, притјешњени неповољнијем приликама а богме и нетрпљивијем елементима, учили смо већ од најнежније младости туђе школе, туђи језик, туђу — *лажну* повјесницу. У академијама наметаше нам још и туђу — вјеру.

Све је то ишло под туђинском фирмом.

Нијемци су нам се грохотом смијали, кад би ко из народнијех пјесама споменуо: *да је некад било и српског царства*.

„То је Fabel!“ него они нам тврдише да су они све починили.

Амо опет Мађар звечи мамузама, дречи: Теремтете, све је *он сам* починио.

Прођи ме се брате, да ти не причам још и другијех — жалосно комичнијех ствари.

Ето тако је било у нашем завичају за моје младости, а како је данас и то знамо; него вељу ти ово: ријетки су они моји савременици, који су се икад више вратили у своје јато, који су на своје очи прогледали и увиђели, како се за безцјен-жртве крви нашијех дједова други нашијем перјем ките, а нас од вјекова запостављају; како су нас мрзили, гонили, варали, док већ и сами на се не-заборависмо.

Кад проучиш повјест твог народа, сазнаћеш и твоју рођену племенску прошлост, али бирај књиге *праве*, *исти-ниште*, а чувај се *лажнијех* пророка, који никад неће изумријети, јер — шта би враг без њих.

ИСКОН И ПОРЕКЛО БУДЖИСАВЉИКА

ОД БУДЖИСАВЉИКА

I. Д И О.

На сјеверној страни
зрен град, негда
На путу у
на путу у
од пријаме 2
На постојаном
српској
стотина
мак
и
Ова
ако
нема
Дану
У
ријско
курско
Дану
встује
Виде
посте
на
свој

ИСКОН И ПОРЕКЛО БУДИСАВЉЕВИЋА

или

ОД БУДИШЕ ДО ТОШЕ.

На сјеверном подножју Шар-Планине бијели се Призрен град, негда слава наша.

На путу из Призрена у Приштину, или ако волиш: на путу у Косово равно налази се село, именом — Пећани, од прилике $2\frac{1}{4}$ миље од Призрена на сјевер.

На источном рубу поља крбавскога, на подгорју Јаворника опет лежи село, именом Пећани, од немало двије стотина година постојбина племена Будисављевића. У овај мах неznam право, ал' биће нас ту десетак а и више кућа, а има Будисављевића три куће и у Брлогу код Отошца.

Ове двоје Пећани јесу Аз и ижица нашег старог племенског предања, које између те двоје Пећани набраја земље и предјеле: Црнугору, Херцеговину, Далмацију, Лику и Крбаву.

Уз те земље спомиње наше предање и двије историјске епохе, тичуће се нашег садањег завичаја, наиме: турско освојење Лике (1526—27.) и — нашу рекултацију Лике и Крбаве (коначно 1689.), те за ове повјесничке епохе везује имена некијех нашијех предака.

Видићемо кашње, да то наше старо предање — од почетка па до насеобе нашијех предака у крбавске Пећани (1689.) — или: од Будише до Тоше — запрема простор времена од 230 година (1459—1689).

Поменуте двије епохе дају нашем предању чврст положај у временском простору и отварају нам поглед у дубоку старину нашега порекла.

Од прве епохе (1526—27.) као непомичне тачке натраг идући, кадри смо — вођени нашијем предањем — на основи историје и географије готово неоспорном сигурношћу завршити чак у она времена и оне крајеве: *кад и ће је искон нашега племена — промјериши вјекове његовом општанку.*

*

Ми Будисављевићи још и данас цјелокупност својих чланова, потеклијех од пра-оца *Будише* (Будисава), односно од његова (без сумње) сина *Радомира* називамо: *Племя*, а то је већ богме ријеткост, можда и изузетак у овостранијем нашим крајевима.

Већ и та околност свједочи, да су нам пра-пра-оци амо дошли из онијех крајева, ће се наш народ још и дан данашњи на племена дијели и родбинске везе у племену храни.

Али као прв дрво —, материјалистичка струја новог времена раздочиће и нашу родбинску узајамност, што ми је тим жалије, пошто знам и памтим, колико искрено су је још наши оцеви његовали.

Памтим, да смо се ми у обичном говору међу се звали: *Будиселићи*, на пр. „*Ми Будиселићи*“, а и други су нас често тако звали, али већ од старине пишемо се: *Будисављевићи*.

*

Свако устмено предање и онако од кољена до кољена све то више блиједи. Нови и новији знаменити догађаји одвлаче позорност на се, потискују све то више старије успомене. Сваки паметар сваког нараштаја оставља иза себе све већу празнину у предању.

Изблиједило би наше племенско као и свако друго предање, да и није било још и онијех бурнијех времена, али не би било изблиједило толпко, да не биј оне несвојске *саможиве* системе, која нам никад не даде, да будемо своји. Пловећи туђинском матицом, водећи све туђу бригу, пунећи мозак и срце туђинским мислима и осјећајима, отупио нам је пијетет за своје рођено. Па како би нам онда од наше племенске прошлости остало у спомену што више, него само — костур.

Али костур је ту, није опсјена; и ако је на њем што поремећено, и то се види, и даје се у свој првобитни положај намјестити.

Сви су наши стари били паметари; али од *изверснијех старијих* паметара у нашем племену данас по имену знамо само два, а ти бијаху: честити старац *Јован*, мој прадјед (род. год. 1713., † год. 1809.) и наш славни „стари“ протопопа *Тома* (род. год. 1750, † год. 1825.).

Мој прадјед *Јован* пренио је наше старинско предање на своје млађе а понајбољијем успјехом на свог унука а мог родитеља *Будисава*, који је то исто слушао и од старог протопопе *Тома*.

Проти Томи било је 59, а мом оцу 19 година, кад је умро Јован; а кад је умро Тома — било је мом оцу 35 година, дакле бијаху од кољена на кољено наши поменути паметари зрели за разумјевање и памћење чувенога, пак тако је било прије њих и до њих.

Те честите твоје паметаре упознаћеш племе моје, кад им живот прочиташ, ако ми Бог поклони још толико дана, да у П. дијелу ове књиге напишем, колико о њима знам —, а саде ћу ти по могућству *истијем* ријечима како сам га сам слушао, биљежио и од мог оца написано наслиједно, казивати: наше старо

ПЛЕМЕНСКО ПРЕДАЊЕ.

Ја сам не једанпут, него често слушао од мојних родитеља и од мог дједа *Мијаша*: да су наши пра-оци „*некад из Црнегоре дошли*“, па исто тако слушао сам и да су они „*из Херцеговине амо прешли*“ и напосред слушао сам: да „*у онијем крајевима шамо неђе има мјесто: Пећани.*“¹⁾

¹⁾ Све од кад се бавим нашијем предањем заман сам тражио по земљовидима, који ми при руци бијаху, те наше старе *Пећани*, а кад их не нађох ни у најновијој и најопширнијој „карти централне Европе“ бечког географског института —, ни у Херцеговини ни у Црној Гори, па ни у Старој Србији, мислио сам, да их је нестало са лица земље. Но не бијаху њих уништили ни Турци ни Арнаути, него — наши топографи.

Бавећи се љети 1884. у Врховина код брата поп-Јове, нађох *Пећани* на једној старој, малој неугледној карти, коју му некад бијаше покљонио покојни стриц Самац.

Наслов карти је францески и њемачки. Први гласи овако: Carte de la Bosnie, Servie, Croatie turque, Herzegovine et du pays Montenegro par F. Fried

Те Пећани сматрао сам ја и онда као наше старо настаниште, па како сам већ од мог дјетинства тубио, да су наши стари из Црнегоре дошли, тако сам ја то год. 1841., пртајући по упутству мог родитеља и по једном старом његовом нацрту родолик посебне *Тошине* гране —, код Тошина имена написао: „*Тошо како казују: из Црне-*

Vienne chez Artaria et Compag. и т. д. Њемачком наслову додат је још број године 1829.

На тој карти убиљежене су Пећани до знака: o = Village et Nameau (Dorf und Weiler, село и сеоце) овако: o Pessiani (између cs и a уметнуто је умекшавајуће i, изговара се дакле чисто: *Пећани*). Положај им је, како рекох, 2¼ миље („mille d' Allemagne“) од Призрена на сјевер на путу из Призрена у Приштину, означеном као „Chemin de Caravannes.“

Од Пећаних за једну миљу даљине више на запад него на сјевер убиљежено је село: Luschinai (Лежања) а у истом правцу још даље убиљежено је под знаком „мале вароши“: Јакова (Ђаково).

Тиме је одређен положај *Пећаних*.

Село Пећани бити ће у ма ком погледу значајно, кад је нашло мјеста на тако малој карти.

У истом правцу и удаљењу од Призрена нашао сам после *Пећани* и на слиједећим картама: Zuccheri, das osmanische Reich etc in dem Stande vom Jahre 1828; 6 Blätter, J. G. Cotta'sche Anstalt in München и: Josef Scheda, General-Cardre von Europa, 25 Blätter, verm. u. verb. Auflage 1859. На првој карти убиљежене су до знака „посебног села“ = o Petschiana, на другој под укупним знаком „села и осталих важнијих мјеста“ = • Petciana.

А на „карти централне Европе“ бечк. геогр. инст. стоји на истом мјесту такође знак посебног села = o, а до знака умјесто: *Пећани*, пише: „zu Ležanja“ а мало даље: Ležanja онде, ће је на старој карти: Luschinai.

По обичном разумијевању „zu Ležanja“ значило би, да су Печани одцијепљен, удаљен, усамљен дио села Лежање, или: Пећани су у неком одношају утјеловљене селу Лежањи, или: Пећани и Лежања сад су једна општина, али по свој прилици од свега тога не стоји ништа до ли површност неких у свом уображењу непогрјешивијих топографа, који кваре и оно што су други прије њих добро урадили. Ти људи обично неразумију језик народа, нит' умију честито разпитати нити право разумију оно што им се каже. Отуд онај неброј „плуцера“ по картама и онијех предјела, ће им сва средства стоје на расположењу и такијех погрјешака нипошто не би смјело бити.

Пећани дакле има, и онај топограф, који им је прво забиљежио име, морао их је из сопственог очигледа познавати, што је тим вјероватније, чим Пећани леже на главној свези између Призрена и Приштине; или је морао бар за име и положај им поуздано разабрати. Још и увјерен сам, да житељи Пећански незнају, шта је то „zu Ležanja“, него они своје село и сад зову *Пећани*, као и Срби Тетовани што зову своју варош *Тешово*, а не: Калканделе.

Констатијем напокон: да осим *шијех*, нигде више не нађох још какве друге Пећани „у онијем крајевима.“

горе“ и т. д., чиме пак нијесам хтио рећи: да је Тошо главом, непосредно дошао из Црнегоре —, јер предање о Будини и Радомиру, које ћу мало даље наставити, било ми је већ познато, — него хћедо просто рећи: Тошо је појеклом из Црнегоре, или: Тошини прешци дошли су из Црнегоре.

Ја тадај неумједох горњем, неопредјељеном, изпрекиданом казивању свезе ни потражити а камо ли наћи.

Поред слабог познавања народне прошлости а баш никаквог познавања старе географије, оскудјеваше нам и спомоћна средства за оријентовање, опширнији земљовиди и описи упитнијех земаља.

Право рећи: онда још није ником ни на ум падало, да покуша разбистрити наше предање, него — приповједао је — колико је ко знао, и памтио је колико је ко могао.

Мени се то некако све врзло по глави, хтедох поузданије знати, те упитах једном покојног оца: од куд су управ исконом наши стари? а он ће ми рећи:

„А Бог ће већ знати! из Црне Горе, Херцеговине (ли), — *„Тамо неђе од Црнегоре“*.

А то ће рећи: Наши су стари или из Црнегоре, или из Херцеговине или у опће из неког предјела у сусједству Црнегоре. Види се тек, да је напoкон само још Црнагора остала у памтењу главни објекат оријентовања.

Сад да наставим:

„Бијасу них шри браша, по имену: Будинша, Јуриша и Пилип, који се некад преселише из Херцеговине у Далмацију а из Далмације у Лику, и настанише (уоставише?) се у Новом.“¹⁾

„Будинша се пресели у Мушалук²⁾ у крај воде Лике.“

„Од ша шри браша пошекла су шри племена: од Будинше Будисављевићи (Будисељићи) и Будаци; — од Јури-

¹⁾ Нови је личко село под Велебитом, крај пута из Госпића у Баг. За војничке крајине припадало је канишкој кумпанији. У Новом је стара кућа наших по искону рођака Филиповића (Philipovića).

²⁾ Мушалук је личко село од Госпића на сјевер. За крајине припадало је куљској кумпанији.

не садашње племе Јуришића; — од Пилипа данашње племе Пилиповића.“ (Наши стари никад неби говорили: Филип, нити Филиповић, него Пилип, Пилиповић. Тако говори и народ по Лици и Крбави).

„Будисављевићи оштали су штировјерци (православни), а Будаџи, Јуришићи и Пилиповићи прешли су римском закону.“

Од сад даће држи се наше предање само Будише т. ј. његовог потомства.

*

„Када Турци Лику освојише (1526—27.) шад наш праотац (праотац Будисављевића) Радомир¹⁾ посла своју чељад напријед из Мушалука под Ум²⁾ код Ошошца, а он заоста гонећи говеда. На Корјену³⁾ га стигоше Турци и хтедоше му оштети говеда. Један Турчин маши га се (метну га се) из пушке преко некакве долине. Ту Радомир мало не погибе, јер му шурско зрно прешрже кајичи од вишечика баш на крстијем. Радомир приваши мегдан и убије оног Турчина из пушке, ошме се Турком и сретно одждене своје „благо“ под Ум“.

Ове сеобе наше предање не спомиње више Будишу, него Радомира — по најприближнијем рачуну сина Будипина и представља нам га као главу своје „чељади“, а Будише? — нема више.

*

„Кад су Турци проћераши били из Крбаве и Удбине града (коначно г. 1689.) —, два рођена брата Будисављевића, Тошо и Малеш, дођоше из под Ума и населише први оно мјесто које се сада зове „Пећани“.

Бијасу најприје сшали у Толику онђе, фе су саде Вејиновићи, па пошто им се шу, а за крашког бављења ни у Јошану не свиче, настанише се они мало даље сшално на оном мјесту фе нађоше „силне горе“ (шуме) и дебеле паше за своје благо (Пећани).“

¹⁾ Радомир, по рачуну син Будипин остао је у правој линији праотац Будисављевића, а неки други син Будипин — праотац Будака (комбинација) тек ми Будисављевићи знамо, да смо потомци Будипина сина Радомира.

²⁾ „Ум“ је изолован бријег код Отошца а ниже њега село: Подум.

³⁾ „Корјен“, бријег. Идући из Госпића у Оточац, салази се с Корјена у Лешће.

„Трећи браћ Тошин, ком се име сад више незна, одсели се из под Ума мало даље у Брлог, ће му поштомци и данас живе.“

Тошини потомци сви су пописани, а они други (Малешевци у Пећанијем и они у Брлогу) нијесу.

Тошо је имао три сина: Мијата (Бојана), Манојла и Малеша.

Од та три брата тргле су три гране, а гранчице им сижу данас већ до осмог нараштаја.

Тошо је био дјед нашега паметара Јована а прадјед проте Томе.

Било је равно три стошине година од боја на Косову, кад поштомци Будилини, Тошо и Малеш, населише наше Пећани у Крбави.

*

У предање спада још и ово:

Наши пра-оци донесоме собом амо „листине“ од коже (пергаменте), што без сумње бијашу њихове старе дипломе, дароване од српских владара, које су они дуго чували.

У поворци окупнијех времена сва позорност мушка бијаше упрта на општрицу ханцара, сва дјелатност посвећена крвавом мегдану, јер као што данас наши културтрегери нас сматрају као свој културни ђубар, тако смо им онда били добри само за кланицу. Школа и књига не бијашу на дневном реду — за нас. Усљед тога од кољена до кољена поред све то већег неразумјевања превлађивала је све то већа нехатност према томе нашем аманету, а потоњи нараштаји по готово не умједоме више цијенити вриједност тијех „листина“, које им дабогме непринашаху стварне користи.

„А шта ће нам та магарећа кожа?!“ — тако да су говорили они, који у свом незнању утаманише тај драгоцјени аманет.

Тако је слушао и упамтио мој родитељ приповједање својијех старијех.

Наша неизмјерна штета! Таке „лијсте“ пренесоме многе ускочке породице, ал' тешко да их која умједо сачувати.

Незна се, кад су се те наше листине погубиле, ал'

сигурно текар иза насељења у Пећанијех, јер ми незнамо аман *ништа* више од прошлости нашијех предака из времена њиховог бављења под Умом.

Листине се погубиле, ал' и од њих остао нам је ето — спомен, и као кроз сап сјећало се наше племе увјек свог поноситог искона, јер му је тај понос у крви остао, подстицао га на јуначке чине и приморавао га, да чува свој образ. И тај понос сачувао му је старе успомене па до данас још и племенске особине у пркос свијем злонамјернијем умишљајима: превити га или скршити га, ил' на крива пута навести га.

Не дај се ни ти, млади нараштају, него памти: *да ће ошеш „вода шећи куд је шекла“* и да неприличи соколу гакати у црном вранијем јату, него му је мјесто међ јунаци, а *кад кликће — горе, небу под облаци.*

*

Овђе ће сад бити мјесто пјесми мога родитеља, која такође садржи наше предање и родослов Тошина потомства до у новије вријеме. Пјесму ћу на крају, колико буде требало разјаснити и ће буде требало исправити.

Него ваља ми почети из даљег.

Године 1845. умрије ми моја мила мајка а мене судбина за навјек растави од свог завичаја.

Минуше ратови 1848—49. године, мађарски и талијански, вратих се из Талије, па године 1857. са мојом незаборављеном супругом и синчићем од три године Манојлом, подигох се из Баната у Госпић посјетити стара родитеља, који је тадај већ од г. 1852. умировљен био. Па и умировљен бринуо и трудио се он још о бољитку и напретку тамошњег свог народа, и — као и ја сада — забављао се је успоменом прошлијех времена.

Диванисмо о свачем па и о нашем племену.

Ја зажелим опет чути од наше старине а он ми пружи лист артије и на њему написану пјесму, посвећену свом „драгом“ племену.

„Ето, то ти је све,“ рече.

И њега бијаше надјачао пјеснички дух нашега народа, који нас, хћели не хћели, могли не могли, гони: да у пје-

сми прославимо оно што је наше, што нам је мило, па тако он и наше племенско предање бијаше сложио у форму народне пјесме.

Пјесма је онака, каква је старцу у први мах из пера потекла, недопуна и недовршена. Ће што је изостало, а ће што би се у прози изправније дало казати, што се не да лако скучити у стихове.

Ево пјесме:

Јеси л' чуло илеме моје драго,
кад цар Лазар паде на Косову,
кад 'но Милош Мурата распара,
кад 'но Вуче Бранковић неверни
изда род свој к'о Јуда Исуса; —
Кад Србију освојише турци,
силну Босну и Херцеговину —,
пак што турска сабља не изсиј'че
и што не ће познат' Мухамеда —
распршта се по горама зеленим
да утече барбарству немилем?
Прчу Гору многи населише,
независност своју сачуваше,
А многи су међе пребјегнули
под криоца хришћанскијех цара;
а остали у невољи тешкој
мораше се натраг повратити
да робују до данашњег дана
и до воље Бога великога.

То биј судба народа српскога,
који пати пет стотин' година.
То каштига Бога јединога
за неслогу и невјеру братску.
Ал' је творац вишњи милостиван
те ће дати да ће боље бити.
Већ се српска почиње ливада
зеленити и цвеће носити.
Бог на народ заборавит' неће,
ком с' имену почешак не знаде¹⁾
нит' га која повјестница каже,
који Христов закон исповједа
од почетка до данашњег дана
без промјене — у својој цјелости;
*древни народ, најстарије хришћанство!*²⁾

*Познај дакле драго моје племе
од какве си ти горице листак!
а сад ћу ти лијпо показати
шта сам чуо од нашијех старих,
и што знадем и што сам скупио
да предадем вама и потомству:
од куда су наши пра-пра-оци
изселили и куд су селили,
док се најзад ниј'су населили
у Пећани у равној Крбави.*

*У времена стара поменуша³⁾
наши стари оци преселише
из лијепе земље Херцегове⁴⁾
у предјеле неке Далмације.
Где су пали и када је било,
колико л' су туге пребивали —
не море се знати ни казати,
јербо ништа записата нејма
нег' приповјед од оца на сина.*

*Далмацију кад су оставили,
у равну су Лику населили
у Мушалук покрај воде Лике.*

*Три су брата, кажу, дошла шамо.⁵⁾
Једном да је Пилии име било —
и садашње аleme Филиновић;
другом име да ј' Јуриша било —
и данашње аleme Јуришића;
трећи ј' име носио Будиша —
од кога су постали Будаџи
и ми сами Будисављевићи.⁶⁾*

*Стари наши и стари Будаџи
вавиј'к су се међу се срађали.
Ваљда би се још од тог и више
знало казат' и приповијети
да нас није закон⁷⁾ раставио
и ондаке — злону уселио.*

*Ово кажем само, што сам слуша'
од мог' дједа старога Јована —
деведесет још и шест година
који је живио, тако казивао —,
и од старог протопопе Томе,
кој' је много био зашисао.*

Што ј' истина од овога сродства
нека пише који боље знаде —,
било тому како му и драго —
знамо шта се даље догодило :

Каде шурци Лику освојише,
тад Радомир, наш праотац стари
посла чељад под Ум код Отошца
а он оста гонећи говеда.
На Корјену стигоше га турци,
ђједоше му отети говеда.
Радомир се преко дола брани
и оте се са говеди турком,
Ту га турско зрно мал' не уби,
претрже му кајиш на фишаци.

Радомир је три сина имао,
по имену *Тошу* и *Малеша* (?)
а трећему имена незнадем.^{s)}

Око хиљаде и шесте стошине
Осамдесет девете године
Кад су шурци изхерати били
из Крбаве и Удбине града
онда Тошо и Малеш досели
из под Ума у наше Пећани, —
шрећи брат им остаде под Умом
у Брлогу, праотац рођака.)*

Она грана почемши од *Јоваса*
Потекла је од брата *Малеша*, —
а од Тоше ова друга страна,
коју оћу да лиј'по опишем.

Тошо роди три ваљана сина,
То је: *Мијаш*, *Малеш* и *Манојло*.
Манојило само *Марка* роди.
Марко бјеше лајтнат, и делија,
и задоби *лиј'сте племените*.
Он четири имадјаше сина:
Првог *Тошу* славног протопопу
прави понос рода и племена,
прси су му накићене биле
од два цара са два лепа крста
и са л'јепом од злата колајном; —

*) Што је сад пјесме даље, то је само родослов Тошина потомства у
Пећанима и спада право у II. дио ове књиге, али нек остане пјесма у цјелини.

а другога: *Пешра* капетана
 на крајини славног *Јуника*.
 Јуначки је свуда војевао —
 и у рату на боју јуначком
 код *Вероне* у земљи *Талији*,
 француска га удари балота
 баш код срца у прса јуначка.
 Лака њему црна земља била,
 јер је био у племену дика!
 Трећи бјеше *Пили* капетане —,
 учен бјаше ал' лудо живљаше —
 а четврти, најмлађи: *Манојло*,
 славан јунак кано брата му *Пешар*
 он погибе у турскоме рату
 на граници близу *Добросела*.

Тома прото два сина имаде
Дану проту и поручник *Ису*.
Дане ј' им'о још више синова,
 међу њима и два свештеника.

У *Малеше* три су сина била
 то ј': *Радоша*, *Радош* и *Радомир*.
Радомир је био *арамбаша*
 пред шерегом на турској граници;
Радоша је *шри* сина родио:
Сина Лазу, *Николу*, *Тодора*.
Радошу су сва дјеца помрла
 и кољено његово изумрло.
Радомир је два сина имао:
Василију и вредног *Павлића*,
 кому⁹⁾ послом није било пара
 нит' у селу нити у племену.

Мијат роди вриједног *Јована*.
Јован бјаше понос у племену,
 Богомољац, пак војник и тежак
 Да му неби у *Крбави* пара.
 Док је *Лауд* у *Буџићу* био
 служио је с њиме као капрал
 и свуд кашње с њиме војевао.
 Он је имао *Саву* и *Мијаша*,
 и у кући сваку изобилност,
 коју ј' *Сава* са синови чува';
 а *Мијат* је царску службу служио
 и с његовим вредним понашањем
 допрѐо је до части мајорске.

Примјетбе.

1) По истраживању словенских историчара име „Срб“ смјело би се сматрати као у почетку свеопће име свих словјена.

2) „Најстарије хришћанство“; разумијем не по времену најстарије, него чисто, изворно хришћанство, непомућено којеквијем новотаријама.

3) „У времена стара поменута“. Као што се по нашем предању другчије и не да извести, тако и родитељ ставља доба изсељења наших праотаца из њихове прве постојбине у вријеме од коначне пропасти Србије (1459) до пропасти Херцеговине (1482) (само није он то доста јасно изрекао, помињући само Косово, као главну причину пропасти) а то је простор времена од 23 године.

4) Родитељ је од предања изоставио све оно, што му није било јасно, чему више није знао међусобне везе, тако и неспоминио: да су наши праоци некад „из Црнегоре дошли“ јер незнајући право, јесу ли они исконом из Црнегоре ил' из ког предјела у сусједству Црнегоре („тамо неђе од Црнегоре“), то јест: непознавајући положај *Пећаница*, није се могао ни оријентовати: каквијем поводом би они из Црнегоре могли доћи. За то је он у пјесми споменуо само оно, што је извјесно памтио, наиме: да су се из Херцеговине у Далмацију „преселили“.

- 5) „Далмацију кад су оставили
 „у равну су Лику населили
 „у Мушалук покрај воде Лике
 „три су брата, кажу, дошла тамо.“

Овђе би ко могао помислити, да су сва три брата дошла у Мушалук. Тако отац није мислио, него прави смисао, као што и јест по предању, види се из оригинала пјесме, ће је отац био написао овако: „три су брата, кажу, дошла у Лику“, ал' почем слогомјер није подносио тако, он је *пресукао* оно „У Лику“, па замјенио са „тамо“ и не примјетив, да је том поправком помутио прави смисао.

Сад он не спомиње ни *Нови*. Наши стари Будисављевићи нијесу никад ни сматрали *Нови* као настаниште Будишино, што он и није био, па за то га нијесу ни спомињали. Само један пут чух споменути Нови. То је било од прилике г. 1842. Једном у вече сједисмо ми дјеца, колико нас је код куће било, код топле пећи уз оца и мајку. (То је било у Канижи (до Госпића) у капетанском „квартиру“). Отац нам приповједаше од Будише и његове браће, од њиховог долазка у Лику, од Будишине насеобе у мушалук и т. д., а покојна мајка подсјетиће га: „да су Будиша и браћа му прије још стајали у Новом.“ То сам ја одма забиљежио.

То прво и прелазно бављење у Новом са свијем је разумљиво. Ступив браћа на предидијељено али њима још непознато земљиште, морадоше се најприје неђе зауставити, одакле ће га разгледати и упознати, па онда текар могоше одабрати сваки себи стално настаниште.

6) Слушао сам обично спомињати браћу овдијем редом: Будиша, Јуриша, Пилип; што би се могло узети, да је по старинству.

7) Закон = вјера.

8) „Радомир је три сина имао,
 „по имену Тошу и Малеша,“ и т. д. то је анахронизам, јер између

појаве Радомира (1526—27, „кад су турци Лику освојили“) —, и појаве Тоше и Малеша (1689., „кад су турци изхерати били из Крбаве и Удбине града“), лежи простор времена од 162 године, (пуних пет генерација), који се не да стегнути између оца и сина.

Од прилике год. 1841. упитам ја једном родитеља: Чији су били Топпо и Малеш синови? — а он ми рече: „*Ваља да су били Радомирови синови.*“ Ја сам то онда одма забиљежио овако: „Топпо и Малеш бити ће канда Радомирови синови, који су се у Пећани населили.“ Наравно, да ја тада нијесам — рачунао. Дакле, што отац онда није знао извјесно, с временом учинило му се, да јест, јер између Радомира и Тоше предање наше неспомине никога и ништа више, а биће томе још и другог повода, који је повећао сметњу.

Сва је прилика, да је и Тошину — Малешеву оцу било име Радомир, јер иста имена понављају се често у племену и јер на челу наше читуће пише једног Радомира, коме нема мјеста у родослову Тошиног потомства, који дакле иде *прије* Тоше. Временом и погрешнијем памћењем слила су се оба Радомира у једног и пренешени атрибути првог на другог.

Тако више удаљенијех предмета, који стоје један иза другог, али далеко један од другог — непажљивом гледаоцу представљају се у перспективи као један предмет, привидно, — али што ближе им приступи гледалац, све то више размичу се предмети, све то даље удаљује се један од другог. Тако је и са памћењем догађаја давијех и давијих, док им се не приступи ближе мјерилом времена.

9) Т. Ј. Павлићу.

То је у суштини наше *старо* предање, или боље рећи: одломци из давне наше племенске прошлости.

Говорићу саде још о старом нашем родолику, јер као и очева пјесма, спада и он у овај дио књиге, као материјал. За тијем ћу покушати, да објасним наше предање простијем рачуном на темељу повјеснице и земљописа.

*

У мене је један лист пожухеле хартије, на ком је мој дјед Мијат, Бог зна кад, ваљда почетком 1820-ијех година —, почео био биљежити своје њиве:

„*№ 1. Podkuchna (подкућна) od Juga Paval Budislievich, od Bure Peter Svillar od Zap.*“

На том листу нацртао је мој родитељ наш родолик онако просто пером и слободном руком, наиме: родолик Тошине гране.

На родолику су забиљежена, почам од Тоше, сва мушка лица Тошиног потомства, родивша се до укључно г. 1824., а од г. 1825. само једно двоје, који се родише почетком исте године. Даље није био нико записан онда,

кад је родолик цртан. Што је посље допуњивано, позна се по тинти; дакле је тај родолик рађен зими 1824—25., или у прољеће 1825. Има му саде (1887.) 62 године, а мени је било онда по-друга година.

Са горње биљешке дједа Мијата види се, да је мој родитељ писао тај родолик у *Пећанијех*, јер како би иначе доспио до оне хартије. Отац је онда био још у *Вребцу* штације командант и код амбулантен-колоне а дјед Мијат живио је тадај већ пет година у пензији код своје куће у *Пећанијех*.

Вјероватно је, да је отац писао тај родолик још за живота проте Томе, јер Тома је умро 19. (31.) Маја 1825.

По том нацрту уз упутство покојног оца (био је онда капетан и заповједник канишке кумпаније) израдио сам ја г. 1841. нов родолик, попуњен до исте године.

За живота мог оца висио је тај нови родолик уокви-рен под стаклом на зиду код њега а сад је у мене.

Да ти га опишем:

У виду граната дрвета, које се уздиже иза једног споменика накићена старинскијем оружјем и заставама, — показује родолик потомство Тошино.

На десну споменика сједи Минерва учећи младеж. На лијеву лежи лав.

Десно с краја на литици уздижу се: „храм добродјетељи“ и „храм славе,“ на њима генији трубом, односно вјенцем у руци. Лијево с краја у даљини стара градина, на зиду јој се види крст.

Те слике сам ја немало све повadio из којекаквијех старијех очевијех књига, прецртао и по мом млађаначком замислу у цијело саставио, допунио и примјенио им ову симболику:

Споменик = спомен племену.

Минерва = мудрост.

Лав = храброст, обоје својства племенска.

Слава, добродјет (врлине — само се казује, за тима ваља тежити).

Старинска градина = старина племена.

Крст на кули = борба „за крст часни и слободу златну“ (невиди јој се још краја).

У дну је напис:

„Будисављвића родословие“ и разјашњујући стихови,
које је покојни отац саставио:

„Храбростъ, мудростъ путъ е сам’

„Добродјетљи наћи храмъ;

„Онда текаръ славе гласъ

„Съ храма свога явља насъ! —“

Родолик је висок $20\frac{1}{4}$ — а широк $14\frac{1}{2}$ палаца (цоли).

Сад ти роде, ако ти је воља — насмј се! Ал’ ја
онда неумједох љепше, па ни данас.

*

Саставио сам „родословну таблу“, настављену натраг до праоца нам Будише, коју ћу касније цјелисходно изградити. Та табла није прави родолик, јер на њој нема мјеста сваком лицу, него она је постала по потреби комбиновања при овој радњи, а обратно опет она служи као спољно средство за комбиновања и закључке са познатог на непознато.

У осталом види у „Додатку“ опис: „Родословна табла и мој рачун.“

Разумије се, да ћу изградити још и специјалан родолик Тошине гране, који ће обухватити и женску чељад, у колико им могох прикупити имена са податцима. Штета велика, што нијесу пописане и оне двије гране Тошине браће: Малешева у Пећанијех и она у Брлогу. Колико лакше би се онда дало комбиновати и сигурније закључке правити.

„Ал’ већ нека; кад инако није.“

РАЗЈАШЊЕЊЕ НАШЕГА ПРЕДАЊА.

Има неброј српскијех сеоба након Косова амо: мањих, већих и великих, из свијех српскијех земаља, — што но мој родитељ рече: „под кријоца хришћанских цара“ — у Хрвацку, Славонију, Унгарију, а свима сеобама повод бијаше зулум турски и све даље продирање турско на запад. Повод сеобама бијаше донекле и варљива нада уз варљива обрицања „хришћанских ца-

ра“: вратити се скоро опет као побједилац на своје старо огњиште.

Да није било тијех повода, не би било ни сеоба, па ни — нашег предања.

Иза кобне битке на Косову сачувала бијаше Србија још за 70 година неку јадну аутономију под својим де-спотима, али г. 1459. турска сила притиште немилице народ и земљу, на које се просу све бјеснило крволочног освајача, који у први мах одма одведе 200.000 робља у шужањство и помори га глађу, жеђу и неописанијем мукама.

Четири године за тијем иста бијесна холоујина из корјена сломи и Босну поносну (1463).

„Још г. 1475. Владислав“ (најстари син Херцега Стева-
„на Косаче) „се спремаше да изгуби своје земље, али
„истом 1482. Херцеговину са свијем освојише Турци . . .
„ Тако нестало пошљедњега остатка од босанског
„краљевства, који се још 20 година држао послје буре
„1463. године. То је био пошљедњи потрес, од кога не-
„оста ни трага словенској независности од Саве и Дуна-
„ва на југ. Што је год дотле и најмање личило на самостал-
„ност, све погине у таласима турскога потопа.“ (Мајков).

„Само оста Црнојгори
„за слободу да се бори.“

(Пјесма).

„ Зета или Дукља била и остала (је) у поз-
„нија времена пошљедње и једино утежиште српске неза-
„висности. Овде се развила Црнагора, која је умела до
„данас да очува своју независност, уз пркос надмоћи
„турској, којој су сви јужни Словени подлегли.“ (Калаји).

Црнагора и они страховити српски осветници, српски хајдуци, из пред којијех се Турци у куле и градове затвараше —, пренијеше кроз вјекове мисао српске неза-
висности до у наша времена.

Грозни дани стадоше у изглед Далмацији и Хрвац-
кој, већ кад Турци освојише Босну а још грознији по
Далмацију, кад они поразише и Херцеговину.

Нападима на Далмацију не бијаше престанка, а год.
1507. Турци „sa svih strana napanu na nju. Kud god su

„oni prolazili, svuda i sve su okrenuli pod mač i palili. Oni „ljudi što su izbjegli od ovog rasuća, na vrat i na nos uteku „u tvrdjave, ili privezu se na otoke i t. d.“ (Svilović).

Крбаву су пустошили Турци још од г. 1460. а знамо, да се од њиховог страха г. 1467. чак и Оточац раселио, пак су га чак г. 1619. опет Сењани населили.

Год. 1527. завршише Турци коначно освојење *Лике и Крбаве*.

Ово су укратко катастрофе српских и хрватских земаља, а и *њима* су скопчани непрестани комешаји нашега народа.

Запамтимо сад ово добро: *Све те катастрофе биле су се за вријеме једног не предугог чојечијег вијека, за вријеме од 68 година (1527—1459=68); или кажимо то другчије: за вријеме од 68 година 1459—1527. освојише Турци Србију, Босну, Херцеговину, Лику и Крбаву и велики дио Далмације.*

Подјелимо ли сад то вријеме по потреби нашега даљег истраживања, то налазимо да од пропасти Србије до пропасти Херцеговине има 23, од пропасти Херцеговине до проп. Лике 45 година.

У то вријеме од 68 година биле су се сеобе наших праотаца од *прве* до укључно оне *предпоследње* из Мушалука под Ум (1527).

Тијем мјерилом пред очима лако нам је даље довести у склад наше предање са историјским промјенама и географичнијем приликама.

*

Рекох мало прије, да има неброј сеоба нашега народа амо у ове крајеве, па за то ми Будиселићи никад неби могли знати: *кад* су наши претци у времену од половине XV. до под крај XVII. вијека своју прву постојбину оставили и амо се доселили, да нам *није у нашем предању* оног једног *чврстог стуба: старца Радомира, који нам се појављује својом сеобом из Мушалука под Ум г. 1526—27., „над су Турци Лику освојили“.*

Та чињеница свједочи јасно: *да су наши претци још прије године 1527. у Лици становали, јер посље те године неби се могли тамо никад више населити, пошто је отад*

Лика већ била турска, па не би могло бити ни спомена од зауставке у Новом, ни од насеобине Будишине у Мушалуку, нити од сеобе Радомирове из Мушалука под Ум услед шурже навале у Лику, не би о томе свему било ни — предања.

Наћићемо ми у току ове расправе још доста разлога и знакова, да су наши претци до окупације турске г. 1526—27. били дуго, од прилике преко 40 година у Лици становали.

Која је била дакле нашпјех праотаца *прва* постојбна и *кад* су се они из ње изселили?

Име „*Пећаних*“ у Крбави јасно нам одјекује име онпјех *Пећани* код *Призрена*, јер исторично је: да су наши стари сеобаши својијем *новијем* насеобинама, (а *Пећани* у Крбави наша је *нова* насеобина) надјевали имена онпјех мјеста, *од куд* би се они (или њихови претци) доселили били.

То се разумјева овако: Они сеобаши, који би *први* какво ново село *основали*, ће прије њих никога није било, надјели би и име селу.

Премјестимо се сад мишљу у *Пећани* оне код *Призрена*, те оданде управимо поглед редом на оне земље, које спомиње наше предање а уједно сјетимо се и *прве* катастрофе (пропаст Србије 1459.) и тадањпјех историчкпјех прилика, и ето: на мах нам се диже магла, која нам је до сада покривала везе оном изпрекиданом, неопредјељеном сјећању у почетку нашега предања.

Указују нам се те везе тим видљивије, чим је мањи простор времена од поменуто катастрофе до насеобе нашпјех предака у Лику, од прилике 20—25 година.

Желимо ли се пак са свијем лако оријентовати, а ми онда повуцимо на земљовиду управну пругу од *Пећаних* код *Призрена* посред Црнегоре на Никшиће, пак ће мо видети, да та пруга даје сијече пр'о Билећа и Љубиња на Габелу и Метковиће.

Очиглед нас сада учи: да оно горе поменуто неопредјељено сјећање у почетку нашега предања означаје најкраћи, најсходни, па свакако и *главни* правац сеоба на-

шијех предака из Пећаних код Призрена кроз Црнугору у Херцеговину и Далмацију.

Сувремене историјске прилике патиснуле су им тај путни правац према положају свога дотадањег пребивалишта и најближег утецишта, или: катастрофа год. 1459. потисла их је из Пећаних („тамо неће у онијем крајевима, тамо неће од Црнегоре“) у Старој Србији у најближе утециште Црнугору, тадај *Зету* или *Дукљу*, којом су у оно вријеме још управљали Црнојевићи.

Сад разумијемо и то: каквијем поводом су наши стари „некад из Црнегоре дошли“, јер кроза њу *мора-доше* проћи, а потоњијем нараштајима, који више непознаваше положај призренскијех Пећани према Црнојгори из сопственог очигледа, остала је Црнагора најбоље у памтењу не само као прво утециште, већ као и по себи најзнаменити а кроз сва времена и најпознати објекат (мнемонично средство) памтења.

Зету, која се је пружала од ушћа Дрима и Бојане дуж јадранског мора до Котора а на сјевер упирала у валовиту Тару —, заклањаху од истока големе планине.

Тица може прелијетати планине и бездани, али чојек мора ићи утрвенијем стазама, а ове су у тамошњијем крајевима, ће су наши претци живили; све још исте оне старе; мало се је чега у том до сад тамо промјенило, па чисто би још данас знали ићи трагом наших праотаца: из Пећаних преко Дрима мостом краља Милутина, па држећи се све гора зеленијех на Ђаково и манастир Високе Дечане, уз дечанску Бистрицу, на Плавско језеро, низ Лим ријеку у Вasoјевиће, па пр'о горње Таре — ено ти их у сред „Брда“ на води Морачи.

Држим, да је тиме, што до сад рекох, определијељена *прва* постојбина наших праотаца па и вријеме *кад* су се из-ње одселили.

*

Могao би ми ипак ко рећи, да су се наше Пећани у Крбави још и прије Тошина насељења можда *тако* звале.

То не стоји, јер непосредно из пред Тошине ту не бијаше никакве насеобине, већ голема шума а изим тога наше предање велл: да су Тошо и Малеш *први* то мјесто

населили, јер да је прије њих ко други ту доселио, не би они били *први*, а који су га први населили, они су га и — крстили.

Ну и иначе је исторично, да су се сви досадањи житељи пећански *након* рекупације Крбаве ту населили.

Наш паметар *Јован* родио се само 24 године послје Тошине сеобе у Пећани, па је сва прилика, да је он о томе слушао још из уста свога дједа Тоше, учесника при ослобођењу Лике и Крбаве.

Био би то чудан случај, кад би се наши стари одселили били *из Пећаних*, па *након* 230 година набасали опет на мјесто *именом Пећани*, као што би и необично било: кад они не би били из Пећаних, а својој би новој насеобини надјели баш име — *Пећани*.

Истина казује нам рушевина прастаре цркве „на вијенцу“ *ниже Пећаних*, да је ту — свакако пак у предтурско доба —, било некаква људског настаништа.

Фрас у својој топографији спомиње уз рушевину „знамените“ надгробне плоче.¹⁾

Иначе ту нема трага од још какве старинске грађевине. Нико не зна, па ни наши стари не знадоше, шта је ту некад било и како се некад то мјесто звало.

Могуће, да је ту у давно доба био какав манастир.

Како су Турци још од г. 1460. упадали у Крбаву, пустошили и разоравали куд би год пролазили, тако по свој прилици остало је то мјесто (црква, самостан, шта ли), као и многа друга мјеста *слиједећих* 229 година, све до године 1689., пусто, — ш чега ту и бијаше порасла шума, која је наше старе сеобаше тамо одмампла. Та било је још за мог дјетинства *громорнијех* растова по гричу изнад наше куће а тако и свуда даје.

За *двдјеста двадесет и више* година, — за немало осам људских генерација, — која бурна времена! Колико ли се ту народа мијењало! Године 1463. краљ Матија насели десетинама хиљада ослобођеног хришћанског

¹⁾ Г. 1884. љета био сам на лицу мјеста. Рушевина је сва у шипраг зарасла, једва се могах крозањ проверати. Плоче нема ни једне више. Рекоше ми: „развукла их свјетина“. Било је, веле, на плочама резанцијех знакова, као: полу-мјесец и звијезда и т. д.

робља у Лику и Крбаву, што је очевидан доказ, да је већ у оно доба старо становништво тих предјела врло проређено било, а само 64 године касније разпрштале и те становнике Турци, па остале даље они господари равно још 162 године. А међу тим: колико је за турске владавине опет *новог* народа тамо наврвило? Колико је ту старијих имена опустјелих мјеста пропало у забораву!

Од сад назад двије стотине година Тошо и Мален знали су још са свијем поуздано, од куд су им прадиједови дошли, па за то су и надјели својој насеобини име Пећани, не би л' им се — од кољена, роде, до кољена — па чак до у најдања времена свог искона сјећали потомци!

*

*

*

Вратимо се сада опет „Црнојгори поноситом стијењу“. Свакако су се наши стари неко вријеме ту бавили. Али, да су сви ускоци тамо остали, па

„да из неба плаха киша падне,
„није не би на земљицу пала
„већ на добре коње и јунаке.“

Има тамо богме доста ако не земљице а оно литице, на коју би могла плаха киша пасти, али нема места за премного љуство.

Него Црнагора била је множини ускока само пролазна вратница, кроз коју су они доспјевали у државу светитеља Савве, у Херцеговину, ђе је иза коначне пропасти Србије још за 23 године владала стара српска госпоштина.

Чојек се тешко прашта свог прастарог завичаја, али кад већ инако није, остаће он док год може барем у близи му међу својијем народом.

Вјероватно је дакле, да су наши праоци, Будиша и браћа му у Херцеговини остали све дотле, док им се год могло, т. ј. док и ту област неподјармише Турци; а пошто је било предвиђети, да се Херцеговина неће моћи више дуго одржати, то је можно, да су се наши претци још коју годину прије отуд кренули. У оно доба (1481.) догодила се *прва велика* сеоба Срба из околине Крушевца, коју је

покренуо кнез Павао Брајковић својим тадањијем упадајем у Србију.

Толико ће бити сигурно, да наши стари иза пада Херцеговине (1482.) нијесу били више тамо. Предање нам није сачувало имена њиховог тамошњег настанашта, пропало је у забораву, јер није пала, од пропасти Херцеговине до сад има пунијех 405 година.

Него и ако су наши стари колико му драго становали у Херцеговини, невјерујем, да су се бавили у Далмацији много дуђе, него колико им је требало, да наставе своје путовање у Лику.

Невоља је кућу некућити, већ потуцати се од немиле до недрага.

Узимајући у обзир немиле прилике, које наступиле по Далмацију већ и за пропасти Босне а камо ли Херцеговине и како је у Далмацији већ и онако много добјеглог народа било —, па туђинска, *инородна* влада, па још оне одурне, *силничке вјерогонске* тежње млетачке владе, које сузбијати или ослабити ни опасност турска немогаше, — све те и подобне неповољности морале су на њих утицати и одлуку у њих утврдити: да од два зла изаберу оно мање и да се што прије настане онђе, ће бијаше изгледа трајнијем опстанку а и повољнијех услова за очување својијех особина. Таке услове мало прије бијаше створио краљ Матија у *Лици и Крбави* гледе онијех год. 1463. тамо насељенијех босанскијех хришћана, гарантујући им *слободу православне вјере* уз опрост плаћања десетине а под условом: *да бране поменуше земље од Тураки*. Усљед тога били су они подвргнути војничкој власти сењске капитаније, пак их немогаше гулити самовољне властеле.

Данас након 360 година од сеобе Радомирове под Ум код Отошца ми још познајемо и најуже мјесто, средиште, Будишине насеобине у садањем Мушалуку, мало што не би могли прстом упријети и рећи: „овђе му је кућа била“ —, а од каквог становања у Далмацији не биљежи нам предање ни мјеста ни предјела.

То је осим већ наведеног јак доказ, да су се наши претци прелазно бавили у Далмацији а у Лици дуго становали и давно се ту већ населили били.

Шта више: Будишиној насеобини остао је до данас придјевак „влашко село“, који је придјевак временом погрјешно пренешен или проширен на читаво *данашње* село Мушалук, ма да након Будише и његовијех потомака ту више није било ни живе душе „влашке“.

Дабогме нам је та Будишина насеобина и с тога остала у свјежем памтењу, што нам је она кроз сва потоња времена остала на догледу, у близини, у додиру.

Судећи дакле по свима околностима: наши су претци *најдаље иза пада Херцеговине у Лику дошли*.

Пошто су они пак, дошав у Лику, најприје у Новом стали, то су они од *Бага*, (Carlobago) амо Велебит прекорачили, јер да су они с којег другог краја у Лику ушли, били би се у ком другом мјесту уставили, док би упознали земљиште и одабрали себи настаниште. Прилика је и то: да су они из неког далматинског пристаништа морем у Баг доспјели.

Одад браћа: Будиша, Јуриша и Пилип ступише на лично земљиште, отад даље наше се предање бави само са Будишом, односно његовијем потомством, чему ће бити узрок то, што су се браћа након долазка у Лику просторно растала. Будиша се настани у садањем Мушалуку, а пошто су и Будаци потомци Будишини, то су тадај и они ту живили, или управ отуда потекли.

Пилип по свој прилици остаде у Новом, ће су му се можда неки од његовијех потомака и потурчили а неки одбјегли, а Јуриша ако није главом, а оно један од његовијех синова биће отишао у Сењ, ће се кашње појављује име *Јуришића*.

МУШАЛУК.

Допратисмо нашег праоца Будишу до „Мушалука“, тога нашег давног настаништа, а сад да се мјеста нагледамо, пак ће мо кашње још коју прозборити о Будиши.

Године 1884., бавећи се љети неко вријеме у Госпићу код мог брата Буде, одлазио сам три пут у Мушалук, да га разгледам.

На јужном подножју повисоког бријега отегао се из-прекидан ред кућа у главном правцу од југоистока на сјеверозапад.

То је *Мушалук*.

Житељи су му сви од реда римокатолици.

Ниже села у равници стоји мушалучка црква „свети Дух“, „најстарија *кашолчка* црква у Лици“, коју је зидао „*primo missionario in Licca et Corbavia*“ —, а након ре-окупације: *први* заповједник Лике, свјештеник *Марко Месић*.

Више Мушалука на страни бријега стоји развалина куле: „*стари Будак*“.

Кад сам био први пут у Мушалуку, нађоше се око мене више сељана, на челу им мој од тог часа главни цицероне, честити старина од преко 80 година *Иве Франић*, окретан и вољан као младић а разборит и свјеже памети.

Рећићу ја њему онако у разговору: *да се Мушалук зове још и „влашко село“* —, а он ће мени смјешећи се: „а јест, јест, ал’ то је оно“, показујући ми прстом на запад даље тамо, ће се вода Лика, долазећи из равнице, приљубљује бријеговима —, „то је *влашко село*, а ми то сад зовемо *мали Мушалук*“.

Придјевак „*влашко село*“ припадао је у своје доба наравно цијелом опсегу „*влашке*“ насеобине, којој је — како ћемо касније видити — разваљена „*грчка*“ црквица у садањем „*малом Мушалуку*“ средиште била. Околина мушалучка пренијела је временом придјевак „*влашко село*“ на садањи Мушалук у опште, али Мушалучани сами, и то с правом, скучују тај придјевак на садањи „*мали Мушалук*“, пошто је данашњем Мушалуку средиште на другом мјесту.

Тој околности хвала, што ми данас знамо право мјесто Будишине насеобине.

Па — хвала и браћи.

Питах старца Иву: има ли тамо или другђе какво старо гробље, каменијех крстова или другијех каквијех знакова од старине. Он ми рече, да се не зна за какво старо гробље, него оне њиве у равници до малог Мушалука зову се „*гробнички диј’ли*“.

Занимљива је сеоска традиција о прошлости Мушалука и његовог предјела, коју ми Иве приповједаше овако:

„Најпрво су овди живили *Немри*; за Немрима дошли су „Грци“ и овдѣ су сву гору (шуму) исикли. Потле Грка остало је *што година све пушто*, па онда су дошли Турци а за Турци ово садање колино, које је до сад *најдуље* остало“.

Нијесам питао старца Иву: ко су били ти „Немри“, јер кад сам још мали био и у Плашком у школу ишао, слушао сам тамо наше просте људе приповједати: да је некад било на свијету *Немера*, т. ј. људих, који нијесу умирали (ваљда им се није рачило?), него кад би отац већ врло остарио, син би га покрио *лопаром* по глави, па онда *маљем* трес у лопар, те би тако оца послао на онај свијет.

Али главно је то, што је старац *Иве* испричао чисту повјест народнијех комјешаја свог ужег и ширег завичаја, па чисто ме је у срце дирнуло, гледајући свету Божију истину, како се — немилосрдно гоњена од грознијех историчара, професора, дипломата, попова —, утиче безазленој души простог народа, да кроз његов скромни мозак по кад и кад даде знака: *да је још жива*.

Аман они *извјесни* — „Грци“ погођени су zum Sprechen. „Besondere Kennzeichen“: у души им је ништити „гору“, не трпе лутара.

Бијасмо горе код куле.

Кула „стари Буда“ била је врло скромна, округла грађевина из нутра у промјеру 8 корака пространа, а зидови јој дебели 3 стопе (по хвата). Од ње стоји још нешто зида. Мушалучки сељани казиваше ми, да су њихови предпрошли стари још гледали на њој врата, пенцере и многе пушкарнице, ал’ је то до сад већ све опало и хотимице порушено, јер су људи отуд вукли камен за своју потребу.

Не види се трага, да је ту осим куле било још какве тврде грађевине. Неколико кораки од куле на сјеверо-запад познаје се само округла увала исте просторије као и кула. а ту као да је била клачина, ваљда још кад је зидана кула.

„Ту кулу у *старо вријме* зидали су *Грци*“, рећи ће ми старац Иве уз потврду осталијех сељана. То је њихово сеоско предање.

Упознаћемо ми и те „Грке“, стрпимо се још мало.

Сједећи не далеко од куле на једном камену, нацртао сам како сам умјео поглед на „стари Будаk“, какав је сад. За коју годину неће га ни толико више бити.

Уза сваку развалину иде по која чудаствена прича, па и Мушалучки сељани приповједаше ми сасвијем озбиљно: да су баш *они* главом (садањи сељани) чешће покушавали копати благо у тој *градини* — јер ту да је копанана „бачва цекина“ —, ал' за чудо, сваки пут, ма да би био „најлипши дан“, ма да би било „ведро као цакло“ —, ониј час, кад би стали копати, навуче се „вријме“, па да их „побије крупа“, и сваки пут морадоше одустати од копања.

На томе се сврши моја прва посјета у Мушалук.

*

Кад дођох други пут с братом Будом у Мушалук, деси се ту међу сељанима и граничар *Полде Бинички* и напомену ми за развалину некакве старе црквице у „малом Мушалуку“. Прије ми нико не спомену од те црквице, али кад то изусте Полде, одчепише се сва уста.

Одосмо тамо.

У истом правцу на сјеверозапад, али пекијех 3000 кораки од села далеко, на узвишеном прегледном мјесту, на десној обали воде Лике стоји хришца кућа граничара *Биничкијех* и *Биљана*. То осамљено сеоце, као што већ знамо, зову Мушалучани саде „Мали Мушалук“ а придјевком од старине „власко село“.¹⁾

¹⁾ Још на карти Шедијус-овој ту, близу те хришце кућа забиљежен је знак села = о Muschaluk баш онђе, ће на „Gerippkarte der XXII. Truppen-Division zu Karlstadt“ уз двије куће покрај Лике стоји написано: Budković. Шедијус је без сумње тако цртао по каквој старој карти, а на новијим аероловидима стоји знак и име села, ће је сад црква св. Дух. Између оба знака разлика је сат хода. Дакле средиште села пренесено је к новој цркви, која је грађена 1700. г. и над којом се у оно доба ново село населило.

На „Gerippkarte“ код Биничкијех и Биљановијех кућа пише: zu Musaluk (то „zu“ то је прави Nothnagel нацијех топографа), а на најновијој специјал-карти бечког географског института пише: „Malo selo“ а умјесто „гробнички дијли“ пише: „Grobsko polje“, дакле свакојако, само не онако, како народ те објекте назива.

Иза најкрање куће „влашког села“ шири се мала ливада до камените обале Лике и на сред ливадице лежи рушевина поменути црквице, зарасла у грм, готова мала шумица.

Црквица је била од прилике, колико сам оком измјерио, 6 хвати дугачка и 3 хвата широка, олтаром на исток. Зидови су јој свакако стајали до иза реокупације Лике а могли би стајати још и данас, али — не би им суђено.

„И ту цриквицу“, наставиће старац Иве, „зидали су Грци, а кад је поп Месић градио садашњу цркву (св. Дух), возило се од те цриквице камење за нову цркву. Од те цриквице одвежене су и двиј' плоче, а кад су тили одвести и *шрећу*, сатрла им се под њом *седмера* кола, *није се дала одвести*, и морадоше је вратити на њезино мисто, а кад су је натраг враћали, довели су је без муке на *једни сашрвени коли*.“

Тако старац Иве и остали сељани по њиховој сеоској традицији. Они држе, да је та плоча *са свеште шриезе*.

И чудно је, заиста, да је та једина плоча ту на миру остала, дочим је све остало употребиво камење одвежено. Нађох ту плочу на сред црквице по врх рушевинске гомиле, као да је час прије ту стоварена. Ту сам је затекао и ту је иза мене остала. Биће нешто краћа него обичне надробне плоче. Онако како је лежала, горњи јој равањ био је грубо отесан.

Ја рекох, а људи брже боље донесох неколико полуга, те је преврнуше. Мишљах наћи каква написа, али доњи равањ плоче указа се чисто отесан без икаква написа.

И жене из комшилука приступише предући, пак ми приповједаше: да су оне јесенас о светом Николи обноћ виђале горити „свијће“ у грму на рушевини.

Боже мој, красна ли је душа у нашега простог народа! Оном причом од треће плоче чисто вели: Не ваља дирати у туђу светињу.

Ту црквицу не спомиње ни Фрас у својој топографији под „стајаћом“ рубриком: „Merkwürdigkeiten,“ ма да је он иначе педантно свашта набиљежио —, ни Клаић у

свом „Opisu zemalja u kojih obitavaju *Hrvati*“. Не знам, имали од ње другђе спомена. Невјерујем.

На путу у „власко село“ показа ми старац Иве један го бријег и рече, да се тај бријег зове, сад већ не-знам: „голеж“ или „голија“. То име подсијећа на Голију планину кобне успомене, у првој нашој постојбини.

*

Враћајући се из „власког села“ устависмо се код цркве св. Духа у равници.

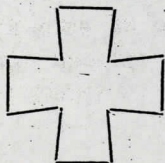
Црква је запуштена, спољашњег лијепа на платну као да није никад ни било. Око цркве у ледину зарасло мноштво гробнијех брежуљака. У цркви се служи само једном у години, на Дуове, а неђељом и свецем иду становници у оближњу цркву осјечку, камо и у парокију спадају.

Ту се на скоро створио и црквењак. Он нам одма рече (што смо и без њега видели): да је у црквеном платну много тесаног камена узидано, који „*мора да је од некуд гошов довежен*“ и „да је нигди морала бити стара црква, *ма чија била*“ (макар и власка), од куд је то камење довежено. За „грчку“ црквицу он није знао, ваљда је био дошљак.

У црквеном платну утрошен је многи тесанац, који је некад другој сврси служио, на пр. један подугачак на рогљу цркве са двије провртине (за багламе ил' за гвоздену решетку на прозору), а прозори уоквирени су тесанцем, који није био срезан за те прозоре.

Црквена је ограда сва порушена, није ни била зидана мељтом. И ту виђох сила лијепо обрађеног камена и капитела од стубова.

У зачељу цркве (за олтаром) с поља узидан је камен са на њему изображенијем крстом. Крст је величине нешто мање од једне стопе оваког облика:

По изради тога и толиког камена даје се закључити, да је стара „грчка“ црквица била истина по просторији скроман, иначе пак солидно грађен красан храм Божји.

Црква св. Дух гледа олтаром на исток, као и господићка црква католичка. Узрок томе наћи ће сваки, који промотри ондашње прилике, кад су те цркве зидане.

*

Нађох ја ту код цркве св. Духа нешто још занимљивије, нађох оне двије плоче, које је поп Марко Месић дао тамо довести од старе наше „грчке“ црквице и које су бесумњиво обиљежавале гробове покојнијех.

Сто шесдесет и више година оставише их — *Турци* на миру и знало се: *ће* и *ко* ту борави санак вјечни. *Турци* их оставише на миру, ал' не остави их на миру цивилизаторска рука — побожног мислонара.

Шта да речем, а да ми се не измакне кап жучи!?

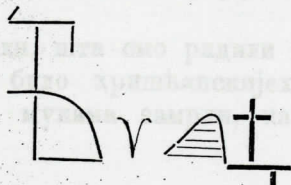
Једна од тијех плоча лежи на улазу црквене оgrade наспрам црквенијех врата. На њу *мора* стати, ко год улази, јер није положена попрјеко, да би је могао прекорачити, него *уздуж*.

На тој плочи виде се многе издубљене, изпрскрштане и криве пруге, неке запета су алатом резане, а остале као да је вода издубила.

Тешко ми је било у први мах распознати и да је било написа на тој плочи, *али га је било и као да је на-мјерице ишчећен*, а остало довршило је вријеме за сто осамдесет и толико година.

Ипак неке пруге у том метежу од пруга распознати је, да су резане, и прије него што сам ја о томе моје мишљење изговорио, примјетиће један присутни писмени граничар, да су неке пруге налик ћирилскијем словима.

Напокон разабрао сам од средине плоче на десно неке пруге, и пратећи их оком и испитујући их прстом, као праве резотине, т. ј. као слова резана алатом. Ово су:

Та слова стоје тако једно уз друго. Има још прaviјех *резотина*, у осталом и ова

али ми би тешко, даље истраживати, не имадох никакве припреме за то.

Није ли то надгробна плоча Будишина?

Ону другу плочу не могах разгледати, јербо је положена на зидани олтар у цркви, а олтар је озго и у наоколо оклопљен дашчанијем заклоном. Хѣдоше људи скинути даске, но ја недадох, јер на олтару лежаху неке црквене утвари, па нехѣдо дати повода можебитнијем непријатнијем примјетбама од — чије гођ стране, па на покон, ко зна, да л' неби морали на ново освјештавати цркву.

Плоча се види кроз једну повелику прорезотину од напријед, и ако сам добро видио, тесани јој је равањ доље окренут. Шчега? Незнам.

БОРАВЉЕЊЕ НАШИЈЕХ ПРАОТАЦА У „ВЛАШКОМ СЕЛУ“.

Под овијем насловом каним додирнути ова питања:

а. Ђе је било средиште Будишине насеобине?

б. ко и кад је зидао грчку црквицу и кулу *Будак*?

в. ђе се родио наш праотац *Будиша* и кад је умро?

г. ко је назвао Будишину насеобину „Влашко село“ и како је њу можда Будиша звао?

д. кад је пала кула Будак у Лици у турске руке?

е. о нашем сродству са Будацима, Јуришићима и Пилиповићима.

*

Замислимо се у она давна времена, кад је наш праотац Будиша живио на оном мјесту, које се сада зове „мали Мунгалук“, ђе се налази рушевина оне мале цркве, којој људске руке разнесоше камење и којој као да је било *намјенено*, да јој и спомен пропаде у вјечном забраву. Невјерујем, да од ње има итђе чега написана.

Јели заиста мени пало у дно да јој ја спомен оживим?
Али — станимо мало.

Зашто се особито у нашој ужој домовини губе у забораву само *наше српске* успомене и старине?

Та наш је народ стотинама година играо одлучну улогу у развоју домаће прошлости, напни су стари радили и градили свијету на видiku, од њихове дјелатности свједоче још многобројни видљиви трагови —, али ти трагови губе се све већма под мемлом заборава.

Ми то гледамо а стојимо ка' опчињени, нити ми схваћамо шта се то нас тиче!

Наш народ и дан данашњи још много памти. Кад би се то пажљиво поближежило, открила би нам се многа притрпана, већ заборављена исторична чињеница, исторична истина, опровргло би се много безочно извртање.

Али наша домаћа српска интелигенција нема времена за такви посао. Она је оптерећена тешком политиком. Главна јој је тежња и *чезња*, како би доспјела што прије у „српски клуб“ у Загребу, *ће се познати* прваци савјетују о народном напретку — аугурскијем осмјехом, а остали Мартини — у Загреб, из Загреба.

Така нехатост потпомаже друго *старо* зло, које иде шњоме упоред.

Ми се на сваком кораку наше мучне прошлости можемо увјерити: да је интенција мјеродавних чинилаца, који су нам судбину кројили, као и интенција онијех елемената, који су по нагону своје ниске мржње сваку прилику употребљавали, да утичу штетно на нашу судбину, — увјек ишла и саде иде на то: да се *наша прошлост забашури и сбрише*, да *наше муке и заслуге не уђу под нашијем именом у књигу домаће повјести*, како би нас *временом начинили незаслужнима, безаправнима*.

Тако на једном видимо се истиснуте, запостављене а често богме још и нагрђене, а некадаће наше врле представнике гледамо сад вјешто прерушене и ескамотоване у туђем колу.

А *ће* смо били, шта смо радили ми?

Веле, да је било хришћанскијех мученика, који би под најгрознијим мукама замрли, па у таком необичном

снѹ, ђе би им се душа утекла својој најнутренијој унутрашности, гледали и уживали рајске милине неког другог свијета, неосјећајући никаквијех болова пзраћеног и изломљеног свог тијела. Кад би се пробудили, чудили би се несноснијем боловима и тек кад би угледали мучилишне справе и своје мучитеље, досјетили би се своје јаду.

Наш народ (у нашем крају) налик је на таког мученика, који још неможе да се разабере. Осјећа болове а неможе да се растави од мила сна, па да види своје мучитеље и њихове справе, да постане свјестан свога стања. То ће рећи: ми смо род сањалачки, пјеснички, занешен за јуначком славом, у којој још једнако уживамо. Ми смо род слијеп код очију, до зла бога непрактичан а повјерљив до смјешности: *„ко би могао не признати наше чине и врлине?“* Ми још тврдо вјерујемо: да не може бити крста — подлијег од Турчина. Напој нас данас празне похвале, ласкај мало нашијем горе поменутијем слабостима —, ми листом и у ватру и у воду! Јест бога ми. А наши лукави пријатељи смију се у себи, велећи: „бенасти влах!“

Док смо се ми тако „одмарали на лаворикама“, они су око нас вјешто и непримјетно стезали троструке ланце назадка, а иза наши леђа писали себи повјесницу: *изврћући у своју славу наше муке и заслуге а иначе консеквеншно замучујући све оно, што се не би дало извршити.*

Ето ће смо били ми.

Варао нас је туђин и гори од њега, али нас још није изневјерила наша рођена памет. Ми памтимо још доста а пробуђена свијест покосиће коров, ког је поснјала злобна рука, да покрије трагове чина и творина нашијех прадједова.

Више од четири стотине година небијаху кадре избрисати спомен о долазку нашијех праотаца у Лику.

Три стотине шесдесет година не бијаху кадре избрисати у нас сјећање на радомирову борбу на Корјену.

У том простору времена сто шесдесет и двије године таласало се море турске силе над Ликом и Крбавом, чије вале одбијаху груди бројнијех нараштаја, а од ослобођења Лике и Крбаве нанизаше се још стотина деведесет и осам

година, по већини пуне крвавијех ратова и мало има европског земљишта, камо није за то вријеме допирала стопа нашијех предака — —, све је то прегрмilo преко наше главе, и то и вјековни атентати на нашу прошлост, али ми још и данас поуздано знамо:

а.) *Ће је прије 360 година било средиште Будишине насебине.*

То средиште била је она мала разваљена црква.

То потврђује у првом реду наше предање, јер само по предању знао је мој покојни родитељ на питање једног господина (име нам нетреба); „рашта се Мушалук зове „Влашко село?“ показати на куће Биничкијех и одговорити: „Та Бога ти, ту су некад живили стари Будисављевићи, а кашње су се населили ту ено они — Бинички“.

То свједочи даље од старине придјевак: „Влашко село“, које се и односи баш на оно мјесто, ће је црквица, као и стих из очеве пјесме: „у Мушалук покрај воде Лице“, јер *садање* главно село удаљено је прилично од воде.

То напoкон потврђује и карта Шедијус-ова, на којој је још знак (средиште) села убијежен у *малом* Мушалуку.

Има и тактичнијех разлога, који су у оно опасно доба морали бити мјеродавни при избору мјеста за настаниште, јер означено мјесто имало је гледе обране а по невољи и гледе узмака згодан положај. Од југа и запада отештаваше приступ вода Лика, од сјевера и истока заклањаху га брјегови и куле *Будак* и *Перушић*. На сјевер између Лике и брјегова отворен је све то шири узмак преко Корјена у гачко поље и предјел око Оточца.

✱

Ако нам је мило знати, ће је било давно настаниште нашијех праотаца онда ће нас не мање занимати и друго питање:

б) ко и кад је градио *зрчку* црквицу и кулу *Будак*? Ал' шта вриједе нами те двије развалине?

То је видиш роде оно што ти мало прије рекох: то је један од онијех заметенијех, забатањенијех трагова, који води посебно у нашу племенску старину.

А сад добро чуј, шта ћу ти рећи:

Она црквица и кула, то су видљиви споменици и рјечити свједоци дугог становања наших предака на ономе мјесту.

И велим ти јони више:

Кулу и црквицу градили су наши претци, градио их је наш праоцац Будина главом.

Црквица и кула, то су наше племенске старине.

То изрекох категорички, а до тога убјеђења дошао сам, срањујући: домаћу повјест, мушалучку сеоску традицију и наше племенско предање.

Та три гласника незнаду ништа један за другога. Сваки од њих прича по својој души онако, како зна. Ако им се казивања подударају, или једно друго попуњује, онда ћемо добити складну слику која не лаже.

Дакле чујмо.

Мушалучка сеоска традиција вели: да су на том мушалучком земљишту живили „Грци“, иза Грка остало је то мјесто сто година пусто, па онда су се ту населили Турци, а након Турака „ово садање колино, које је до сад најдуље ту остало“ (садање кољено живи ту до сад близу 200 година).

Констатујмо овде одма, да садање кољено ту дуље живи, него што су ту у своје вријеме живили „Грци“ и Турци, а *Немерз* — оканимо се.

Даће вели сеоска традиција: ону црквицу и кулу стари Будак „зидали су у старо вријеме Грци.

Само ти се каже, да ти Грци, који су на том мјесту живили само 100 година прије Турака, по готову неће бити Периклова порекла, него какав други род, о коме ћемо мало даће говорити.

Мушалучка традиција основана је на историчној истини, само је ваља право разумјети, овако: Оно мушалучко земљиште остало је наине након Грка сто година путо, рачунајући од доласка Турака у Лику, јер сто година прије турског освојења Лике, а то би било прве четврти 15. вијека, такијех „Грка“ није још ни било у Лици, а кад их је (треће четврти 15. вијека) тамо било, није било повода ниши има основана разлога, са кога би се они имали

одатле кренути *прије*, него што су Турци Лику освојили, т. ј. *прије* него што их је турска сила одатле покренула.

Тврдим дакле, да је мушалучко земљиште *након Грка* остало 100 година путо, *рачунајући од онога доба, кад су Турци Лику заузели*, и тако би Турци тек око год. 1627. мушалучко земљиште населили били.

Ствар је у овоме: Турци не имађаху одмах из почетка толико људског материјала, да населе и *главнија*, а камо ли *сва* расељена мјеста, пошто су они *главна* своја мјеста, као на пр. Перушић и Буних текар *након 26 година* свог господовања над Ликом и Крбавом населили, или *правије: населили могли*.

Из свега пак следује: да су такозвани „Грци“ на реченом мјесту живили *све дошле*, док нијесу Турци Лику освојили. до год. 1526—27., а одатле па до око године 1626—27-ме стојало је то земљиште путо.

Тако мушалучка традиција, а наше племенско предање прича: да су *на шом истом мјесту*, *све док не добоше Турци у Лику*, дакле и у *исто доба*, живили — *наши прешци, Будини* и његово непосредно потомство.

Пошто су дакле *на шом истом мјесту* и у *исто доба* живили *наши претци*, то су онда они такозвани „Грци“, који су *зидали кулу и цркву, исповјетници наши прешци*, дакле: *наши су претци градили кулу и цркву*.

Кад се двије традиције, као што су ове двије горње, од којих једна на другу никад није утицала, јер једна за другу ништа није знала, — о истој чињеници гледе мјеста и доба тако дивно слажу, у осталом пак једна другу попуњава и разјашњава, онда по мом назору резултат такот склада сачињава историчну истину, коју сувише још потврђује и повјесница, јер и ова нас учи, да је у то доба у опће у Лици и Крбави заиста било такијех „Грка“, т. ј. другог тијем именом прозваног рода.

Нека науочењаци разбијају главу о питање: Ко су били *Немери*, или: коме би се можда то име примјенити дало, — ми из повјести знамо, да су у Лици уопће од старине живили Хрвати, наша браћа, који су повремено и све то већма проређивани и потискивани бивали већ давнијем и све чешћијем турскијем упадајима.

У оне предјеле личке и крбавске, који на тај начин мало по мало бијаху опустјели, населио је г. 1463. краљ Матија многобројне хришћане, ослобођено робље (сјети се год. 1459. заробљенијех хришћана) и подобне становнике, којима због непосредног турског зулума тамо у Босни више није било опстанка, а које су заоставши урођеници лички и крбавски по својој — *навици* час „Власима“ час „Грцима“ називали, пошто су се ови и говором и ношњом, поглавито пак својом „*грчком*“ *вјером* од њих разликовали. Та све до јуче звали су нас званично и незванично мјеродавници и остали „*Грцима*“, „Griechen“ и „*Власима*“, па и данас још — зубе им вадиш, ако иштеш, да те зовну твојијем рођенијем именом.

Било је ту без сумње и прије и после сличнијех придолаженика, ма што књига већ од њих посебице не пише.

Предпоменути *заманишта* насеобина краља Матије — то је *исторички факт*, па хћио га ко тенденциозно замуцати или извртати. Таки покушаји остаће увјек не само — несретни, него што је још горе — смјешни.

По нашем предању, а најдаље иза пада Херцеговине (1482.) придођоше у Лику и наши претци, ови већ по готову „Грци“, јер дођоше из оближег комшилука грчког. Ја се гледе долазка нашијех предака држим горњег рачуна, али није изкључена могућност, да су они још *годинама* прије у Лику дошли.

Свакако је пак сигурно то: да наш праотац Будина није станао *сам* у Мушалуку, него је ту или већ за-текао првашњијех насељеника, или је новијех сеобаха са собом довео. Ако је у оно доба било много горе (шуме) на мушалучком земљишту, онда је ту морало становати и много „Грка“, кад су они били кадри, сву гору „*исићи*“.

По преимућству свог господског соја и узгоја а свакако и усљед свог доброг материјалног стања, *Будина* је морао бити глава своје колоније.

Кулу „стари Буда“ и ону црквицу вајда неће нико уврстити међу класичне *грчке* споменике из времена Константина великога? Кули се познаје постанак по облику, зидао ју је Будина за обрану насеобине од Турака

као и ону скромну црквицу према потреби, према средствима, према мјестнијем приликама.

Постанак обадвију грађевина пада свакако у прво доба Будишиног становања на оном мјесту, најдаље у четврту четврт 15. вијека, јер особито кула била је по захтјеву опасног времена преко потребита, пак се није дало нијоме ни оклијевати.

Име „града“ — Буда^к само већ показује на своје порекло од *Будише*. *Историјно* је даље, да је тај град од *шарине* био посјед *пошонијех* „угледнијех племића“ *Будачнијех*, као што је и то *историјно*, да су се претци тијех потоњијех Будачкијех — у *Горицу* на води *Радоњи* доселили из Будака¹⁾ у Лици, а то име односи се на кулу. Ти *Будачки* који се под *шијем именом* тек некијех 40 година након личке катастрофе појављују у Горици, а *родом су из Будака у Лици*, нијесу нико други, него *Будаци*, потомци *Будишини*, који су се од свог града *Будака* у Лици *касније* прозвали *Будачки*, а ово *пољепишано* име прешјели на *горички град* и мјесто. Ваљда у *исто* доба Будишино и на *исто* мјесто Будишино неће бити још какви *други Будаци* — из неба пали?

Толіко за сад, а на другом мјесту рећи ћу још коју и зашто нам предање од тог ништа неспоміне.

Кула и црквица наше су племенске шарине, а црквица по се *наша* је светиња, јер у њој је наш праотац *име-нодавац Будиша* Бога славио, а *шу неће до ње и крах му почива*, што нијемом речитошћу доглашује она *плоча на улазу „цимишора“ мушалучке цркве*, доглашује још и то: да је Будиша годинама прије сеобе Радомирове отишао Богу на истину.

*

в) *Бе се родио наш праотац Будиша и кад је умро?*

Позабавићу се мало са Будишином особом, не би ли тако што боље разбистрио у нашем предању његово доба.

По сеоској традицији знамо, од куд је она час прије помену^{та} плоча равно прије 187 година доведена. То

¹⁾ Не треба при том имену помишљати на садашње село Буда^к код будачког моста на Лици, које је Марко Месић населио текар г. 1691. и гђе по свој прилици прије 1691. г. није ни било насеља, о чему ће још бити говора.

није било тако давно. Ноторично и исторично је: ко и кад је градно садању мушалучку цркву „светога духа“. Традиција гледе плоче још је свјежа. У осталом, ко год има очи, може видити у црквеном платну и у црквеној оградџи оно рађено камење и, кад се мало по околини обазре, погодити од куда је, све да и нема традиције.

Та плоча је била очевидно надгробна, као што ће бити била и она на олтару у цркви, па пошто сам на оној првој разабрао још и *прва слова Будишина имена*, тешко ми је неузвикнути јасно: *што је надгробна плоча Будишина!*

Ал' немогах јој сав напис разчитати. Него знаци су ту: плоча је била надгробна, плоча је доведена од црквице ће је била Будишина насеобина, на плочи се познају *прва слова Будишина имена*. Ти знаци дозначују дакле: *да је Будиша преминуо прије турске окупације Лике*, а то потврђује мучећи и наше предање, јер му не спомиње више имена при сеоби Радомировој под Ум.

Ти толчки знаци укупно чине већ приличан доказ.

Па докле ће и Будиша веће?

Рачунајући од пропасти Херцеговине до пропасти Лике било би већ око 45 година становања наших предака у Лици. Па ако су они још прије, још много прије у Лику дошли? Будиша и његова браћа бијашу бар зрели људи, кад дођоше у Лику, јер они су активни, њихова се имена спомињу, они бирају себи настаниште, дакле нијесу дјеца. А сад рачунајмо даље.

Сјетимо се најприје у почетку наглашене историчне чињенице, наиме:

„Све катастрофе наших земаља, од пропасти Србије до пропасти Лике и Крбаве (1459—1527.) извршиле су се за вријеме једног не предугог чојечијег вијека, за 68 година“.

То ће рећи н. пр. могао се је чојек родити године коначне пропасти Србије 1459., пак је своје 68. године доживио пропаст Лике и Крбаве (1527.). Ну ако је тај чојек био још много дуљег вијека, па ако је он умр'о годинама прије личко-крбавске катастрофе, онда се он

родио далеко прије коначне пропасти Србије, далеко прије г. 1459. Овај се примјер односи на Будишу.

Неће бити ништа прећерано, бити ће бити знатне разлике у комбинацији, ако претпоставимо на пр.: Будиша је умрѐо 10 година прије турске окупације Лике.

Па и ту неће бити ништа неприродног, неоснованог или немогућега у претпоставци на пр.: Будиша је доживио године нашијех предака из новијег времена, онијех нашијех предака наиме чије животне године су нам познате, као ти: Јован паметар 96, синови његови: Савва 93, Мијат 88 година.

Сад учинимо пробу. Метнимо Будиши године Јованове и рецимо: умрѐо је 10 година прије окупације, умрѐо дакле г. 1517., пак ћемо добити овај резултат:

Будиша би се био родио г. 1421. било би му 38 година, кад је са својом браћом морао селити из призренскијех Пећани, а 61 година кад је дошао у Лику, ако није дошао у Лику прије него у доба катастрофе херцеговске (1482.).

Сад можемо слободно спуштати на ниже и много на ниже, па ако је ијоле ишло по нормалнијем условима човјечијег живота, онда се је наш праотац Будиша не само родио, него и одрастао у Пећанијих код Призрена, одакле је барем као млад јунак околи својих 20 година одселио у Херцеговину.

Можемо дакле вјероватно тврдити: *Будиша је главом дошао из онијех Пећани код Призрена и пренио непосредни спомен свог првог завиљаја и свог прасиарог огњишта у Лику.*

*

г) *Ко је назвао Будишину насеобину: „Влашко село“, и како је њу можда Будиша звао?*

Све што стоји у свези са нашом племенском прошлосту, заслужује нашу пажњу.

Је ли се Мушалук звао: „Мушалук“ још за доба Будишина?

или: како се можда другчије звала Будишина насеобина у оно доба и зашто јој је до данас остао придјевак: „Влашко село“?

Кад оставимо на страну — *Немере*, које сеоска традиција на оно мјесто меће непосредно изпред „Грка“, онда се не зна, јели заиста живио ко на оном простору, ђе је данас Мушалук (и „мали Мушалук“), *прије* „Грка“, нашијех предака.

Што ја то неznam није чудо, али бојим се да то не знају ни паметнији од мене. Ако ли пак *прије* „Грка“ ту нико живио није, онда *прије* „Грка“ ту није било ни села — *ни селу имена*.

Него, биће боље да почнемо са овог ближег краја.

Познато је, да је свјештеник *Марко Месић* одма иза реокупације Лике (1689.) одабрао себи спајилук у Мушалуку и село насељено. Дотле су ту живили Турци а можда су неки ту и заостали и покрестили се.

По сеоској традицији стајало је то мјесто *иушто* сто година *прије* Турака а након „Грка“, дакле *између* Грка и Турака.

Та сеоска традиција тако је проста у својој суштини, да јој се може вјеровати. Нема никаква разлога за предпоставку, да би била измишљена, ну напротив: вјероватност јој доказао сам мало *прије* историчнијем фактом.

Имадоше богме Турци онда доста опустјелијех мјеста насељивати, па сто видели смо, да то није ишло лако и за то је веома могућно, да је мушалучки простор након „Грка“ и *што* година могао остати пуст, док је на њега дошао ред турском насељивању, све ако и не буду били они злогласни „Грци“ баш „сву гору исикли“.

Дакле усљед замашнијих узрока, него што би можда била оскудица шуме, могло је — јер је морало — то мјесто *дуго* остати пусто.

С тога је вјероватно, да су Турци тек посљеднијех шездесет година свог господовања над Ликом на том мјесту становали, па онда би се могло мислити, да су они својој насеобини и име надјели; али ми видимо у Лици за турске владавине сва стара имена постојати. Надјевање новијех имена, изим ако би можда са свијем ново село основали, није био обичај нашијех *пошурница*¹⁾ бар у оно доба.

¹⁾ Свакако су били практичнији од данашњијех Мађара. За сто година (ако их Бог поживи) неће они богме разумјети ни свој стари земљопис ни повјесницу.

Ако и буду Турци село касно населили, они су свакако много раније кулу *Будак* у обранбено стање поставили, а *Будишина* кула остала је кроз све вријеме свога опстанка носилац свог *првог* имена, пак су они можда и свом селу од *куле* име надјели, име *Будак*.

Него оставимо то још за сад, а вратимо се придјевку „*влашко село*“.

Било сад име: *Мушалук* од Турака остало или још касније постало —, придјевак „*влашко село*“ био би старији од имена *Мушалук* својих 140 и више година, бројећи од времена одприличног *Будиног* насељења на ономе мјесту.

А сад, од куд тај придјевак, и како се он одржао до сад још 360 година, *од кад је нестало* „*влашке*“ *насеобине*?

Нико ми неће узтврдити хћети, да је *Будина* сам (можда од *спрдње*?) своју *насеобину* прозвао „*влашко село*“, али мислим, да ће ми свако допустити тврдњу: да је *Будина* *насеобина* одма од зачетка својој *околин*, *оближњијем урођеницима*, постала објектом именовања онаког, какво је тадај код *урођеника* обичајно било.

Да су се ту онда населили *Нијемци* или *Францези*, *урођеници* би *насеобину* прозвали „*швабско*“ или „*францеско село*“ ну пошто се ту истом *населише* „*влаши*“, како би они другчије прозвали село, него „*влашко село*?“ па ако је ту дошло *насељеника* *Матијинијех* још г. 1463.. то је онда тај придјевак још онда постао.

Нек је *Будина* својој *насеобини* и надјео које друго име, он *околин*у није могао приморати, да је она *не* зове „*влашко село*“, како је то њој од срца *нило*.

Може поп крстити *дијете* каквијем му драго именом; ако ли пак *послије* *родитељи* од *милоште* или *другови* од *шале* или *подсмијеха* *дијете* прозову *другчије* —, оста му тај придјевак до *смрти* и *након смрти*, до год му *спомена* траје. Мог *покојног брата* *Јову* прозвали од *малена* *Душаном* и *Душом*, па *цијелог* му *вијека* *нико* га *није* звао *Јовом*, него *Душом*, нити га *ико* још *спомиње* *другчије*.

Шта је вајдило *Нијемцима*, да *крсте* *Муњаву* = Josefthal, *Брувно* = St. Peter, *Ловињац* = St. Michael?

Народ је без икаква обзира на то Муњаву звао Муњавом, Брувно Брувном, Ловињац Ловињцем и остало је *тако*.

Није ми до даљијех примјера, него само хћедо казати: да поп није кадар одољети селу.

Тако је било и са Будишњијем селом. Већина је надгласала, па кад је на том мјесту нестало *подрживача* *правога* имена, изчезло је и *оно*, а остао до данашњег дана придјевак, ког је по свом ћету натиснула околина, већина.

Па како је дакле Будиша можда именовао своју насеобину у Лици?

Ми видимо наше претке Тошу и Малеша, како они након 230 година од коначне пропасти Србије, кад је Будиша без сумње *морао* селити из призренскијех *Пећаних* —, надјевају својој насеобини у Крбави опет име: *Пећани*. Кад промислимо, да је Будиша име свог прастарог огњишта и његову живу успомену сам главом, непосредно пренио у Лику —, како би он могао прозвати своје ново настаншће украј воде Лике другчије, него — Пећани? било од жеље, било по рачуну, како би му потомство дуље сачувало спомен свог искона.

Ако није марила за то околина, марило је Будишино потомство, које је на тај начин име својијех старијех Пећани и даље сачувало живо у спомену. Од сеобе Радомирове до насеобине Тошине у крбавске Пећани остало је 162 године, да се то име припамти, али кад рачунамо, да се простор времена од смрти Радомирове до рођења Тошина скраћује од прилике на 90 година, онда је и памтење олакшано било.

Неће ли то бити главни узрок, што нам се име нашега прастарог огњишта нарочито за онога најкрвавијег доба турскога господства над нашијем завичајем у спомену одржало, онда, кад нам је највише података наше древне прошлости у забораву пропало?

Гледе каснијих времена пако даје се нагађати, па готово и погађати, овако:

Будишине насеобине нестало је, нестало је и имена: Пећани, надјевено можда од Будише, јер је на ономе

мјесту нестало и Будисављевића и Будака, али је остала кула и њезино име.

Кад су много кашње Турци на том мјесту село населили, прозвало се оно именом по кули, као што се и друга мјеста од своје „градине“ зову још и данас, на пр. Перушић, Бунић, Удбина, Бјелај, Нови и т. д.

Турци нијесу од имена зазирали. (Та и један њихов паша звао се: Буда-паша).

О имену *Будак*, као именовану мјеста, напавирчио сам врло мало историчких података, јер немам извора, из којих би можда чега више и поузданије српити могао. Промучићу се дакле, како будем знао.

Тако Лопатић¹⁾ вели: да је потоње коњено *Будачкијех* (Будака) у Горици (Будачком) старином било из *Будака у Лици*, и да су им се отуд претци доселили под крајем 15. вијека.

Под крајем 15. вијека Будишина насеобина заиста је већ постојала, а свакако барем *кула* већ носила име: *Будак*, чиме се потврђује мој рачун на основу нашега предања. А, дали се то име још онда и на насеобину протезало? Бог ће знати.

Можда је тај податак о сеоби Будака у Горицу по предању прибијежен *први пут* онда, кад је на мјесту садањег *Мушалука* већ постојало *шурско село* Будак?

Ваља нам констатовати одма, да ту нема још никаква спомена од имена: *Мушалук*.

Сад не налазим више података о *мјестном* имену: *Будак* до чак под крајем турске владавине над Ликом.

Мајнерт²⁾ међу осталијем спомиње и име Будака као *утврђеног* мјеста. Навестићу цијел занимљиви период, јер се у њему уједно огледа „њемачка темељитост“ (*deutsche Gründlichkeit*).

„Den 14. September 1685. brach Leslie zu einem Streifzuge wieder die Lika auf, verbrannte das Schloss Gretenar (читај: Гребенар), lagerte am Flüsse Likavoda (то је као и оно: in der Mil. Grenze gibt es Pferde, konji genannt), *berannte Budok* (Будак) die *Hauptstadt* (!) der Lika und

¹⁾ „Grad Karlovac“ види напомену на стр. 22.

²⁾ Meynert: Geschichte Oesterreichs.

verheerte alles ringsumher, marschirte dann nach Novi und Ribnik, auf Serwaz (Бог мили га зна шта мисли ваљда: Вребач) und bis auf Bilaj, und dann zurück an dem Flusse Lika (то опет као да није Likawoda) über Peruschin (Перушић) nach Karlstadt“. Крута језика Бого мој!

(14. септембера 1685. крену се Лесје четовати по Лици, упали кулу Гребенар, утабори се до Лике воде, *околи Будак главни град Лике*, пороби и опустоши све наоколо, ходијаше даље до Новог и Рибника, до Вребца (?) и Бјелаја па назад низ Лику преко Перушића у Карловац.)

Шта би лагао, него признајем искрено, да нијесам прије знао: да је „Будок“ био главни град Лике. Него пошто исте г. 1685. 22. јула генерали Лесје и Херберштајн бијаху заузели Перушић, можно је, да је усјед тога Будак притежавао већу важност.

Свакако Мајнерт подразумева уз кулу и *мјесто*, које он унапређује за главни град Лике.

Кад год ја спомињем мјестно име: *Будак*, ја увијек имам у виду *кулу* Будак и оно турско мјесто уза њу, које се сада зове Мушалук, а зашто? видићемо скоро.

„И паки“ пада у очи, да ни ту нема спомена имену: Мушалук.

Јели се дакле то мјесто за Турака звало: *Будак?* а не Мушалук?

Из рукописа на њемачком језику под насловом: „Geschichte (Annalen) der Lika seit ihrer Eroberung von den Türcken“¹⁾ вадим још овај податак: „1688 In diesem Jahre haben die Zennger, Bründler und Ottochaner Grenzer die Licca bis Novi ausgeplündert und *Budak* verbrannt“.

¹⁾ Познати су ми ти „Анали“ још из почетка 1840-тијех година, јер тадај као кадет преписивао сам их за лајтнанта Егенбергера, који је по налогу Хофкриксерата писао повјест Личке пуковније. Сад већ не сјећам се имена пишеца. „Анали“ писани су просто, т. ј. набрајана су само факта кад се што догодило, и чега је у неку руку и занимљиво читати их. За то г. издавач истијех „Анала“ (у „Hrvatskom Svjetozoru“ од г. 1877.) боље би био урадио, да их је издао онаке какви су, па пошто је већ „уламао“, да није бар „додавао“ које какве шовинистичке наките. Која вајда отуд пријатељу? кад и онако — „Бог није дао кози дуга репа“.

(Г. 1688. крајинишници сељани, брињани и оточани поробише Лику до Новог и упалише *Будак*).

Ни ту се не спомиње: *Мушалук*.

Напокон имам још забиљежити податке: да је поп Марко Месћ г. 1691., кад је за се у Мушалуку а за свог брата у Толићу одабрао „најбоље земље“ —, населио *садањи* Мушалук и *садање* село Будак код личког (сад: будачког) моста на цести.

Сад нам се намећу различита питања, а то:

Зашто се кула *Будак* у Мушалуку сада зове „*стари*“ *Будак*?

Није ли се и село уз њу некад такође звало: *Будак*? Јели било *прије* села *онђе*, ће је Марко Месћ населио *садањи* Будак (код будачког моста)?

Које се село дакле *најприје* звало: *Будак*?

На та питања одговарам укупно овако:

Пошто су потоњи Будачки у Горици пореклом били из *Будака* у *Лици* а пошто је кула *Будак* у садањем Мушалуку била посјед њиховијех предака, одакле су ови у Горицу дошли, и пошто је кула најстарији носилац имена Будак, па ако се икоје насеље можда још и у предтурско вријеме —, звало: *Будак*, то се онда могло звати тако само оно насеље *уз кулу*, као што то многобројни, мало прије наведени примјери потврђују.

У старо ратоборно доба имало је извјесно мјесто своју важност од свог утврђења, пред којим би се нападач, наишав на чврст одпор, морао зауставити. За то така мјеста и спомиње ратна повјест.

Садање село Будак напротив нема ни куле, ни од ње трага, ни од каква старог утврђења, које би некад генерал Лесље морао био „береновати“, дакле ту за Турака или није ни било села, или је ту било отворено, незнатно сеоце, као што је и ово данашње; а онај *прави* Будак, ког нам спомиње ратна повјест и које је генерал Лесље г. 1685. *оиколавао* (berannt) имамо тражити онђе, ће је било *уштерђења*, ће му и данас још стоји видљив свједок, кула истога имена, за коју се извјесно зна, да су је Турци за обрану спремну држали и бранили.

Необично је данас пак то, да се насеље до куле

Будака саде зове *Мушалуку*, а чак неко удаљено самостално, друго село (код личког моста) носи име: *Будак*.

Дакле или су за Турака била *два* мјеста по имену: *Будак*, или је било само једно мјесто тога имена уз кулу, а име му кашње пренешено на другу насеобину?

Да су за Турака, дакле у *исто* доба, била *два* села именом *Будак*, звала би се она још у оно доба за разлику: једно *стари* а друго *нови*, или: горњи и доњи, или велики и мали Будак, али писци не наводе те разлике, него пишу просто: Будак, дакле је у оно доба био само *један* Будак, а и народ незна, да је икад у исто доба било *два* села: „Будак“.

Тако исто и садање село Будак зове се од свог насељења (1691.) амо просто: *Будак*, а да ли је на томе мјесту *прије* Месићева насељивања и било каква села — неvjерујем да која књига пише, ни да о томе има традиције.

Ако дакле *прије* Месићева насељивања ту *није* било села, или га је било под *другијем* именом, онда је његово садање име *Будак* пренешено са *некадањег* Будака а садањег Мушалука.

Таку промјену могла је извршити само у необично доба нечија самовласт, и то у тако доба, кад су сви дотле постојећи одношаји насилно уништени и створене са свијем нове прилике, а то је доба било за рекупације Лике.

Кад је даклен некадањем расељеном и погорелом селу Будаку име одузето и на друго ново насеље пренешено, остала је само још кула носилац тога имена, а народ, чји је глас увјек глас Божије истине, која се неда замучкати, прозвао је кулу „*стари*“ Будак, и тиме је означно: да је до ње дотле било и село истога имена, иначе би се кула и данас још звала просто Будак, а не „стари“ Будак. Тај придатак: „стари“, неби имао смисла, кад би се односило *само* на *кулу*, пошто нема *двје* куле именом Будак, од којих би се једна морала звати „стари“ Будак за разлику од истоимените *нове* куле.

Али сад настаје најзанимљивије питање:

Ко је, и са каква разлога, ту промјену —, то предевање и надјевање имена провео?

То је брате замршен конач, али му се опет даде наћи крај.

Свакако само онај је предјевао и надјевао имена, који је у оно доба имао сву власт у својим рукама, а то је био након рекупације *први заповједник* Лике Марко Месић, а учинио је то са разлога, ког ћемо мало даље у претрес узети.

Колика је била заслуга „над опа“¹⁾ Марка Месића при ослобођењу Лике од Турака, пресудиће у своје врпјеме објективни повјестичар. Месић је са својјем Брњанима при ослобођењу Лике поштено учествовао, а узан је свакако било и нешто „Влаха“ из Прокике, Скалпа и т. д. и околине брињске, од којих су се многи посље у Мутлић преселили. Фактори при ослобођењу Лике били су још ови: Сењани, Подгорјани (Бажани), Јанковић Стојан, генерали Лесје и Херберштајн и на посједак они *многобројни* „Graeci riti“,²⁾ који су дотле живили у Лици под турскијем господством, а при ослобођењу Лике такођер *поштено* помагали. А да они нешто *нијесу* помагали, него напротив *одмагали*, неznam чије би Лика и Крбава још све до јуче биле.

То је било и прошло, а данас људи пишу већ — свашта, дођерују, „уламају“, „додају“, пак је *млађима* већ тешко познати истину.

¹⁾ „Надоп“, тако титулира Месића г. издавач прије споменутијех „Уломака“, што ће рећи: прото, Erzpriester.

²⁾ Тако писац „Анала“ означаје православне Србе личке, који су ту живили за Турака а након Турака ту и остали. Мој отац је увјек слушао од својјих старијих, да је у Лици и Крбави иза Турака остао чист српски православни народ, што изриком потврђује и министар Бартенштајн. Након ослобођења насељено је у Лику мноштво Крањца, Буњеваца, Хрвата, само Чивути онда још *нијесу* били на реду.

У неком њемачком рукописном „Опису Лике“ писаном за францеске владе над Хрватском ради информације францескијех заповедника вели се: да су живели лички већином ускоци из Херцеговине, који због турског свирепства одбјегоше у Клис и околину у Далмацији, а кад их Турци и одатле прогнаше, настанише се ти ускоци у Сењу и сењској околини и т. д. „Херцеговина све земље насели а себе неразсели“. König Ferdinand I. räumte hierauf den Uskokten, welche sich in den Gebirgen behauptet hatten, das damals (1537) verödete Zengg ein, und der Krieg dauerte um so erbitterter fort, da sie die Türken nun auch zur See angreifen konnten. (Müller, Geografie II. S. 161.)

Месић је био у оно доба њемачкој влади најзгоднији чојек за команданта Лике. Он се учинио заслужнијем при ослобођењу Лике, био је чојек спертичан, а као *одушевљен римокатолички свјештеник по мјеродавне интенције и најспособнији „први миспонар“ у Лици и Крбави*, који је — као што вели Фрас — *„својом чистом вјерском ревностију краљевству небеском стекао новијех грађана у новостеченом предјелу“* — ком је он тиме и нов печат ударио.

Кад ово чојек чита, мислио би, да су у Лици и Крбави након Турака заостали сами идолопоклонници.

Месић је крстно заоставше Турке, па и друге, који су се још онда привољели „царству земаљскоме“, он је оснивао и уређивао нове насеобине и њима изпреплетало православни живота, он је у кратко био властан, управљати по својој увиђавности, па по потреби и којој насеобини име надјети.

Поред толчке туђе бригае био би он врло непрактичан, да је заборавио само *на се*, на услове сопственог благостања; па као што је и Господ „Бог најприје оставио браду себи“, тако је и Марко Месић узео најприје „себи најбоље земље“ у тадањем Будаку а садањем Мушалуку, *некадањи посјед Будишин и његовијех пошумака*. Овијех право уништише Турци већ прије 162 године, а сад Марко уништи право турско. Право је освојачево, право је онога, коме „Бог да и срећа јуначка“. То некадање Будишино добро одабрао је сад Марко Месић себи па и главом ту се населио, ту живио.

Село Будак (турско село, потоњи Мушалук) било је попаљено, расељено, мјесто пусто и можда би још дуго остало пусто, да га није Марко населио. Кратко рећи: ту је била *tabula rasa*.

Сад кажи ми мој по Богу брате, кад је Марко био глава цијеле Лике, ко би њему могао замјерити — а сметати и онако није му могао нико — да он своје новостечено добро не прозове онако, како је њему воља била?

Марко је у своје доба познавао прошлост *Будака* боље него ми данас, пак је знао, да је то име мјеста потекло и остало од некадањег му посједника Будише, па шта би

он сад свом рођеном добру задржао име *некадањег* посједника, кад је он сад сам посједником постао.

Са истијем правом, којим је некад Будина своју насеобину прозвао по својој вољи, и Марко је сада својој насеобини могао надјети па и надјео име по својој вољи.

Премјештале су власти готова, жива, насељена села с једнога мјеста на друго, а што неби Марко Месић могао пренијети мртво име погорелог, уништеног, расељеног села Будака на друго насеље, а свој нови спашилук прозвати *Мушалук*ом? Филозофи ће знати, може ли се од имена *Месић* произвести име *Мушалук*. А зашто не би? Овђе нешто *уломи*, онђе нешто *додај*, па готов посао.

Могао би ме ко ушитати: па шта би требало Месићу, преносити име *Будак* на друго ново насеље — могао га је просто — укинути?

И то не иде баш тако. Да га је укинути могао, он би то можда био и урадио. И Марко је знао: „да под сунцем нема ништа нова, чега већ није било“, па је и то знао, да се имена неукладају по *заповједи*, јер народ би звао мјесто као и дотле, као што је и после Марка био случај са Брувном, Ловињцем и т. д. — Али кад пренесеш које име мало даље на које ново мјесто, онда као да си и мјесто пренио тамо и одвлачи се народава пажња тамо, па временом изгуби се мање више и успомена на оно како је некад било. Народ се навикне, јер му је дата прилика, да и даље употребљује познато му име. За то ја и мислим, да за Турака није ни било села онђе, ће је *садашњи Будак*, јер иначе не би се народ одучио старог му имена.

Уз горенаведене узроке и разлоге задовољено је уједно и обзиру на осјећање тадашњих Будака, који су по свој прилици *мало прије* већ на римску вјеру прешли били, у погледу њихове (као и наше) старине. Али поред свега тога, Марко није могао некадањем мјесту *Будак*у спомен са свијем укинути, јер је *кула* остала носилац старог имена, а народ јој је придодао још ознаку „стари“.

Свак по својој снази. Ја ево рекох како сам знао и могао, а ти сад роде реци, како ти знаш.

д) *Кад је пала кула Будак у Лици у шурске руке?*

Говорно сам о постанку куле *Будак* и у каквој све-зи она стоји са нашом племенском прошлости; али има историчкијех података, који се у хронолошком погледу не подударају са нашјем предањем и који ми дају по-вода, да се позабавим са питањем:

„Кад су Турци заузели кулу Будак?“

У први мах свака ће ми одговорити: „Е па кад? Кад су заузели Лику, заузели су и Будак, то се разумије по себи“.

Тако велим и ја, ал не вели тако Фрас у својој топографији (Frass, Topographie der Karlstädter Militär-Grenze, Agram 1835.) карловачке војничке крајине.

Он на стр. 219. вели: да је та кула била посјед *Ђурађа Будачког*, који је њу „*бјежећи из пред Турана*“ мо-рао напуштити г. 1596., као што је исте године напу-штио и свој „*праотачки двор*“ (Stammschloss) „*Будачки*“ (у опсегу постојавше *слуњске* пуковније), почем Турци г. 1592. 19. јуна бијаху заузели Бихаћ.

А на страни 354. пише Фрас:

„Будачки, „*грчко*“ не сједињено (gr. п. и., правосла-вно) село на каменом брежуљку стоји разва-лина града „*Будачки*“ чијим се именом и кумпанија (Vu-datschker Compagnie) прозвала *Ђурађ Будачки* бранио се јуначки у том граду. Одржао се он ту године 1592. и остао још три године у њем. Кад му понестале залихе а не доби ни од куд попуте, изађе он сам потајно из града, да набави стрелива и остало. Али чим он оде, напуштише град и његови момци а Турци га заузеше (1596.) без борбе. *Неколико година прије* мораде он на-пуштити и свој град *Будак у Лици*.“

Констатујмо овде одма Фрасово протусловље о Бу-даку, говорећи једном: да је град *Будак* (у Лици) пао г. 1596., а други пут: да је пао „*неколико година прије*.“

Клаић у свом: „Опису земаља и т. д.“ вели у кратко: да је *Ђурађ* обадва града изгубио г. 1596.

Било то г. 1596. или „*неколико година прије*“, то би било све једно, али главно је ово: Ако је *Ђурађ Будачки* заиста бранио своју кулу Будак у Лици све до г. 1596.,

то би онда и наши претци све дотле били могли остати ту на свом мјесту, али онда наш праотац *Радомир* са својом сеобом под Ум појавио би нам се — не г. 1526. до 27., него чак некијех 69 година касније и то би реметило рачун основан на нашем предању.

Нами се до душе не би требало освртати на горње цитате, јер наше предање јасно говори: Радомир се селио из Мушалука под Ум „кад су Турци Ликy освојили“ а Турци нијесу Ликy освојили г. 1596., него г. 1526—27., али — кад је већ о томе рјеч, нек се настави и заврши.

Ломљава толикијех замашнијих градова, него што је био Будаk, преглушила је његов пад.

Не вриједи цитати цео низ догађаја и прилика онога доба, него ћу навести само двије три историјске чињенице, које ће оправдати моју тврдњу: да су горњи податци о паду *Будака* г. 1596. — хронолошка сбрка.

Прелазим дакле муком све потресе, који су још од почетка 15. вијека разламали тијело Хрватке, и како се већ друге половине 15. вијека све уже и чвршће стезао ланац турске силе око нашег завичаја, примјетив узгред: да су *кашасирофу Лике и Крбаве за ту не 64 године задржали само они хришћански насељеници краља Матије, којима се придружише и наши прешци* —, а зауставићу се тек код оне ужасне поплаве турске год. 1524. коју овако описује Лопашећ:¹⁾

„*Svu gornju Hrvatsku, Kozlovo polje (današnju Bukovicu više Zadra), Cetinu, Liku, Krbavu, Bužane (kod Bužima Kosinja i Pazarišta), Vrhovinu i Gacku sa 175 znamenitih mjesta poharaše Turci godine 1524. uz strašni pokolj ubogih kršćana, a još k tomu porobe krajeve drežničke, županiju modrušku i Brinje*“.

То је био нашем завичају *смршни удар* а потоње турско посједнуће Лике и Крбаве г. 1526—27. може се сматрати само још као погребна церемонија.

Гледе сеобе Радомирове држим се ја дословно нашег предања, т. ј. године 1526—27., „кад су Турци Ликy освојили“, а није ли сва прилика, да се он још г. 1524. „бјежећи од Турака“ одселио под Ум? То неби ништа

¹⁾ Лопашећ: Grad Karlovac.

кварило суштину предања, јер повод био би све исти, а разлика у времену незнатна.

Него хајдемо даље.

Почем је год. 1527. Фердинанд примио круну до издаха стјешњене му краљевине Хрвацке, ишла је (1529.) јужна граница њена: Од Сења преко Велебита (из под Отошца) *сјеверном међом Лике и Крбаве, које већ бијаху турске*, — к Мутнику на Уну. Бихаћ и Крупа и т. д. бијаху још уз Хрвацку (Vaniček).

Сјеверну границу Лике најбоље означаје водомеђа међу понором Лике и водом Гачком.

Фрас наводи: да су Турци год. 1527. „са свијем“ (ganz) освојили Ликy и Крбаву, а то ће рећи: што Турци не свршише посље кобне битке мухачке под конач год. 1526., то свршише г. 1527., или најпростије речено: год. 1527. не преоста ни педља земљишта личког и крбавског неосвојена од Турака.

Дакле, шта ће сад доста незнатна кула „Будак“ усред турске области, удаљена 4 миље од најближег нашег утврђеног мјеста *Отошца*, чији се житељи расселише још г. 1467. од турског страха, а у вортици стајала је тек од г. 1529. њемачка посада?

Или да кажем овако: Кула *Будак* остала је изолована 4 миље далеко од наше обранбене линије!

Хајдемо још корак даље.

Малкоч-паша насели Турке у Перушић г. 1553., а г. 1555. даде он утврдити Перушићку кулу. Отад постаде Перушић једно од главнијех турскијех мјеста.

Станимо сад на врх куле перушићке лицем ка *Отошцу*, раширимо руке десно и лијево, чиме означајемо обранбену линију Турску —, а кула Будак остаће нам онда на по сата Перушићу — *иза лева!*

Би ли Турци „mir nichts dir nichts“ населили и утврдили Перушић, да је с противне стране било снаге, која би дотле могла држати оружану кулу *Будак*?

А кад се Турци једном већ ту населише и утврдише: би ли они трпили кулу Будак у руках свог противника, *себи за лева*, још 41 годину? И како би *ми* то били мо-

или омогућити, да се та кула толико година одржи у на-
шијем рукама?

Сад ваљда могу одустати од даљијех доказа?

Ко би ипак хћио вјеровати, да се просторног про-
мјера 8 корака кула *Будак*, брањена од шаке војника,
обталасана морем турске силе —, након освојења Лике
одржала *још пунијех 69 година неосвојена*, томе онда и ја
признајем: да је то јединствени примјер јунаштва и по-
стојанства, *који у историји свијета тражи себи равна*, ал'
још веће је чудо, што домаћа повјест то није забиљежила
златнијем словима на најпрвом мјесту, него Фрас и Клаић
спомињу то само онако — овлаш.

Да је тако што могао слутити сирома старац Омир,
подерао би био своју Илијаду на хиљаду комада, јер
читава кула Будак није била ни колик његов дрвени коњ,
а бранише је *шуна два људска нараштаја*.

Кад упоредимо горње Фрасове податке, онда на ве-
лико чудо Ђурађ Будачки представља нам се као двотје-
лесно суштаство у једном лицу, јер он у *исто доба гла-*
вои —, једном један град брани а други напушта, а
други пут брани и напушта оба града, који разастоје
некијех двадесет миља један од другог, и од којих један
град лежи у самосвојном опсегу непријатељске силе.

Таку сбрку неможе створити учен писац — нехо-
тице, него по тенденцији, јер кад би се причало по истини,
морало би се казати: „Кулу Будак бранио је Ђурђев
дјед или отац г. 1526., коју је он још исте године морао
напуштати „*бјежећи од Турика*“ —, али тиме би се по-
казала *породична свеза између потонијех Будачкијех и*
старијех Будака, првијех потомака *Будишинијех*, а то не-
смје бити, јер ови су били „*власи*“ зато ту свезу треба
раскинути, искону Будачкијех приметити траг, њихов
„*Stammschloss*“ премјестити у Горицу, а „*влахе*“ предати
забраву.

Дакле: стрпај двије у временском простору подалеко
разастојеће историчне чињенице у једну врећу, тим лакше,
чим се оне односе на два објекта *сличног имена* (градови
Будак и Будачки —, а по свој прилици и на два исто-
именита лица, јер и Ђурђевом дједу или оцу могло је

бити име Ђурађ), а потоњи добродушни читалац — кад не буде могао раздријешити загонетку: како је Ђурађ Будачки 69 година главом бранио два града, једног у катурској а једног у турској — оканиће се Ђорава посла, пак ће преко тога чудесног „сбитија“ спокојно прећи на дневни ред.

Ал' да нешто Ђурађ није имао по мјеродавничку интенцију заслужијех, ако иначе и незнатнијех праунука, од којијех је једноме чак већ „Балшазар“ име било, и његово би име до данас већ изјела архивска прашина, него унуцима за љубав морала се уважити и њихова старина (Stammbaum), али тако, да од њих падне светлост *нашраг* на „Urahnherr-а *Јураја*“, па да нам и овога прикаже у мјеродавничкој униформи.

Биће још једном говора о „Јурају“.

Ето, то се зове „бистрити“ домаћу повјест, како би је очистили од сваке примјесе „влашке“.

Завршимо.

Према ономе, што до сад рекох, резултује ово:

Прилика је, да се и онај бранилац куле „Будак“ у Лици, Ђурђев дјед или отац, који је „vor Türken flüchtend“ морао напуштити исту кулу, такође *Ђурађ* звао.

Готова је истина, да то: „vor Türken flüchtend“, предпоставља *турску навалу, која се ишом догађа*, а то је било г. 1526., јер г. 1596., кад су Турци већ 70 година били господари земље и упитног мјеста, не може бити говора од турске навале на то мјесто, нити је ту више било кога, ко би морао бјежати.

А што Фрас вели: „einige Jahre früher“, то је просто његов *рачун* на *наш* рачун.

Усљед тога и усљед прије поменутијех прилика онога доба *гоштова* је истина и то: да је град *Будак* у Лици пао у турске руке још г. 1526. тим вјероватније, чим није притежавао никаквијех преимћстава, која би га оспособила, да се одржи дуље од другијех градова, тврђијех од њега.

На посљедак готова је истина и то, да више поменутог Ђурђа (Urahnherr-а) *онда* још или није било на

свијету, или је био тек — у повоју, кад су Турци заузели кулу његовијех предака — Будак у Лици.

*

Нека пресуди како ко зна, би ли могла извинити писца (ал' каквог писца?) случајна писалачка, преписивачка или штампарска погрешка у изворнику, из ког је он црпио?

Мени да богме тај изворник није на расположењу.

Вјештина је за цијело разчитати многи старински рукопис, али и штампани бројеви кад и кад су неразговјетни (замрљани, заливени, нечисто штампани, неподпуно одштампани) па често не можемо разликовати н. пр. 3 од 5 или 8 и обротно, или читамо 1 умјесто: 4.

Узмимо н. пр. из какве старинске штампе број године: 1526 — нек се случајно неподпуно одштампана бројка 2 тако да јој је изостао доњи хоризонтални потез, овако: 2, онда би сваки читао 1596, а не 1526.

* * *

е) *О нашем „сродству“ са Будаима, Јуришићима и Пилиповићима.*

Мој родитељ у својој пјесми од племена по предању спомиње порекло Будисељића-Будака, Јуришића и Пилиповића од три рођена брата, пак вели даље:

„Стари наши и стари Будаи
„Вабијк су се међу се срађали;“

а то је он слушао од свога дједа Јована и од старог протопопе Томе:

„Ово кажем само, што сам слуша'
„од мог дједа, старог Јована,
„деведесет још и шест година
„кој' је живио, тако казивао;
„и од старог протопопе Томе,
„који је много био записао“.

За тим прекида причање о том сродству са ријечима:

„Што ј' истина од овога сродства
„нека пише који боље знаде“.

Види се да му се није марило, чега више рећи, што као да провирује из слиједећих редака, који се односе на сва поменута сродна племена:

„Ваљда би се још од тог (сродства) и више
„знало казат' и приповијети,
„да нас није *закон* раставио
„и ондаке — злобу уселио.“

Ђе би год „закон“ сроднике раставио, ту би се одма и вјерска мржња укоријенила, једна страна на другу би криво погледала, престао би родбински саобраћај. Одпадници су од кољена на кољено тенденциозно препарирова-ни, не би ли им се утрла свака успомена њихове прошлости. Први одпадници, ма чим да би се пред својом савјести правдали, туђили би се због прекора, од стида, савјест ипак гризе, очи се обарају, јаз између бившијех сродника постаје све дубљи.

То је један узрок, што су нам се толики трагови у нашу прошлост забаталили, а у многим криви смо и сами. Него, опростимо онијем нашијем предцима, који одрастоше у крутијем приликама, не учаху штити ни писати, пак у своме *незнању* утаманише ону — „магарећу кожу“, са које би ми данас могли читати нашу најстарију повјест. Опростимо им тим вољније, јер иначе би морали строго осудити и неке махом писмене и учене потомке проте Томе, који неумједоше ни словца сачувати од свега оног „многог“, што је прото био записао.

*

Али и сама вјерска несношљивост није била кадра уништити сваки спомен нашега истовјетног порекла ни са једне ни са друге стране, јер ипак — „крв није вода“. Временом смо се опет навикли једни на друге, а ми са наше стране чували смо вјерно наше старо предање.

То предање о истовјетном иском „данашњијех“ или „садашњијех“ племена: Будисељића-Будака, Јуришића и Пилиповића у Крбави и Лици од *једног* праоца, оца Будипина, Јурипина и Пилипова —, није важно и занимљиво само стoga, што је оно било кадро, у њедру нашега племена преживјети толике вјекове, него оно може још

послужити као корисна поука извјестнијем домаћијем „повјесничарима“, који утрошише силни фирнис на много „старо стабло“, како му се не би могла *фела* распознати.

Увријеђена истина са челичнијем дљетом у руци од реда ће остругати тај фирнис, а мазале остаће — у лажи.

Важно ми се чини овде упозорити на оне у нашем предању употребљиване ријечи: „данашње“ или „садашње“ племе Јуришића, Пилиповића. Те ријечи прелазиле су тако од нараштаја на нараштај, тако су говорили наши стари прије 200 година и њихови потоњци до данас, тако сам ја чуо говорити мог дједа Мнјата, тако је говорио мој отац, тако сада говоримо и ми. То је тако шло од оца на сина, као какав живи инвентар, по коме је сваки нараштај познавао своје савремене по искону сроднике од племена Јуришића и Пилиповића, дочим ми Будисељци и Будаци још дуго се срађасмо као једно племе.

Тако се очувало у нашем племену до у новија времена познавање својих сродника од племена Јуришина и Пилипова и обратно, јер и они су нас исто тако познавали, што још и ја памтим.

Ја ћу се и даље служити ријечју „сродство“, ма да након толикијех вјекова о сродству у обичном смислу нема говора.

Прошло је четрдесет година, од кад живим изван свог завичаја, мајке Лике и Крбаве, пак сам већ некако изгубио крај томе сродству, за које сам још за мог дјетинства и после чешће слушао, а то ће рећи: док је на пр. мој покојни родитељ лично познавао те своје савремене по искону рођаке: Будаке, Јуришиће и Пилиповиће и најближе им старе —, дотле ја данас знам само претом упријети на ону високу господу Пилиповиће, а остале не познајем, нити ја сад већ знам: хране ли и они још слично предање као и ми.

•

Почећу овде са *Будацима*, који су пореклом од *Будисе* као и ми, по крви најближи нам били, по свој прилици с нама најдуље у *близом додиру* живили, и чега смо

се и *најдуље* „међу се срађали“, т. ј. извјесне степене међусобног сродства познавали, као што свједочи наш паметар Јован.

И ја се сјећам као кроз сан још такњих разговора од *мојијех* старијех, пак ми се све чини, да су они при том и *Карловац* спомњали.

*

Од старијех *Будака*, познато ми је — из књиге — само *Маше* Будака име, које се спомње међу онијем многијем породицама некадање сењске поморске крајине, које су за вријеме од г. 1683—1689. „себи земље освојили у Лици“. *Маше* је дакле био савременик нашега *Тоше* и *Малеша*. Породица *Машина* бројала је само *двје* главе, свакако мушке, јер освојене земље дијељене су на мушке главе.

Из старијих времена не нађох још каквих *Будака* по имену на тој страни, сигурно с тога што су ми и онако извори оскудни, из којијех прим. Предпрошлијех времена било је Будака у Сењу или Багу, колико се сјећам — трговаца или чиновника, које су још и моји родитељи за сроднике сматрали, а новијих времена налазно сам по списцима појединијех чиновника, на пр. г. 1881. *Никола* Будака, поштар у Сењу. Племо им се канда слабо проширило.

*

Као Будичини потомци живили су Будисељини и Будаци из почетка заједно у Лици, неоспорно све дотле, докле Турци не провалише у Лику. Онда Будисељини одоше под Ум код Отопца. А Будаци?

Отад, па након више од 150 година видимо само два Будака враћати се опет из Подгорја у Лику.

Јели то све? Немогуће.

Па камо се дакле дјеше још њих Будака? То је мало нарођаја за више од 150 година.

Наћемо их на другој страни.

Друге половине 16. вијека а само некијех 40 година иза пропасти личке појављује се у старој *Горици* крај

воде Радоше породица *Будачки*. Глава јој је тада био *Ђурађ Будачки*, чије се име спомиње г. 1566. Он је био царски ритмајстор и власник града: Будачки, ког је он бранно све до године 1596. од Турака, о чему је већ било говора.

Очевидно је, да су се град и мјесто *Горица* прозвали именом: *Будачки* од речене породице.

Ето ти одма примјера, како нечије старо добро прима име новог властелина, а уједно и примјера, како старо име опет не утине.

Од *Ђурђа* се зна још и то, да је он зидао кућу себи у Карловцу г. 1581., а пошто се његово име већ г. 1566., спомиње, то је он већ тадај морао бити знатан чојек, а морао је бити још и г. 1596. у доброј снази, јер је он све дотле бранио поменути свој град *Будачки*. Може му се дакле опредјелити година рођења око 1530., некако одма иза пропасти *Лике* и *Крбаве*.

Знамо већ и то, да је кула *Будак* у садањем *Мушалуку* била својина *Ђурђевијех* предака, који су је „vor Türken flüchtend“ морали оставити, кад су *Турци* *Лику* освојили, а сувише још *Лопашић* прича: да се та породица *Будачкијех* доселила у *Горицу* „из *Будка* (*Будака*) у *Лици* под конач 15. вијека“.

Дакле, „куд ће суза нег' на око“? Доба, мјесто, име, све прилике доказују, да ти *Будачки* нијесу нико други, него *Будаци*, потомци *Будишини*, па макар сва чета повјесничарскијех калупаша доказати хћела, да су били под конач 15. и у почешку 16. вијека неки други *Будаци* или *Будачки* у *Будак* — из неба пали.

Што се они друге половине 16. вијека не зову више *Будаци* него *Будачки*, то је — осим што је нузгредно — просто потекло од куле *Будака*, њихове својине, од куда су дошли. Од *Будака* дошли, од *Будака* се *Будачки* прозвали.

Мучно је мени, и по спреми и изворима оскудном, посумњати у ријечи једног историчара као што је *Лопашић*, али оно пошљедње: „под конач 15. вијека“, неподудара ми се са другијем приликама.

Кад би се *Будаци* (*Будачки*) доселили били у *Горицу* „под конач 15. вијека“, — а ко је онда бранио кулу *Будак*

у Лици г. 1526.? а ко је онда „vor Türken flüchtend“ морао напуштити исту кулу?

Да је кула *Будак* у Лици *пала од шурске навале*, и да је том приликом *неко* „vor Türken flüchtend“ *њу морао напуштити, што је историјски факт* и по Фрасу и по Кланћу и по оном кроничару, од кога је тај податак узет, а осим свега и само је по себи разумљиво. Ако је у чињеници *доба поремећено*, за то ипак *чињеница* стоји.

Тај *неко*, који је „бјежећи из пред Турака“ кулу напуштити, нити је био ритмајстор *Ђурађ* (јер га онда још није ни било на свијету), нити се то догодило г. 1596. (као што сам то већ оповргао), а богме ни под конач 15. вијека, јер онда неби Радомир онђе остати могао до турског освојења Лике, него то се догодило онда „кад су Турци Лику освојили“, год. 1526., а тај *неко* био је онај, *чија је била кула*, дакле *један од Ђурђевијех предака*.

Пошто ми пак тачно знамо, кад је *Ђурађ* живио, па доста поуздано и доба његовог рођења одредити можемо, то је онда онај *неко* могао бити *Ђурђев отац*, који се дакле *поводом личке кашаштрофе* одселио у Горицу, кад и Радомир под Ум, а не под конач 15. вијека.

Тај *Ђурђев отац* био је прави зачетник *кољена Будачкијех* у Горици, а нагађати се даје по рачуну, да је *Ђурађ* имао и стрица, који је у исто доба отишао у Сењ, у обће: к мору и постао праоцем приморскијех *Будака*, јер није вјероватно, да је *касније* неко од *Будачкијех* из Горице отишао к мору, пак се тамо опет прозвао *Будак*.

Кад се та сеоба догађала, у ономе крвавом распаду невјерујем да је ко биљежно датум и годину сеобе, а о сеоби, једне у оно доба удањенијем свијету ваљда још и слабо познате породице у комјешају небројенијех сличнијех сеоба, домаћа повјест није могла водити рачуна. Та сеоба је чак у потоња времена *по предању*, по нечијем причању прибиљежена. То предање гласило је по свој прилици овако: да су се претци *Будачкијех* под конач 15. вијека доселили у (потоњи) *Будак* (у Лици) а то се причање или још онда или временом погрешно разумјело и пренијело на *Будачки* (Горицу), па тако и прибиљежено.

То је тако помјерено због сличнијех имена (Будак, Буда-чки) а „пришети“ се ће ком писцу лако, нехотице.

In summa: Будиша је дошао у Лику и живио у Лици све до своје смрти, а његови најпрви потомци, Будисављевићи и Будаџи, кренули су из Лике у једно доба, приморани на то *једнијем и истијем* поводом: турском провалом у Лику.

Наши праотац Радомир по најприближнијем рачуну, ког ћу кашње изнијети, био је син Будишин, а ми Будисављевићи од *Радомирове* смо гране. Будиша је дакле морао имати барем још једног сина, који је био праотац Будака и Будаџијех. Тај праотац Будака и Будаџијех могао би онда бити *дјед* више поменутог *Бурђа* Будачког, а Будиша био би му *прадјед*.

Другијех Будака, осим потомака Будишинијех нити има данас у нашем завичају, нити их је кад год било, јер и наши претци за такве *друге* Будаке не знадоше, иначе би они говорили: ти и ти Будаџи нијесу од Будине, а Будаке као ближе племенстакe, наши су стари најбоље познавали.

У нас је бивало тако од старина: неки синови ишли су за господством а неки су чували и радили дјединску баштину. Она грана Будишинијех потомака, која је наслиједила кулу, узела је и своје презиме од куле: Будак, Будаџи, напoкон Будаџи.

Тврдим, да сам открио још један забатаљен и — заметнут траг у нашу племенску старину и обновио пореклену свезу између Будаџијех и Будине.

Кад научењаци са студеног кама умију читати, како је Бог прије небројенијех милиона година саздао васељену —, што се неби ја усудно изводити, од куда су мно-то млађег датума поникла некадања господа *Будаџи*? У најгорем случају учењачки и моји аргументи биће — једне врпједности.

*

Пошто смо сад у тој ваљда већ давно изумрлој грани Будака (Будаџијех) упознали наше некадање родове, ваља нам се упознати и са појединијем особама исте гране.

Лонашић¹⁾ ређа Будачке међу „угледне племиће“, а Фрас²⁾ им је прибиљежио и родослов, који, наравски, почиње од више поменутога ритмајстора Ђурђа као *зачешника* (Urahnherr) тога кољена.

Спомињући *град* Будачки на води Радоњи, пише Фрас овако :

„Овај двор (замак, Schloss) био је праотачка кућа (Stammhaus) господe *Будачкијех*. Од овог кољена живљаху три брата у Карловцу (тим као да се потврђује моје неизвјесно сјећање из дјетинства) а то : Алекса, *Балшазар* и Јанко. Отац им се звао Никола Будачки, који је шведскога (30-годишњег) рата постао *цијели* (wirklicher) обрстар ; дјед („Ahnherr“ вели Фрас) им се звао *Јанко*, а прадјед („Urahnherr“) *Ђурађ* (= „Juraј“, помекнано на латинску) т. ј. познати нам већ ритмајстор. Фрас је умιο цијенити господство ; да каже, Grossvater, Urgrossvater, чинило му се одвише *просијачки*.

По времену разпоређују се горе поменути Будачки овако :

Ђурађ се појављује од г. 1566—1596., *Јанко* је живио око 1600., обрстар *Никола* појављује се г. 1618—1648., а Николини синови : Алекса, *Балшазар* и *Јанко* око год. 1686. Овога *Јанка* спомињу исте године као фендриха у граду Жумберку, *Балшазара* спомиње Фрас без означене године као *обервојводу* у *Турњу* (код Карловца). Поменута три брата бијаху дакле такође савременици нашег *Тоше* и *Малеша*, као и *Маше* Будац из сењске крајине, пак што неби наш паметар, старац *Јован*, *унук* Тошин, знао казивати, како су се „стари наши и стари Будаци вавиј'к међу се срађали“, кад је он то могао слушати баш из уста свога дједа Тоше. Али то срађање престало је још *прије* *Јована* од онога часа, каде нас је „закон раставио, па ондаке — злобу уселио“.

По томе некадањем срађању баш се даје погодити, да су стари Будаци (и Будачки) дуго остали православни, пак се даје означити и доба, кад су се поримили.

Језујите и њихови покровитељи нијесу никад миро-

¹⁾ „Grad Karlovac“ стр. 44.

²⁾ „Topographie der Karlst. Mil. Grenze“ стр. 354.

вали, али се све још није имало куд, времена не бијашу згодна за *енергичан* рад. Дуго се ријало кртински, док се није преломило, кад је православни владика Зорчић год. 1678. прешао на унију. То је било за времена поменуте браће, тада их је затекла унија и тад нас је „закон раставио“ од Будака наших рођака, што се већ јасно даје примјетити на пмену: *Балшизар*. Од тог доба престало је *срађање* и нестало до сад из нашег предања све, што би се од тог сродства „још више знало казат“ и приповијети“.

Свакако је још обрстар Никола као високи царски часник у великом искушењу био, а по свој прилици и иновјерку жену узео. По добу појављења његовог и његовијех синова даје се лако комбиновати, да је Никола већ у година био, кад су му се синови родили, јер сва младост прошла му је у 30-годишњем рату. У туђини са туђима дуго другујући и сам се је морао отуђити.

Не чуди се ти дакле мој роде, што се родослов Будачкијех не почиње од Будине, нити им се „Stamm-schloss“¹⁾ казује онђе, ће је управ био: *у Будаку у Лици*, све ако су потоњи Будачки и сами писали свој родослов. Има свачем свог узрока.

Ма да су наши стари били од вајкада госпоцкога соја, то се њима на овој страни, ће је владала латинска и њемачка надутост, слабо припознавало, све док се ко неби на ново погосподио на латинску или њемачку, онда би га текар држали за „господина“.

Било је то у Банату. Неким поводом упитаће неко једног Швабу: „Ja, ist denn der Wallach (Румуњ) kein Mensch?!“

а Шваба:

„A Mensch is er holt jooh, aber ka *teutscher Moorn!*“

Ето видиш, та надутост лежи већ у крви и онога најнеотесанијег простака. Па шта ћеш сад ш њим? — већ ако му нећеш провући брњицу кроз нос.

„Династије“ аристократске никад не ноцињу од праоца млинара, ковача, колара, качара, а камо ли од каква, Бож' опрости, још *не лакираног* „влаха“, па макар он био Не-

¹⁾ Фрас: *Topografie*, стр. 218. даје граду „Будачки“ поносито име: „Stamm-schloss“ Будачкијех.

маџине лозе, него — од првог „господина“ : племенитог, витеза, барона. Оно што је било прије, сматрају западњаци, по Дарвину, као прелаз од муне на чојечн створ. Покојни Виндишгрец тврдио је, веле : да чојек почиње бити чојек текар од барона. Бого мој, шта ли он (Виндишгрец) тек мора бити сад на *оном* свијету.

Па онда роде, немој се ти одма забунити, кад читаш у домороднијех писаца поносите називе : двори, Schloss, Stammschloss, Burg, Urahnher — —, те да викнеш : „Ајао ! камо сам ја пристао !“ није то тако страшно било у оно доба. Данас је друго, данас већ најљепше дворове имају чидови. Али онда ; ено сам ти описао наш „Schloss“ *Будацк*. По нашем завичају просуо Бог доста камена, растовину онда још нијесу *чували* лутари ; зовни каква „Раду неимара“, повуци у наокруг платно „подебело и повисоко на подруме и горње таване“ (колико да не удариш баш главом у греду), па ето ти „двора“ и „Stammschloss“-а.

Овако романтички и живописно представља нам Клаић некадањи „Stammschloss“ господе Будачке :

„Budački, pravoslavno selo blizu potoka Radonje. Tuj na kamenu brežuljku uzdiže se stari grad Budački, izpod kojega se je nekoć sterala varoš Budački ili Gorica.“

У то мало редака има пун воз магле.

„Стерала се је некоч“ а то најприје варош *Горица*, која се је кашње прозвала *Будачки*, него кад се хоће нешто да замрси, онда се то тако изпромеће, па онда се може мислити : да се то мјесто од искона па до данас звало и зове и Горица и Будачки. Кад се „некоч“ ту стерала варош *Будачки* или Горица, онда се не може разабрати, да је била прије Горица па онда Будачки.

Кад се тако шеврда, онда почетак имена : Будачки остаје у магли, а за становништво може се мислити, да је аутохтоно, већ наравно ; „pravoslavni Hrvati“, који су чудноватим начином православну вјеру сачували још од *прије* Сванимира.

Четрдесет и пет година *прије* Клаића пише Фрас :

„Budachky, gr. n. u. Pfarrdorf. Hier auf einem Falsenhügel sind die Ruinen von dem Schlosse Budachky..... Unter dem Schlosse war auch vor alten Zeiten ein Markt-

flecken, in welchem die aus der Türkei entgangenen Griechen wohnten. Über diese Griechen war Woiwod Tudor Kommandant.

Фрас је био још за чудо најиван, прави брзоплет.

Толико ти знадох казати од нашијех рођака — Будака.

* * *

Као што сам већ једном споменуо, познато ми је од малена, да су она садања господа фелдцајгмајстери Пилиповићи (Филиповићи) истовјетног са нами порекла, јер су они били некад коншколари моје старије браће Гене и Душка у Госпићу, а то сам ја још од малена упамтио. То прастаро наше сродство односи се дакле и на све њихове по крви рођаке, „кршћане“ и потурице, па колико сам некад разабрао, мислим да и они за тај искон знаду.

Свакако сам за мог дјетинства виђао и познавао и старијех Пилиповића и слушао од њих говорити моје родитеље. Сјећам се тога као кроз сан.

Сигурно с тога, што је знао за искон својијех праотаца, декларирао се је потоњи освајач Босне и побједилац покојног Хаци-Лоје —, као некадањи кр. комесар на српском црквено-народном сабору — „српске горе листом“.

Толико је на ме прешло личног познавања мојијех савременика од онијех другијех племена, па то ево биљезким истини за љубав, а баш мене ваљда неће нико разумјети *криво*?

Баш ми Будисављевићи у неку смо руку чудни свеци, па неосјећамо никако потребе, сунчати се на ичијем госпоцком сјају.

* * *

За „данашње“ Јуришиће дочуо сам, да их има у Ловињу, свакако и још које гђе. Не познам никог.

Код Личана, после код Огулинаца служио је 1840-ијех година Лајтман од управе, Мате Јуришић, а г. 1848. код Огулинаца као кадет Фране Јуришић, ваљда син Матин. У исто вријеме било је Јуришића и код Оточана.

Гедеон Јосиф Јуришић, јеромонах дечански, издао је г. 1852. књигу: „Дечански првенац“.

Не треба се чудити, што и овог спомињем. Чојек је као и новац, ал' ни новац не стигне куд чојек.

Буре проплијех вјекова расијале су много старо племе, оће пао један листак, онђе један а родбинске везе изпрекидао је заборав. Дакле и смирили јеромонах могао би бити од истог племена Јуришића. Саобраћај данас је лак, ал' помислимо како је било још само прије 50—60 година.

Г. 1846. упознам се у Бијелој-цркви у Банату са земљаком Личанином *Јоаникијем Испировићем*, јеромонахом оближњег манастира *Злашице*. Имао је браћу Спиридона и Николу у *Грачацу*. Судбина га није бацила на пр. у *Гомирје* ил' који други ближи манастир, већ као и мене, с једног краја свог рођеног народа на други.

Ево још једног примјера:

Мој, још од млађанијех нам година добри друг и пријатељ обрстар Јоко Рукавина приповједаше ми једном: да је њихов праотац пребјегао из Босне, звао се Мамутовић и био је вјере православне. Бјежећи пренио је у *рукаву* од доламе своје „племените листе“, ш чега су се они кашње прозвали *Рукавине*. Из Далмације дођоше у подгорје па у Лику. С временом су се покатоличили као и многе друге фамилије. А куд нема сад Рукавина?

Новачећи год. 1875. у *Бијали* у Галицији, које мјесто само поток раставља од шлеског *Бјелица*, набасам у Бјелицу над вратима једног дућанчића на фирму: „*Rukavina*“. Упознам тога Рукавину. Оца му некад као фурира — шта ли — премјестише к пољској регменти у Галицију, ће се оженио и умро. Његов син, поменути трговац, родио се и одрастао у Галицији, Пољак од главе до пете, незна ни ријечи „српски или ти хрвацки“, зна само, да му је отац био родом из Хрвацке, чинило ми се да незна ни ће је та Хрвацка, као што ни Кошут за њу није знао.

Познам још једног Рукавину понијемчена од малена, незна ни ријечи хрвацки.

Толико само ради примјера, а сад да наставим о Јуришићима.

Готово са већом сигурношћу, него од „данашњијех“ Јуришића, даје се говорити од старијех, *најстаријих* Јуришића и о нашем сродству с њима, и обратно, јер тадај се још не бијасмо толики народили а у прилог нашем предању иду ту још и добне и мјестне и друге прилике.

Исторично је име *Николе Јуришића*, прослављеног браниоца *Кисега* града (Güns) г. 1532. — *Николи је дакле био сувременик нашега Радомира*, а родио се у Сењу „у Далмацији“ око г. 1490. Далмацијом звао се у оно доба и сењски предјео, звало се готово све што је с ону страну Велебита.

Никола је био великаш за владе цара Фердинанда I. (владао као унг. краљ. 1527—64.) а ово му је била последна титула:¹⁾ „Niklas Jurischicz Freiherr von Güns, Oberster Feldhauptmann der fünf niederösterreichischen Kreise und der windischen Lande, Landeshauptmann von Krain, Römisch-Kaiserl Majestät Rath und Kämmerer“.

Служио је најприје унгарског краља Лајоша II. али већ г. 1522. био је он у служби фердинандовој један од заповједника на крајини, под надзаповједништвом грофа Николе Салма, а г. 1523. примио је он сам надзаповједништво од Салма.

Г. 1528. предаде Јуришић надзаповједништво Кацијанеру (Katzianer von Katzenstein).

Г. 1529. кад су Турци први пут ударили на Беч, Фердинанд даде Николи мјесто *Кисег* у залог, а овај је то мјесто утврдио за обрану и одатле упадао на турско земљиште.

Г. 1530. ишао је Никола као ванредни посланик Фердинандов Сулејману II. у Цариград, па док султан и његов свемоћни везир Ибрахим понижљиво говораху о Фердинанду, завољеше оба врло Николу.

Након обране Кисега града поклони му Фердинанд г. 1533. баронство и Кисег у спахилук.

У дотичној дипломи вели се ово: „nun haben wir be-
dacht und angesehen gedachten Jurischitz *adelich Altherkom-
mens*“ а то је доказ, да је Никола био од старе племићке породице.

Њега су звали његови сувременници: Николица, а шако се он и сам подписивао — *Ћирилицом*.

У „Србском народном листу 1844. число 16.“ читати је ово: „толико је само истина, да он (Николица) из *благородне српске породице* произходи“, и да га од свију умни

¹⁾ Streffleurs Oest. mil. Zeitschrift 1881. 3 Bd.

дарова „највише краси велико закона свог почишаније, које је он кроз све бурје живота и у свима искушенијама че шољубија до конца живота свог чисто сохранио.

Никола је дакле остао вијеран православљу до конца свог живота, што се донекле даје разабрати и из слиједеће цртице :

Кад је Ибрахим везир Николи предлагао, да једна четица Турака као у знак тобожње капитулације истакне султанов барјак на бедем градски, па да ће се турска војска одма кренути из под Кисега —, изговарао се Никола овако: њемачки и шпањолски војници у градској цитадели много су бројнији од његовијех војника (а није било ни циглог Нијемца ни Шпањола у цитадели) а *раз-паљени вјерском мржњом*, пак би они не само разтрпали ону четицу, него би још поубијали и становнике и запалили варош, па воли он погинути часно у боју до последњег борца, него умријети срамотно под ударцима огорченијех Шпањола и Нијемаца, чим би изговорио *ријеч* о предаји.

Да Никола није био православни, не би он говорио од Шпањола и Нијемаца као од вјерскијех фанатика.

Занимљивије је у том погледу, што сад долази.

Wilhelm Edler von Janko тврди, што се прије није знало —, да је Никола умро г. 1543., ал' не каже, од куд му тај податак, он преко тога прелази *муком*. Вели: „умро је по свој прилици у Бечу у својој кући in der Schenkenstrasse. (коју су кућу Бечлије звали: Kroatenhaus) а почива у парохијалној цркви онога мјеста, с којим је његово име за вјечита времена скопчано, у *Кисегу*, ма да за чудо нема никаква обиљежја, које би на њега подсећало, *и чега му се све још до данас за гроб не зна.*“

О дивне мудрости! Како је то све вјешто — изпрешпртљено. Прво свијет не смије сазнати, да Никола није био римокатолик, друго треба забашурити нешто, што не подноси свијетлост 19. вијека, ма да се то све и данас још тако догађа.

Кад Wilhelm Edler von Janko може тврдити: „*Verfasser dieser Skizze ist in der glücklichen Lage, Positives über das Todesjahr bringen zu können. Jurischicz starb im Jahre 1543.*“ и кад он поред свега тога, што се Николи

не зна за гроб и што нема никаква обиљежја ипак тврди: да је Никола сарањен у кисешкој цркви, онда он све то и *зна позитивно*, јербо је он то црпио из *поуздана извора*, па што не каже, од куд? Писци наводе изворе, да увјере и *уиште* читаоца, а шта он то чува за се, шта и други не би то смјели знати?

Дјеца Николина: „*Adam J. Freiherr von Jurischicz*“ и сестра му Ана сарањена су у истој цркви, и отац им је онђе метнуо плочу са надписом, са кога је прије наведена титула Николина преписана, а Никола, онаки великаш уз цара, мудри, јуначки, и *неумрли бранилац* Кисега града. барон и *власхелин* кисешки, такође сарањен у кисешкој цркви, нема плоче, нема обиљежја, не зна му се за гроб, може ли то бити?

Може бити, јер је тако морало бити. То зна и г. Јанко, јер зна више него што је казао, али он се требао, узданувиши дубоко, побожно „прекрижити“, па — куд пукло пукло, казати отворено: Никола је умро, — опрости нам Боже гријех — као „шизматик“, пак је по *нужди*, а то као *прослављени бранилац* Кисега града, као *високи царски досађојник* и напoкон као *власхелин кисешки* сарањен у кисешкој цркви, али „јединоспасавајућа“ није могла и *шо* допустити, да му се гроб обиљежи, (а сигурно посље потреба николиног није се ту смјела ни миса читати, док није црква поново освећена).

То или је *шако*, или Никола није *ни* сарањен у *кисешкој цркви*, него је то онда прост швиндл, да се „Власи не осјете“, а да се замажу очи и другима, да се прикрије свачија срамота.

Ако је Никола и сарањен у кисешкој цркви, онда му ни његова жена *Пошеницијана* (Potentiana), која је умрла као удовица у кисешком двору, није могла подигнути споменика, јер Никола није умро по форшрифту, а она је била римокатоликиња као што су очевидно била већ и дјеца исте вјере. А да и није била католикиња, шта би могла, кад не да црква?

Запело ми је за око оно Ј. у имену: Адам Ј. Јуришић. Оно може значити свако име, које почиње са Ј. па и име: Јуриша, име Адамова прадједа Јурише.

Писац у Шелс'овом „аустр. војн. љетопису“ назива Николу „*унгарско-далматинскијем јунаком*“ (већ како нијесу крпили!) а Бечлије, вели, да су звали његову кућу: Kroatenhaus, „мислећи да је он Хрват“ (није пија него врат, а није ни врат, него — послужимо се, говорећи *истину*, познатијем рецептом: узми дотични *враш*, *замучи* му прво и последње слово, *уломи* „ра“, *додај* „ц“, пак ћеш погодити). Специјално Бечлије су познате као импонујући етнологи. Што год не говори милозвучним фијакерским дијалектом, „und lebt nicht von Salat“, то је све „кروات“.

Никола није оставио иза себе порода, кољено му је изумрло са оно двоје дјеце, још за живота му. Сестра му је била удата за некаква Тврдковића (?) (Twarkowigh) чији се син „*такајше*“ већ звао — Франц.

Никола је имао старијег брата *Јерка*, кога Hammer назива: Јеронимом од Задра (Hieronymus von Zara) а један му *брашћ* био је санџак од Кара-Амида у Малој Азији, дакле потурџа.

Кад је исти Јерко такође као посланик Фердинандов боравио у Цариграду, рећи ће му говорљиви а кауре ниско цијенећи велики везир Ибрахим: „Твој и твога брата Николе рођак, санџак од Кара-Амида има више земаља и народа него Фердинанд“. Имао се зашто потурчити.

Народна пјесма (Вук П. стр. 319.) спомиње *Јанка Јуришића* и меће га у косовско доба, а уједно у доба турског цара Сулејмана. Сулејман I. стао је на владу 13 година након боја на Косову (1402—1413.). То дабогме не подудара се са нашијем предањем, али ми видимо народне пјесме пуне пјесничке слободе (*licentia poetica*) која и анакронизам не изкључује, па можда је тај Јанко живио за доба Сулејмана II. (1520—1566.) и онда би он такође био савременик нашега *Радмира*. У нашијем народнијем пјесмама нема измишљенијех јунака ни јуначкијех имена, али има старијех пјесама, у које је касније уметнуто име новог јунака, па за то и Јанково име биће свакако исторично. Можда је он био онај санџак од Кара-Амида.

Завршујући о Јуришићима старијех времена примјетити ми је ово: Ту је име, ту је вјера, ту је *старио* племство као и у нас, ту је доба, ту је предјео и већ познам

шта се не би подударало са нашијем предањем, нити шта треба натезати нити на калуп набијати, него све се од себе прилагођује нашој традицији. И ако ја наше старо сродство са тима старијим Јуришићима не могу доказати из „протокола раждајемих“ и „крешчајемих“, не *докажу* паметнији, да *није* тако, а мени је за сад доста то, што историјски податци довољно одговарају нашем предању.

Податке о Јуришићима покупно сам из „Хамерове новјести отоманског царства“, старијех и новијех „аустр. војн. љетописа“ и т. д.

* * *

„Блескъ твои, злато, багряница,

„Все пройдетъ, минетъ какъ сонъ.“

На крају сам о — „нашем сродству“.

Обазримо се на прошлост трију племена, потеклијех од три рођена брата, па их погледајмо у садањости.

Прошлост је књига отворена. На листове њезине сваког дана вријеме пише своје црте, које нико не може избрисати — само вријеме.

Прошлост је књига, која нас учи будућности, јер — што ће бити, свега је *већ* било, јер слични узроци повлаче за собом сличне посљедице.

Ко незавири у књигу прошлости, тај баса по магли, нити он зна, камо ће доспјети.

*

Временска струја занесе три рођена брата у привлачну сферу туђинскога мора.

Бијаху бурна времена.

Јуришићи у првом полету виноше се високо, високо.

Два брата Јуришића *изванредни посланици* свог владара на двору онда најсилнијег и најсиловитијег цара! Колико поуздање у њихове способности, у њихову одважност и мудрост!

Па *Никола* Јуришић! Највиши војнички заповједник цптавог низа цесаревијех земаља, цесарски савјетник и коморник, барон и посједник Кисега града, ког бранећи он се обезсмртио.

Онај трећи Јуришић — санџак од Кара-Амида, „има више земаља и народа него Фердинанд“!

Шта подигну овога на таку висину? Он по свој прилици допаде турскијех шака, па — бирај!

Подигоше га оне бујне особине, којима је онај народ обиловао, чији је син он био.

Као звијезде прве величине узлетеше Јуришићи, да украсе — туђинско небо.

Па шта биј?

Од три Јуришића најодличнији био је *Никола*, а он је заклопн очу са горким осјећајем, да неоставља иза себе од срца порода, носпоца славног му имена. Кољено му изумрије још за његова живота. Пород му већ бијаше прерушен на латинску, увену као биље, пресађено у непитому земљу.

Николи, чудесном јунаку, данас већ ни за гроб не знаду. Замучаше му старинско порекло, и оца и мајку, не би л' тама заборава што гушћа била јуначког му искона.

Николино добро наслѣдници сестрине му гране, у пркос јасној повељи, морадоше опет уступити ономе, који га је дао — двије године посље николине смрти!

„Земаљско је за малено царство“.

Само оста николино перје, да се шњиме други ките.

А остали „данашњи“ Јуришићи?

Нијесу нас претекли, ал' штетовали су своје првобитне народне особине.

*

А „угледни племићи“ Будачки?

Они се дуго борише са противном струјом и напокон — подлеглоше, предаше се и — изчезоше.

Они од кољена до кољено напредоваху свагда баш онолико, колико би каде неком било тијесно, онако по термометру, што жива ниже то они више.

Никола Будачки подиже се на степен цесарског обрстара. Било је то у оно вријеме велико господство, ал' бијаху и времена ружна. Ну рекао би, да се и Никола већ бијаше уморио и предао струји, па онда: „halb zog

sie ihn, halb sank er hin". Мало, мало, па им кољена не-
стаде са позорнице, биће већ давно изумрло.

„Человјек јако трава.“

А остали „садашњи“ Будаци?

Нијесу нас претекли, али су штетовали своје прво-
битне народне особине.

*

Веле, да је онај каноник Фрањо Пилиповић, кога г.
1573. заробише Турци, постао праоцем потоњијех бегова
Пилиповића у Босни, који су опет по искону рођаци ово-
стријијех Пилиповића.

Тај бивши побожник а потоњи бег Фрањо „činjaše
kasnije mnogo kvara hrvatskomu narodu,“ што „ljuto raz-
cvili biskupa zagrebačkog Draškovića. On dade za to na bivšem
dvoru Filipovićevu polupati vrata i prozore, zidove na njem
procniti i pust dvor ostaviti.“

Немоћне, дјетињасте јарости бискупове!

Посмотримо ми ту незгону Пилиповићеву просто са
човечијег гледишта, јер сваки узрок има своје дјејство,
сваки учин своје посљедице.

„Nemogući se izkupiti, a bojeći se smrti, poturči se
Filipović, postade begom“ и т. д.

Да је нешто бискуп доспао у положај Пилиповићев,
пита се врло, да л' би он повио свој врат под анџар, или
би се привољно да љуби бијеле буле (т. ј. ако је бискуп
још био момак од мегдана) но бискуп би се без сумње
могао био одкупити и тако би га мимошло свако озбиљно
искушење.

Пилиповић немога се одкупити, ал' какве су напоре
чинили бискуп и остала браћа каноници, да га одкупе?
Они као да нехћедоше сегнути у властити џеп а Бог зна
и како су бегенисали Фрању, па преврћући побожно очи-
ма, намјенише му небеско краљевство.

„И невоведи нас во искушеније!“

Не осјећајући још тако рано у себи позива за толику
светињу, мозгао је Пилиповић практично: кад смо ми Пи-
липовићи већ једном преврнули вјером, што не би ја још
једном, па остао жив, ал' теби бискупе светињу се.

Пилиповић као потурица није смио бити бољи од Турчина, за то је бискуп требао молити се Богу, да га Бог „просветли“ а не лупати врата и прозоре и тим још већма изазивати Пилиповића.

Нагрдивши двор Пилиповићев осрамотио је бискуп сву онострану родбину његову, а таково понижење једног дотле угледног члана морало је утицати у назадном правцу на цијелу његову родбину.

Ја неznam, јели до у новије доба још код Пилиповића било на угледном мјесту. Ако не, то је онда више скривио бискуп него Фрањо.

Тек у новије доба налазим *Николу* Филиппсбершког као „Feldmarschallieutenant-a“ на површини одликована — *шурском* почасном сабљом и *цивилском* медаљом. У доба француских ратова и касније било је од тога племена још више официра и штапсофицира.

Садања господа „Филиповићи“ у вријеме мађарске буне завргоше услове свом потоњем полету.

Они су данас већ на залазку.

А остали „данашњи“ Пилиповићи? Нијесу нас претекли.

*

Занимљиво је ово: Од сваког племена (Будисаљџа-Будака, Јуришића, Пилиповића) по један *Никола* издиже се *први* на релативно највиши ступањ у свом племену, а то: *Никола* Будачки, *Никола* Јуришић, *Никола* Пилиповић.

Обазресмо се на прошлост трију племена а видимо их и у садањости.

Два племена и нашега полак, које прије а које касније, одрекоше се вјере прадједовске, те одоше у крило друге цркве, по нужди ли? ил за љубав „царства земаљскога“?

Та црква створила је од њихове душе суштину противност онога, што су некад била а што смо ми јоште.

Ти наши „сродници“ не мисле, не осећају више као ми. Што је нами свето, што је и њима некад било свето,

њима више није свето. Што нас одушевљава, што је некад и њих одушевљавало, то је њима сада мрско. Наши обичаји, некад и њихови обичаји — њима су саде одвратни. Они су се отуђили и потуђинили, они саде воле туђе и туђина, него наше и нас.

Потурнице још и данас сјећају се свог крсног имена, неке можда још и данас, као што су им дједови радили, кришом зову српског попа, да им о крсном имену очати молитву, али наши поримљеници згражају се и од таког помисла.

Ко их начини таке?

Несловенска црква.

Свака хришћанска црква утиче животворно на свијест онога народа, на чијем је језику удешена, али раздвајајући на свијест онога народа, за који није удешена.

Словенска црква сачувала је у најкрвавијем ропству нетакнуту народност и народну свијест онијех Словена, који су јој остали вијерни. Туђа, несловенска, па још властољубива и насртљива црква, претворила је милионе словенског свијета у друге народе, а друге силне милионе довела је већ до прага коначног однарођења. То је хисторички факт.

Није мјесто а није ни моје, говорити о узроцима, са којијех туђа црква тако ради, ни о средствима, којима се она на ту цијељ служи. Доста је рећи: она *оцућује*, па за то није способна његовати љубав и слогу међу рођеном браћом.

Што год је дакле та црква освојила словенског свијета, то иде и *мора* пћи туђинскијем колосјеком, *мора* служити туђинскијем интересима, *мора* све даће и даће одступати од свог рођеног искона, *мора* се потуђинити, однародити, *мора* жртвовати своје првобитне особине.

Рекох: *Особине.*

Бог је дао сваком роду своје особите даре, који га чине онијем, што је; које му ваља брижљиво његовати и развијати, јер Божји дар је светиња. И ваистину велим ти: Лав је цар, а мачка није лав.

Бог је дао српском роду три богата дара: име, језик и вјеру православну уз словенску животворну цркву.

Та три божија дара изпреплетали су силни вјекови златном жицом нашијех несравњивијех, неизцрпљивијех, дивнијех, народнијех умотворина; омиљенијех, пунијех словенскога духа обичаја; украсили величанственијем сликама наше многовјековне, мучне али славне прошлости, сликама првијех Немања, светог Савве, Душана; сликама Лазара, Милоша Обилића, Краљевића; сликама женијалног Карађорђа, недостижног Ајдук-Вељка, неумрлог Синђелића; — — да немамо у српској круни ничег више, до ли онај неоцјени алем-камен, Црну Гору и Њезину славу, ненадмашно њезино јунаштво, уз неброје онакијех по срцу цинова, могли би нам и најсилнији народи завидити.

Та три божија дара у нераздјелну јединицу спојило је вријеме челиком слободоумног и слободољубивог српског народног духа, зачинило осјећајима племенитог, правдољубивог, пространог српског срца, увјенчало сјајнијем вјенцем јединственог нам, српскога, крснога имена.

То су нашег стабла живе, лиснате, плодносне гране, на којима зри народна свијест, то су нашег рода дичне — *особине*.

Одсиједи дрвету живе, лиснате, плодносне гране, огули му кору, а завиј га у свилу и кадиву, накити га златнијем цвијећем, — пањ остаје пањ.

Таки је и род, који се лиши или буде лишен својих особина.

Што су орлу и соколу крила, то је роду свијест, она свијест, што извире из дубљине народне душе, *народнијех особина*.

*

За људе нашег рода бијаху само бурна времена згодна, узнијети се на површину, јер онда те не би питали: ко си? ни: како се крстиш? него — помози! ал' у себи би увјек есапили: кашње ћемо већ лако.

Наше врлине бијаху им по вољи. И ако те у бури догођаја те врлине уздигоше на висину, ето ти већ преда те искушаоца, преврћући очима: „Лијеп си ми брате, ал' куд ће твоја душа!“

На висини многоме се заврти мозак.

Риба иде на меку док не прождре удицу.

Мољац облиће пламен свијеће, док не опрљи крила,
па онда шћим — у сметњинте.

Морал отуда лако ти је извести.

Имамо ли на чем завидити тијем нахијем сродницима?

Немамо на чем.

Метеор се засјаји па изчезне а за собом остави по-
мрчину.

У који мах се они одвргоше, зађоше им звијезде, а
чија још није — заћи ће. То је неумитна судбина.

А маса њиховијех суплеменика? живи у тавној не-
свијести, без своје душе.

Кроз вјековни шум свијетског сајма разабирем гласе
арфе псалмопјевачеве :

„Крај мог вијека, скажи ми, Господе

„И докле ће трајати ми дани?

„Да ја сазнам како сам ти ништа. —

„Ево с педља дао си ми дане

„И вијек мој ништа је пред тобом.

„Баш је ништа сваки чојек живи.

„Чојек ходи као 'но утвора,

„Узалуд се кида, па сабира,

„А не знаде коме ће допасти.“

* * *

А ми Будисављевићи?

И ми се — одрекосмо.

Одрекосмо се и најпрвашињег нашега господства.

Наш благи дух чувар, наш светитељ, проли сузу бола
за онима који утрнуше своју крсну свијећу, а нас одведе
међу поштене ратаре, да у зноју лица свога прекалимо
душу поштенијем радом.

Ми плужисмо и ми војевасмо, борисмо се за наше
светиње.

Наше племе родило је Мијата Бојана и славнога
Тому протопопу.

Још кандило гори пред иконом нашег светитеља, још

се жеже свијећа крсному имену, и служи се крсно име
свето и поји се тропар светитељу.

Јони се племе наше здрави лијешијем поздравом:
„Христос се роди!“ и: „Христос васкрсе!“ и ломе се на
Божјић чесница.

И како је било од почетка, нек остане тако до свр-
шетка.

Разбиће се вјековите магле, пак ће сунце доћи и пред
наша врата.

Са висине челик-карактера и узор-јунаштва нашијех
дједова пламти наша поносна девиза:

„Све за образ а образ ништо!“

БУДИСАВЉЕВИЋИ ПОД УМОМ (1527. ДО ОД ПРИЛИКЕ 1685.)

Камо шире Радомирово потомство у доба Тоше и

Малеша (1689.)? Насељење Пећаних (circa 1689.)

Завршетак.

„Време иде, време бјежи

„Бујним стремом, бујном хуком;

„Све раздире кивном руком.“

Прегрмило је више од подруг вијека турског пашо-
вања над Ликом и Крбавом, од кад Будисављевићи бораве
под Умом у непосредном додиру са диндушманом својијем,
Турчином, све док наши неосвојише опет (1683—1689.)
поменуте предјеле.

Дажде пере, сунце суши; — вријеме разтвара, вје-
трови разносе. Нараштај за нараштајем — пролази.

Ново сунце рађа се над Јаворником, озарује крвава
поља по којима помјешане труну кости нашијех прадје-
дова и њиховијех противника.

У њих је мир, тамо — „идјеже нјест бољезан, ни
печал, ни воздиханије“.

Живи Бога славе и бригу воде за *будуће*, а оно што
је било прије, одступа све даље натраг, спласава, исчезава.

Дан по дан, па од посљедње сеобе нашијех предака
из под Ума у наше Пећани под Јаворником нанизаше
се мало не двије стотине година, а ми данас већ — *не*

знамо ништа од наше племенске прошлости, од изумријех толикијех нараштаја за вријеме онијех 150—60 година тамо — под Умом.

Да, да, — давно је то било.

Бурна турског зулума времена су текла, борба с Турчином није престајала, на сина је прелазило очево оружје — у крви су грезле и шонуле успомене *шаријих* времена.

Као што већ једном рекох: „сва позорност мушка бијаше упрта на оштрицу ханџара, сва дјелатност посвећена крвавом мегдану“.

У оно доба, тамо под Умом, затекла нас је и разлика вјере, која је отуђујућијем својијем упливом покидала родбинске свезе са Јуришићима и Пилиповићима, на посједак и са најближијем нам по крви Будацима.

Тако ми данас знамо *само за шри браћа* Будисављевића од кољена *Радомирова*, за Тошу, Малеша и за оног трећег у Брлогу.

Али између појаве Радомира (1527.) и појаве Тоше-Малеша (1689.) има 162 године или ти пунијех *пеш* племенскијех нараштаја. Камо дакле шире Радомирово потомство у вријеме Тоше и Малеша?

Оно није могло остати у петом, шестом кољену само на она три рођена брата, а није могло свеколико ни пропасти некуд — у бездан, да му не остаде трага.

Ну ја већ, да има трагова ширега Радомирова потомства.

Ја сам о томе дуго премишљао, рачунао, пак сам на посједак „све мисли на једну смислио“: *Шире Радомирово пошомство* развијела су она бурна времена народног комјешања по свијету, под сличнијем или промјененијем именима.

Сиромасам, немам пуста блага, да путујем од града до града, да премећем старе писмохране ил' да питам и да разпитујем, па ипак сам случајно сазнао: да има још некијех *Будисављевића*, *Будиселића* и *Будишића* по нашијем ближијем крајевима, ал' ни једног не виђох у лице, па да га запитам барем: које му је крсно име свето!

Чуо сам с поуздане стране за једног *Будисављевића*

родом из Габеле у Херцеговини, који да је био устаники частник г. 1875. и даље.

Кашићи у Смиљану — казивао ми је брат поп-Јово Б. — тврде: да су они од старине, т. ј. по искону *Будисављевићи*.

Ти Будисављевићи из Габеле и ти Будисављевићи-Катићи из Смиљана, које по истовјетном имену, које по својој традицији декларију се сами као потомци *Будишини*, односно *Радомирови*, а не припадају ни једној грани садашњих Будисављевића у Крбави и у Брлогу, које касније потекоше од она рођена три брата: Тоше, Малеша и онога трећег у Брлогу, дакле они спадају у Радомирово шире потомство.

Још 1840-ијех година долазио би један стари Турчин на раштеле *Лисичијак*, који би вазда разпитивао за нас Будисављевиће, тврдећи да је он нами род. Како је он то сродство изводио и доводио, ја не знам, него то знам добро, да се покојни отац Буда једном ражљутно, кад му је то спомињао мој брат Гено, јер стари нехћеде знати за рода потурицу, а то је у оно вријеме и мени било доста, е ал' сад је већ касно.¹⁾ Ето ти разлика вјере.

¹⁾ Кад год ја помислим на тога Турчина, нехотице пане ми на ум онај „од *Орашца Будалина Тале*“, савременик Смиљанића Илије, Јанковића Стојана, Сењанина Иве, па по томе савременик и нашега Тоше и Малеша.

А зашто ми на ум пане Будалина Тале?

За то, јер му је корјен презимена идентичан са нашијем, па ено ти *Орашца* близу *Лисичијака* (од Вакупа на сјевер), па није ли можда онај Турчин био из Орашца, и напокон и потомак Будалина Тале? Дабогме, таково је нагађање сад смијешно, тим смијешније, пошто је Сигфрид Капер превео Талино презиме: Будалина = *Tölpel*, ал' да је ствар на вријеме испитана, па да се је горња претпоставка случајно обистинила, не би нам можда било смијешно, него важно.

Него имам ја ту још нешто примјетити: Презимена се не преводe, а од куд знаде Капер, да је *Будалина*, Талин „*Beiname*“?

Вук пише *Будалина* као презиме, са почетнијем великијем Б(уки).

Са истијем правом могао је Капер превести и: старина Новак = *greiser Neuling*, Љутица Богдан = *Zornigel Deodat*, Ковачевић Рамо прекрстити на: *Raimund Schmidt*, ил' превести: Муса Кесеџија = *Moses Beutelschneider*, све „агољни“ Нијемци.

Народна цјесма не описује Тала као каква лудака, *Tölpel*-а, него описује *чешовоју* Будалину Тала као горостасног јуначину особењака, судећи по његовом необичном оружју: „дреновој батини, у којој је хиљада клинаца“, дакле

Скраћено презиме *Будисалић* или *Будиселић* истог је порекла као и *Будисављевић*, па ми смо се сами, а и други су нас и овако и онако звали, па ево ти и *Будиселића*.

Новачећи накнадно мјесеца Аугуста г. 1879. у Пожези наиђох у листама на име: Марко *Будиселић* из Банковаца, котара Велике.

Опет једном наиђох у једној инвигилацији попунидбеног котара 79. пуковније: пјешака *Франју Будиселића* из Мркопоља, поджупаније Делничке, „katholisch“, sonstige Kennzeichen — вели: keine. Мени је доста и толико, јер не треба га питати за крсно име.

Будишића наиђох још више.

Новачећи опет у Пожези читам име: Јово *Будишић* (отац му Панте) из Градишта (православно село близу Бектежа).

као Херкула по јачини и величини, па за то га и прозвали по корјену његовог презимена увеличајућим: *Будалина*, а не Будица, те некако име *Будалина* заноси још и на турски.

Обиљежја *Tölpel*-а су: тупост, глупавост, блесавост уз крајњу тјелесну тромавост, неспретност, неокретност — незграпност.

Тале јаме „на Кулану коњу великоме“, Тале скаче „на ноге лагане“ па овако говори Тодору:

„Ти чију ћеш одвести девојку
„На срамоту свим крајишницима.
„Не море те сјећи оштра ђорда,
„Ни пробити пушка из кубура,
„А море ли моја дреновача.“

Таки говор неприличи *Tölpel*-у; а кад везали Тазу:

„Сав је Тале у крв огрезао,
„Јер се не да савезати Тале
„Јер је Тале јунак на мегдану.

И још ово:

„Силна војска поље притиснула
„И пред њоме *доије поглавице*
„Једно бјеше Будалина Тале
„А друго је *Ковачина* Рамо.“

Шта ће сад да значи: *Ковачина*? вајда не — *Grobschmied*, него увеличано од: Ковачевић.

Дакле: *поглавице*, а не *Tölpel*-и. Не мора се све сподобљавати са појавама садањег времена.

Читам у ријечнику: будак = *Dummkopf*; будалина = *grosser Narr*. Ја не чух мог вијека, да те ријечи народ употребљује у том смислу, бар не онђе, ће и куд је јунаковао Будалина Тале.

Новачећи г. 1880. у Винковци напђох на име Stellungspflichtig-а Марка *Будишића* из Привлаке винковачког котара, па у Осјеку на име Лазара *Будишића* из Чепина.

Kennzeichen-а им не знам, јер како рекох, ни једног не виђох у лице, онда не могах распитивати, па на томе остаде до данас.

И нашло би се њих јоште, кад би било ласно тражити.

Ја не умјем учено о ствари говорити, али пошто знам, да смо се ми *Будисављевићи* тијем именом прозвали од праоца нашега *Будише*, то ни онијем *Будисељићима* и *Будишићима* не умјем доводити презимена од Панкраца, него од Будисава, односно Будише.

Ко би породичне традиције тијех Будисељића и Будишића покупио и крсно им име сазнао, нашао би можда

На примјер: У оном дијелу нашега народа, који познаје и употребљује ријеч: вртоглав, значи та ријеч: verrückt; вртоглавац = ein Verrückter. Они пак, који нијесу прихватили појам те ријечи из народа, тумаче је: schwindelig, Schwindelkopf. Видио би ја њега, да он рече ком Личанину: ти си вртоглав! Ту би било повуци потегни. Смијешно ми је било читати, што је неко написао — патетично: „на вртоглавој висини“, — хћио је казати: auf schwindelnder Höhe, а казао је дословце: auf verrückter Höhe. А има сличног доста по нашим ријечницима.

Него нијесам ја још готов ни са Талом ни са — Капером.

Мујо од Кладуше пише књигу.

„тер је шаље у *Лику* крваву,

„на Турчина *Личанина* Талу;

а Танковић Осман са Удбине пише књигу,

„те је шаље *Лику и Крбави*

„на кољено *личком* Мустај-бегу

„и до њега од *Орашца* Талу.“

Пишу неће, да је Лика допирала до Уне, јер град *Островица* припадао је некад Лици. А да ли је личко и крбавско земљиште ишло и преко Уне, можда до првијех упореднијех гора — не знам, знати ће паметнији од мене.

Пјесма вели, да је Тале био Личанин, па све ако и није онај Орашац до Вакупа припадао Лици (или Крбави), то је он барем био у непосредном комшилуку личком („и до њега од Орашца Талу“), и то се с пјесмом слаже.

Е па онда: зашто нас Капер води чак у Травник, па нам показује на југу — Орашје, те вели: Oraschatz, Oraschje, Ort in Bosnien, südlich von Travnik, кад то није *Орашац*, него Орашје? (у ваздушној линци некијех 25 миља удаљено од Вакупа).

Нијемци су од *Качаника* направили: Katzenack, па шта не би од Орашја Орашац, а од Тале будалу, јер они су свуда — „gründlich“.

и моју претпоставку о њиховом истовјетном са намаи по-
реклу основану.

За двије три стотине година, шта се све не би могло
догодити и — заборавити!

Неки су се за онијех бурнијех времена — разселили,
поринили, поунијатили, потурчили, другчије прозвали, не-
стало им и гласа и трага, јер онда још небијаше пошта,
телеграфа, жељезница, пароброда, ни небројенијех новина,
да за неколико новчића пустиш оглас у широки свијет,
па да сазнаш шта ти срце жели. Вријеме чини своје. Про-
лазе године, вјекови и толки нараштаји пшњима — у мо-
ре заборава.

Навести ћу овде сад моја посматрања о крштеном
имену: Будисав = Будиша = Буре, и зашто ја у њему
налазим један разлог више за претпоставку: да би поме-
нути Будисељићи и Будишићи могли бити истовјетног
искона са намаи.

Свак ће ми допустити то, да је име *Будисав* на упо-
ред са другијем крштенијем именима у нашем народу
врло ријетко.

Што ћу сад још даје рећи, није свето писмо, него
само моје, можда врло неподпуно искуство, а то:

Из старијех времена познато ми је име само оног
басновитог кнеза *Будислава* (Jagić, *historija književnosti i t.*
d.) и још оног *Будислава*, сина кнеза Курјака, (Klaić, *Opis*
zemalja i t. d.), ако у овом другом случају не буду Бу-
дисав, и Гргур (Гргур = Будисав, преведено с грчког)
једна персона.

А изван нашег завичаја ја мог вијека то име не на-
ђох, не чух, не читаш. Но ако га ипак има ван нашег
завичаја, мора да је врло ријетко поспјано, јер да је
ијоле обичније, ја бих га за педесет и више година, од
кад добро памтим, ће год читао или чуо. (Има сад један
млад Будисав, родом Банаћанин, ком сам — ја кумовао).

У Тошину потомству, т. ј. од г. 1689. амо, први је
то име носио мој отац (род. 1790.) па онда њих више у
племену, а колико их је то име носило за вријеме од
Будише до Тоше, и да ли, то више не знамо.

У другијех породица нашег завичаја од *старијих*

времена ја такође не читам и не чух имена Будисав до у новија времена, ће је оно нешто обичније постало, и то ако се не варам у онијех породица које услед жењидбе ступише у сродствене одношаје с нама.

Дакле можда нећу јако погријешити, ако узтврдим, да је након реокупације Лике и Крбаве, у Лици и Крбави *први отац* то име носио мој отац, и да се оно може сматрати као од старине само нашем племену својствено и за то да је вјероватно: да сви т. ј. њих оно неколико, чија се презимена доводе од имена Будисав или Будина, припадају од искона једноме племену.

Сад да ти кажем још нешто.

Има још Будисављевића баш Тошина потомства и то од гране Тошина сина Манојла, које ми не бројимо у наше племе, јер су се они сами из њега изкључили, пак смо их онда изкључили и ми, а то је било овако:

Некако у оно доба (1818—1823), кад је министар аустријски Саурау (како би то име покојни Капер превео на српски?) — кад је дакле тај Саурау са далматинскијем владиком Краљевићем сплеткарио, како би поунијатили Србе Далматинце и кад се та иста пропаганда живо кретала и по Хрватској (за владике Мијоковића) — баш онда, кад је наш славни Тома протопопа устајао на обрану вјере православне, „покраћео“ се (ето тако ми кажемо) рођени синовац против Лазо („зовом и Лацо, ваљда ће се полацманио), син капитана Пилипа, брата противина, приженио се у кућу Хољевчеву у Подлапачу и одселио тамо.

Од Лазиног потомства извјесног не знам ништа, јер чим је Лазо вјером преврнуо, нит' је ко од племена више питао за-њ, нит' се ко ш њиме срађао, нити му се писало потомство у племенску књигу, а наши млађи у Пећанијем једва ће још знати, да је и било Лазе кад год на свијету; наши стари пак жалили су само, што Лазо није примио и Хољевчево име, па да смо са свијем — квит, *јер*, и опет *јер*, то ти је овако: у нас је тврда вјера *ионос*, а ко преврне вјером, тај чисто сам забада главу у пијесак, као тица ној, некако му је, да не види никог, па да што брже разкрсти са својијем крснијем именом, *јер* ипак му — гори образ, и напокон, *јер* обични повод

таке превртљивости — то он сам осјећа — није *убјеђење*: да је нова „вира липша“ и боља, него је повод *нииска* лакомост за буд каквијем материјалнијем добитком. Ето тако је.

Некако г. 1851., кад је покојни отац Буде био бригадир у Панчеву, а ја се једном нашао код њега, јављао му се један Будисављевић, мислим, био је градски чиновник у Земуну, римокатолик. Онда ја нијесам ни сањао, да ћу кад год писати „Књигу од племена Будисављевића“, па ваљда за то и не упитах га:

„од куда је и ко му је мајка,
„ког“ ли кажу родног му бабајка“,

а г. 1880., кад сам опет ја био резерве-командант овђе у Осјеку, јављао ми се писмено — (незнам већ чега ради, ако не буде *чеситишком на ново лешо*) један кадетеншилер, по имену „Vincenz“ Будисављевић, увјеравајући ме, да је он унук покојног генерала Буде. (Ваљда није знао, да сам ја Будин син).

Биће тијех Будисављевића још у Земуну.

Држим да су то Лазини потомци. Ваљда је некад неко од њих отишао трбуом за крувом, па доспио у Сријем, па пошто се ето сами срађају с нама, видиш — да крв није вода.

Ако то не би били Лазини потомци, онда би могло бити овако:

Исо (род. г. 1783.) син проте Томе, бивши официр, замео се некуд у свијет. Говорило се, да су га неки виђали по Сријему и по Банату. Можда је и он поклизнуо, или је узео римокатоликињу, а онда није било слободно православнијем, крстити дјецу у православну вјеру.

У Пећанијех данас не зна нико, да има Будисављевића и у Сријему.

Кад смо већ ту, па ако и не спада строго овамо, причаћу ти још једну кратку ал' жалосну из нашега племена.

Јелена, ћер сина Пејина капурала (потоњег Лајтмана) Радомира Будисављевића (звали су га Милан) родила се 30. Септембера 1843. — Отац јој умрије г. 1849. у ма-

ђарском рату од колере, а она као официрско сироче до-
спје у херналски завод за официрске ћери.

Шта је морало то јадно дијете, незнајући њемачки,
претрпити у заводу, и како је оно као дијете православ-
нијех родитеља, па још из *херналског* института доспјело
у римокатолички манастир, да као калуђерска искушеница
умре чак у — Францеској, то ће за навјек остати немила
тајна. Препокрстише је (хћела, не хћела) и затворише је
у оне зидине, које својим неприступнијем мраком покри-
вају многу црну тајну.

За што баш она, као остале њене друге из завода
не изађе у бијели свијет као васпитачица?

Та то је ропство страшније од турскога. Морало јој
је срце пући, кад се сјећала свог дјетинства, своје мајке
и својих Пећаних — жива сарањена.

Нека — доста!

Лазо нам пружа примјер из новог времена, како се
лако батали свијест о племенској заједници, па онда није
чудо, што ми данас из предања незнамо ништа од Радо-
мирова ширег потомства, које се изгубило из вида још за
онијех давнијех и потоњијех бурнијех времена, при чем
судјеловаху још и свакојаки други узроци.

Тек од г. 1689. амо учврстише се мало по мало по-
родични одношаји. Престадоше сеобе, породице заузеле
своја стална пребивалишта, а што је најглавније, са на-
предујућијем државнијем поредком утврдило се законитом
наредбом породично презиме.

О ширем Радомировом потомству биће још говора у
додатку под насловом: Родословна табла и мој рачун.

* * *

Домаћа повјест, као и наше предање упућује ме на
мисао, да наши стари, Тошо и Малеш, нијесу чекали до
свршетка реокупације Лике и Крбаве, т. ј. до год. 1689,
под Умом, него да су се они још коју годину прије ода-
тле кренули.

У ономе стијешњеном простору Хрвацке, који тада
бијаше још у нашијем рукама, морао се у течају подруг
вијека поред свијех ратнијех губитака, које придолазком,

које нарођајем народ умножити толико, да је једва чекао одушке буд на коју страну. Тој околности можемо у велико приписати разлажење Радомировог ширег потомства још прије реокупације.

Чим се дакле дало одушке, а то: у колико Турци за вријеме рата узмицаше, у толико за њима нагрнуше нови селиоци из стијешњеног простора, да заузму упражњена мјеста — једно, што се сваки журио да га не претече други, а друго ваљало је са тактичних разлога јачијем насељивањем осигурати задобивене предјеле, ма да је ту иза Турака доста хришћанских становника заостало.

Почетком рата, г. 1683., кад још сва Лика и Крбава бијаху под турском власти —, видимо шеснајест породица из Далмације и хрватског приморја насељавати у Подгорју *Баг*, који је дотле 158 година (разорен од Турака г. 1525.) лежао пуст. Подгорје било је већ до мора у шуму зарасло.

Године 1686., дакле три године касније, видимо те исте породице, ће на очиглед Турцима, који још стоје у *Новом* и по цијелој Лици, под оружјем ору, сију и жању њиве по Трновцу, Бужиму и Смићану с *ову* страну Велебита.

То је знак моћне експанзије, која се више није дала стезати.

Године 1685. замахну Турци за Пљешевцу, само још Удбина и Бунџ осташе у њиховијем рукама.

Шта би сада могло бити природније, него да стијешњено становништво од Отошца, Бриња и т. д. потражи себи одушке у освојеном простору.

Ја дакле држим, да су се и наши претци Тошо и Малеш још у то доба кренули из под Ума и настанили у Толићу.

Кад већ из нашег предања уопће знамо, да су наши предци становали у Толићу, за тијем прелазно у Јошану, а на посљедак коначно се населили у Пеђанијем, то онда можемо с разлогом претпоставити, да то премјештање није ишло на врат на нос тек при свршетку окупације, него — поступно, и да је то премештање имало свога повода.

Године 1689. падоше градови: Нови, Бјелај, Госпић, Широка-кула, па напoкон и најјача турска тврђа Удбина, а Бунићани Турци сами напуштише Бунић.

Падом Удбине и Бунића створише се сигурније прилике насељивању истoчног руба поља крбавскога.

Буди стога, што Марко Месић при свршетку реокупације узео „најбоље земље“ у Толићу у спахилук своје брату —, или с тога, што се можда нашијем предцима боље допао предјео на истoчном рубу поља крбавскога, Тошо и Малеш кренуше из Толића у Јошане, пак се настанише стално у Пећанијем, ће им потомци остадоше до данашњег дана.

Ето тако ја мислим.

* * *

Сад смо у Пећанијем, а ја сам на крају мога, и по форми и у многом другом погледу недостатног разјашњења нашега предања *од Будише до Тоше*.

Ма ја нијесам крив, што тај посао не нађе вјештије перо, које би умјело написати заокружену и непокудну *разправу*. Та нађе се чојек често у необичном положају, па се мучи и довија како може, ал' из своје коже нико не може.

Како је да је, прокрчио сам мало пута, а ти мој кад тадањи посљедоватељу од племена, који ћеш имати савршенијег алата, пробијај даље, руши, дозиђуј, поправљај, уљепшавај, а ја ћу се радовати твом послу и с оне стране гроба.

Обазримо се још једном на то наше предање.

За четири вијека некијех четрнајест племенскијех нараштаја Будишног потомства упираху поглед ока свога у врхове големијех планина Велебита и Пљешевце, и то није басна ни опсјена, него чиста неоспорива истина.

Истина је у души народа, само је ваља знати потражити и наћи, а истина није искључиви монопол *буд* којих повјесничара, који од ње често граде — свашта.

Наше је предање више него *предање*, оно је у својој једноставности, природности и јасности *скрози историчне ериједности*, *ослањајући се у временском простору*, на

историчне епохе, које су и онако у наш завичајски спомен дубоко урезане остале. Наше је предање изим тога још шако черсто заоквилено живијем именима земаља, предјела и мјеста, да му се које друго доба ни земљиште никако не да подмешнути, јер од почетка па до краја прилагођује се оно са свијем неусиљено историчнијем и географичнијем приликама дошличнијех времена, односно земаља.

Прегледајмо га.

Пећани!

Црна Гора, Херцеговина;
Херцеговина, Далмација, Лика;
Лика — Нови, Мушалук (Будак);

„Каде Турци Лику освојилише“;

Мушалук, Корјен, под Ум; —

„Кад су Турци изћерати били,
„Из Крбаве и Удбине града,

Под Ум — Толић (Брлог)

Јошане —

Пећани!

Шта се томе може приговорити?

Из *Пећаних* од Призрена пошли — у Крбави *нове Пећани* основали.

Рапта би наши стари казивали *шо*, кад не би било *шо*, него нешто друго?

Није ли горњи преглед исторично опредјељени а географично коректни путни правац наших предака за вријеме њиховијех сеоба?

Наше је предање не можда тек — занимљиво, него што је више од свега: *оно је истинишо*.

А сад с Богом роде до виђења, — ако Бог да!

РОДОСЛОВНА ТАБЕЛА

Да би могли и сами
који се протеже наше
екзистенције пратити и у
нашом историју
саме наше општине
и њене историје
грађански начин

ДОДАТЦИ.

РОДОСЛОВНА ТАБЛА И МОЈ РАЧУН.

Да би могли и оком мјерити простор времена, на који се протеже наше племенско предање —, очигледом схватити, пратити и контролисати рачун, којим се у племенском простору *ушврћује* то наше предање и да би могли лакше опазити појаве, које гледе истог у току времена избијају на површину —, најбоље ће нам послужити графички начин представљања: „родословна табла“, која иде уз ову књигу.

Та табла је управ — *цртано племенско предање*, огледало, у ком умом и оком можемо мјерити просторе прошлијех времена према положају племенском у њима, посматрати историјске догађаје у односу њиховом на су-временике наше предке, посматрати напokon кретање и развитак племенских нараштаја. Та графика је врло занимљива, са ње се да много читати, савњивати, рачунати, закључивати са познатог на непознато. Она нам у велико допуњава наше племенско предање, казује нам много чега, о чем наше предање сад већ ништа не збори.

Мучно је представити себи на памет временске прилике, за којијех је једно извјесно лице од племена живило, које су на њ љтицале, пажњу му на се привлачиле, ил' у којима је могло или морало учествовати —, а на табли све то показује ти очиглед, на пр. читамо с ње: прото Тома родио се једанаесте године владе Марије Терезије, био је од године, кад је букнуо устанак у Брувну и Ловињу, и кад је почело „Бојаново доба“, 6 година у почетку прајског рата а 13 година кад му се отац вратио из 7-мо годишњег рата и т. д.

Родно се на пр. старац Јован на двије године после смрти последњег деспота српског Бранковића а треће године владавине цара Карла VI., преживео Карла VI., Марију Терезију, Јосипа II., Леополда II. па умро 17. године владавине цара Франца I., а кад је дошао *Лауд* у Бунић, било му је 33 године и т. д.

*

Табла представља простор времена од XIV. до укључно XIX. вијека. Цијели простор дијели се на милиметре.¹⁾ Сваки милиметар важи једну годину, а године броје се аритметичним редом од оздо горе. С обе стране уз оквир обиљежена су у временском простору стојећа, а милитарско мјерило показује још и раздјелу времена на 30-годишње „апстрактне нараштајске периоде“ које су изим тога заграђене попрјекијем пругама преко цијелог простора.

Све остало показује очиглед.

О „апстрактнијем нараштајскијем периодама“ биће још говора.

У тај временски простор уписани су ентнијем словима ђекоји податци из опћенародне и завичајске повјести, сваки на свом, бројем дотичне године опредијељеном мјесту.

Исто тако уписана су имена владара српскијех и владара онијех држава, односно народа, који су са српско-хрваткијем народом у најближем и најчешћем додиру били. Свако име уписано је на милметру оне године, кад је дотични владар на владу стао.

То је математично и хронолошки-исторично утврђени темељ, са којег се одиже кријепчијим цртама цртани и крупнијим словима писани племенски родопис.

Имена са годинама рођења уписана су над дебелијем водоравнијем пругицама, које су повучене *непосредно* из под онијех милметара, који представљају бројеве дотичнијех година, јер на дотичном милметру разговјетности и читкости ради не могаше се написати број године.

То треба да важи једнако и онђе, ће је број године

¹⁾ Литографисане табле смањене су према цртаном оригиналу путем фототрације; смањено је дакле и мјерило, милиметри, сантиметри и т. д., али пропорција остаје.

изпод пруге уписан, па и онђе, ће је број године рођења по најприближнијем рачуну *од прилике* („око“) опредијељен, као на пр. код Тоше, Радомира и т. д., али ту ми се је при цртању подкрало неколико незнатнијех погрешака, које пак ништа не кваре.

Ђе се број године рођења не да приближно опредијелити, као н. пр. између Радомира и Тоше, ту је штит намјештен на почетку „апстр. нар. периоде“ тако, да водоравна пругица, која штит дијели на горњу и доњу полу, лежи на дугачкој прузи, која дијели дотичну периоду од предходеће.

*

Сад ми ваља разјаснити, како ја разумевам израз: „апстрактна нараштајска периода“.

У најстрожијем смислу једној људској генерацији нападају сва она лица, која су се родила једне исте године, врњаци.

Просјечна дуљина живота или ти *просјечни* вијек таког једног *људског* нараштаја чини око 30 година.

То се рачуна овако:

Свошћу животнијех година *свију* лица једног нараштаја подијели *бројем* лица истога нараштаја, пак ћеш добити количник око 30 година, а то је с тога, што су многа лица дотичног нараштаја помрла *изпод*, а од овијех опет многа *далеко* из под тридесете године живота, дочим су остала краће или дуље тридесету а најмање их шездесету годину преживила.

Тај рачун може се изводити од нараштаја, који је већ са свијем изумрло.

У животу једног *људског* или ти *свијешског* нараштаја има три главна момента: *почетак*, *висина* и *залазал*. У *почетку* је нараштај пунобројан. Што од њега доживи просјечни вијек, 30 година, то сад стоји на *висини*, у најбољој својој снази, у пуном јеку активности. Дјелатност траје малаксавајући до шездесете године, ће већ врло прорешетани нараштај стаје на залазак, на почетак свога свршетка, док не нестане и посљедњег остатка, у истину пак почетак свршетка лежи већ у почетку нараштаја.

Посматрајући са свог *особног* (индивидуалног) стано-

вишта, људство нам се препорађа од 30 до 30 година, н. пр. ја и моји још преостали врсњаци, навршив своју 60-ту годину, видимо себе на једанпут на залазку, у дну свијетске позорнице, са које ће нас за кратко са свијем нестати, а у врх свијетске позорнице, ће смо ми прије 30 година стајали, стоји сад активно нов свијет, подмладак, нов, чини нараштај, који се онда тек родно био кад смо ми на његовом садањем мјесту стојали.

Тако са индивидуалног становишта. У истину пак тај природни процес врши се непримјетно сваке године, јер сваке године рађа се један нараштај, а један стаје у врх, а један у дну позорнице свијетске. Сваке године сваки нараштај потискује свог предњака за годину напријед, сваке године што старији нараштаји бивају све то ређији, а најстарији — изчезавају.

То су уопће дакле *људски, свјетски* нараштаји, врсњаци, без односа на сродствене степене, који се у простору времена паралелно помичу напријед, чине „Frontmarsch“ кроз овај бијели свијет, а међу тим гине један по један, док не погине и последњи.

Узимајући дакле препорођај људства са *индивидуалног* становишта, а *просјечни вијек* једног људског нараштаја без обзира на мање веће диференције око 30 — равно са 30 година, називам тај просјечни вијек „абстрактном нараштајском периодом“.

Та подјела времена на 30 годишње периоде послужиле ми као рачунско средство за комбинације и закључке при овој радњи.

*

Другије представљају нам се у временском простору *племенски* нараштаји —, који своје порекло доводе од једног праоца, — *по сродственом ситеиену* —, ће имамо сматрати све чланове једног нараштаја као браћу и сестре, а слиједећег као њихове синове и ћери, (међу се опет као браћу и сестре) и т. д.

Што даље се племенски нараштаји одмичу од свог искона, т. ј. што млађи, то већма се гранају, то све ширји постаје *временски опсег* *што млађег* нараштаја или ти

простор времена од рођења најстаријег до рођења најмлађег дјетета истог нараштаја.

Што *млађи* племенски нараштаји, то бројнији у њих чланови, то испреплетенији међу се нараштаји, то изломљенија пруга, која чланове, једног нараштаја у нараштај спаја (види „родословну таблу“). Тако временски опсег другог нараштаја Тошиног потомства не обухвата можда више од 20 година, а шестог обухвата 58 година или скоро двије „апстрактне нараштајске периоде“.

Ако се дакле свијетски нараштаји дају сравњивати са упаређенијем фронтовима, то онда племенски нараштаји наликују изверуганијем пленкарскијем линијама.

Апстрактне нараштајске периоде примјерио сам по могућству почетцима племенскијех нараштаја, иначе је то ствар, која се по што чијој потреби може удесити *ad libitum*.

Приступимо сад к рачуну.

*

Треба нам најприје што тачније ограничити простор времена од Тоше амо, како би поузданије могли правити закључке на оно, што је било прије. Ваља нам дакле што приближније опредијелити:

Кад се родио Тошо?

Праотац наше гране у Пећанијех — која је једина пописана — Тошо, родио се у под-Уму.

Тошо нам се појављује о сеоби из под Ума у Пећани, можемо поуздано рећи: године 1689. То је једини број годишта из Тошиног живота, скопчан са његовијем именом и са једнијем чином његове дјелатности, (сеобом у Пећани) који нам је још познат. Око тог броја године врзе нам се рачун. Незнамо већ сад ни кад је умро, ни колико је живио Тошо. Тоши је дакле о сеоби могло бити 30, 40, 50 па и 60 година, тако мислимо у први мах, док не посматрамо и друге прилике.

Кад би знали године рођења Тошинијех синова: Мијата (Бојана), Манојла и Малеша, могло би се лакше нагађати, али ми незнамо ни у другом кољену Тошиног потомства године рођења његовијех унука: Марка, Радоте, Радомира, Радоша — осим јединог Јована (1713.). Само по млађијем — (од Мијатовијех и Манојловијех) — коље-

нима Малешева огранка даје се закључити, да је Малеш био најмлађи син Тошин. Између *Бојана* и *Манојла*, односно између њиховијех синова Јована и Марка, не да се сигурно одредити: ко је био старији, ма да је Јованов најстарији син *Сава* био шест година старији од најстаријег сина Маркова, проте *Томе*. Марко је умрѐо, како сам на једном мјесту нашао забиљежено, г. 1790., дакле исте године, кад се мој отац родио. Мој отац је казивао, наравно по чујењу, да је Марко био „врло стар“. То „врло стар“ дабогме је — релативно. Можда је био Марко по рођењу старији од Јована, али та разлика не може бити приметна, јер би била несаразмјерна. Нека се н. пр. Марко родио исте године кад и Јован, било би му о смрти 77 година, па и то је велика старост. Кад је Марко умрѐо, тад нико није могао знати, да ће Јован доживити 96 година. Него ми се не чини зајемчено, да је Марко умрѐо баш г. 1790., више ми се чини, да је та година од *прилике* убиљежена, па можда је Марко умрѐо и коју годину касније.

Ту има ваздан могућностих. Неко се, у година млађи, оженио *прије*, а неко старији — касније, или: оженили се у једно доба, па један имао порођа одмах, а други годинама касније, па пита је вајде, кад ми то сад више знати не можемо.

Не можемо знати појединости, али помоћу графике у свези са рачунскијем срањивањем можемо се приближити истини у главном.

У математички тачном разстојању забиљежени су на родословној табли сви хронолошки податци племенски, све што се поуздано зна, па већ очиглед нас упућује, ће у дотичној „нараштајској периоди“ можемо од *прилике* убиљежити ово или оно лице, чију годину рођења не знамо. Тешко је то на памет одређивати, јер се чојек при томе може лако помести, али помоћу сопственог очигледа можемо се увјерити, да разлика од *нагађања* до *истине* не може бити знатна, јер *истиништа слика онога, што је познато*, лежи нам пред очима, па нам не допушта, одмакнути се далеко од *истине* гледе онога, што је не познато. Ту велику корист, могу рећи, имамо од „родословне табле“.

Констатујмо најприје, да наше предање о сеоби браће Тоше, Малеша и Н-а у Пећани, односно Брлог, *не спомиње њиховог оца*, не знамо му ни имена. Нагађао сам неће прије, да се можда и он звао Радомир.

Ту дакле у предању избија аналогича између *оца* Тошо-Малеш-Н-овог о сеоби у Пећани, и *Будише* о сеоби Радомировој под Ум.

Наше предање од *Будише до Тоше* сачувало нам је од племенске прошлости само *главне промјене* а уз њих имена онијех особа од племена, које су при тијем промјенама *главну улогу носиле*.

Да је Будиша живио о сеоби под Ум, предање би спомњало његово име, као што га спомиње н. пр. о сеоби у Далмацију и Лику, па тако би спомњало и име Тошо-Малеш-Н-овог *оца* о сеоби у Пећани, односно Брлог. Пошто га пак предање не спомиње, то је сва прилика, да Тошо-Малешевог оца о насеоби Пећаних није било више у животу.

Ако је он дакле умрљо изпред насеобе Пећаних под нормалнијем условима чојечијег живота, онда су му по истијем условима синови о његовој смрти били барем *средовјечни људи*.

Навести ћу неколико примјера:

Кад је мој прадјед *Јован* умрљо, било је његовом најстаријем сину Сави 65 —, а млађем му сину, мом дједу Мијату 53 године.

Кад је мој дјед *Мијаш* умрљо, било би најстаријем дјетету му, мојој тетци *Дев*, да је доживила 57 —, најстаријем сину му, мом оцу *Буди*, било је 54 —, а најмлађем *Дани* 42 године.

Кад је мој отац умрљо, било би најстаријем сину му *Јов*, да је дотле живио, 47 —, мени — четвртом дјетету било је онда 39 —, а најмлађем од нас деветеро дјеце, Буји, било је 27 година. Овђе се има примјетити, да се тек седме године брака нашло прво дијете.

То су три кољена, а приказују скалу знатног опадања животнијех љета. Мијатов вијек краћи је 8 година од Јованова, а Будин краћи 16 година од Мијатова а 24 године краћи од Јованова. Да је Буда доживио године свог

дједа Јована, чак најмлађем Буји било би о смрти очевој 51 година.

Просјечни бројеви година дјеце о смрти очевој према очевијем годинама у ова три кољена стоје у размјеру — $59 : 96$; $50 : 88$; $37 : 72$, а просјечни размјер од сва три кољена *укупно* стоји: $48 : 85$, ван уломака.

То су примјери из живота. Ну апстрахирајмо и од њих. Ставимо н. пр. нормални вијек чојечиј само са 60 година, па би тај чојек о својој смрти могао имати синова и ћери, дјеце, од 40, 37, 34, 30 година.

Што је чојечијег вијека изпод 60 година, не може се по здравијем условима природе сматрати као нормалан вијек.

Излишно је наводити примјера и од друге двије гране, а немам довољно ни сигурнијех података.

Ако је дакле Тошин-Малешев-Н-ов отац умрљо под природнијем условима чојечијег вијека изпред сеобе у Пећани, то су онда ти његови синови о сеоби били *зрели* људи.

Погледом на „родословну таблу“ година рођења Тошина мора се налазити око почетка „апстр. нарашт. периоде“, која почиње са г. 1651. — Туда нам се врзе рачун и кад рачунамо просјечно од по годинама познатијех нараштаја натраг, а сад рачунајмо и овако, н. пр:

Мом оцу било је 64 године, кад му се родио најстарији унук, мој син Мане (1854.); мом дједу Мијату било је 59 година, кад му се родио најстарији унук, мој брат Јово (1815.); мом прадједу Јовану било је 64 године, кад му се родио најстарији унук, син Савин Максим (1777.); а Тоши, ако се он родио н. пр. г. 1651., било би 62 године, кад му се родио унук, — чију годину рођења знамо, мој прадјед Јован (1713.); па ако је Марко Манојлов био коју годину старији од Јована био би рачун још сигурнији, нормалнији, јер тад од рођења Тошина до рођења Маркова било би можда до *изпод* 60 година.

Усљед горе наведенијех примјера рачун мора да је врло близо истини.

Имам 32, понајвише поуздана, податка тијех диференција од рођења дједа до рођења најстаријег унучета, међу којима их има

података 6 од 42 до 49 година

„ 17 „ 50 „ 59 „

„ 9 „ 60 „ 68 „

а просјечна бројка свију диференција јест: 56 година, т. ј. *просјечни* број година од рођења дједа до рођења најстаријег унучета.

Отуда се види, да диференција између Тоше и Јована, односно између Тоше и Марка од 62 до можда *извод* 60 година лежи у границама подпуне нормалности и најближе вјероватности.

Рецимо даље: Нека се Тошо родио равно г. 1650., ка што му је већ на „табли“ — од *прилике* — уписано, а Пећани населио г. 1689., то би му те сеобе било 39 година. *И* *што* су по наведенијем примјерима године нормалне. Узмемо ли пак, да су то по *најпрво* наведенијем примјерима још *младе* године, онда нас та околност подјеђа на двије могућности, а то: или се Тошо родио још много прије г. 1650., или је он, што је *много* вјероватније, био млађи од своје браће, па имао можда још и старијих сестара, јер осим горњег рачуна већ и поглед на родословну таблу опомиње нас, да се година рођења Тошина не би дала помакнути много натраг иза г. 1650.

Напокон посмотримо још „родословну таблу“. Ту видимо, како *пет* племенских нараштаја Тошиног потомства (нараштај *други* до укључно *шестог*) покривају *равно пет* „апстрактнијех нараштајских периода“, само што неколико лица од шестог племенског нараштаја прескачу у седму апстрактну периоду, а не би их ни толико било, да се мој стриц Дане није прекрасно оженио. Него то су према великој укупности незнатни изузетци, који се у апстрактнијем периодама међу се изравњују. Дакле, очиглед нас учи, да та ста појава мора *што* *више* важити и за предходећа два племенска нараштаја, т. ј. за кољено: Тошо-Малеш-Н., и за кољено њихове дјеце (1-ви нараштај): Мијата, Манојла, Малеша и т. д., и т. д. Можемо дакле поуздано рећи:

Година рођења Тошина, ако није равно 1650., а она је *са свијем близу* тога броја.

Ближећи се једном циљу од различитијех полазнијех тачака, определијелисмо најприближније годину рођења Тошина, а сад потражимо временску свезу између Тоше и праоца му Радомира.

Радомир нам се појављује први и једини пут поводом своје сеобе из Лике под Ум, „кад су Турци Лику освојили“ а то је г. 1526—27.

Убијежимо сад ту чињеницу у родословну таблу на своје определијељено мјесто.

Шта сад видимо?

Видимо између *појављена* Радомирова (1526—27.) и *појављен* Тошина (1689.) *историскијем* *епохам* *шачно* *ограничен* *проспор* *времена* *од* 162 *године*, коме се не може нити шта додати, нити шта одузети.

Тај непромјењиви и непомични простор времена може нам у неколико послужити као мјерило, којијем ћемо се приближити одприличној години рођења Радомирова.

Упремо ли један крај тога мјерила у најприближније одређену годину рођења Тошина 1650., то нам други крај мјерила показује на годину 1488., као на одприличну годину рођења Радомирова, и тако би онда Радомиру о сеоби под Ум било исто толико година, 38—9, као и Тоши о сеоби у Пећани. Тако би се ми већ у неколико приближили истини.

Али ми већ некако по нашем предању замишљамо себи Радомира у вријеме његове сеобе под Ум као јунака у година, јер предање нам га представља као *главу* своје обитељи, своје „*чељади*“, коју он шаље *напријед* под Ум. Сеоба се сбива под опаснијем приликама, Турци провалили у Лику, *бјегство*. Ту је међу чељади ваљало одраслијех мушкаћа за случај одбране, рецимо: барем један син Радомиров. Да није било тако, мислиш, оставио би Радомир и волове и све, па би пратио своју нејач, да је не изсеку или не заробе Турци.

Најпростији рачун показује нам, истина, да су Тошини синови, Мијат, Манојло и Малеш о сеоби у Пећани били дјеца до око десетак година. Ако је дакле Радомир био тадај Тошинијех година, не би могли ни у њега другчије прилике предпоставити.

Ну ако су Тошина дјеца и била ситна, можда су за то Малешева била јача. Ма и то све на страну, Тошина и Малешева сеоба сбивала се под са свим противнијем приликама. Турци потучени, немоћни, пребјегли Пјешевицу. Ту нема пријеке опасности, има се кад, може се селити по тенану, дочим гледе Радомира учињена предпоставка одговара његовој несвојеволјној ситуацији.

Овамо, онамо, али нагађања остају просто нагађања; па сад већ, пошто нас горњи разлози не задовољавају, узмимо преда се „родословну таблу“, нека би се очигледом помогли и што ближе примакли истини, комбинујући с једне стране од године појављена Радомирова, с друге стране од доба *Будишиног долазка*, и становања у Лици.

Дакле: ставимо ли Радомиру годину рођења у почетак исте апстрактне нараштајске периоде, у којој нам се појављује (1501—1531.), онда нам је о сеоби (1526—27.) *премлад*, тек 26—7 година, не личи му никако бити глава „челади“. Уз њега у то доба морало би бити још *старијих* људи, а он би спадао међу *челад*, пак се његово име не би ни спомињало.

Морамо дакле ићи *нашраг*, у предходну периоду, која почиње са годином 1471. и камо нас је час прије упућивало мјерило, пак рецимо од ока: Радомир нека се родио баш исте године 1471., онда би му било о сеоби под Ум 56, 57 година.

Да ли приличе Радомиру у поменуто вријеме те године, идемо да видимо, комбинујући са оног другог краја.

*

Ја сам на дотичном мјесту по могућству доста вјероватно разложио, да је Будиша умро *годинама прије* турске провале у Лику.

Рецимо сад опет, на пр. Будиша нек је умро 10 година *прије* (сiгса 1517.), а Радомир се родио равно г. 1471., онда би му било о смрти Будишиној 45, 46 година. То је *нормално* по истом начину комбиновања, *којег смо мало прије* *практиковали*, *шражећи годину рођења Тошина*.

Те године Радомирове о смрти Будишиној подударале би се са годинама мог најстаријега брата о смрти нашега оца Буге.

Слиједећи у почетку наведенијем примјерима могли би ми сад Радомиру поставити годину рођења чак и за 10 година даље натраг, у годину 1461., и тад би му о смрти Будишиној било 55, 56 година, као од прилике мом оцу о смрти дједа Мијата —, а о сеоби под Ум било би му око 66 година, и право би га звали „*старац* Радомиром“.

Тако би могли слободно и годину рођења Будишина ставити за десетак година натраг, у годину 1430., а не би никако преступили границу нормалности.

Али пошто ми у „апстрактнијем нараштајскијем периодима“ имамо за наш рачун главног регулатора, оставимо Будиши и Радомиру на родословној табли већ уписане године. Праве године рођења и онако су ту негђе близо.

*

Рачун гледе Радомира полази од непомичне историјске чињенице, с којом је његово име скопчано; а о добу Будишиног живовања у Лици говорио сам већ једном.

Обадва рачуна показују: да је Радомир био син Будишин и слажу се без натења са *унутарњијем, умјеситнијем* смислом нашега предања обзиром на *хронологију* догађаја, који су нашијем предцима сеобе *диктирали*.

У цијелом рачуну дакле може бити *унутарњијех* диференција до око десетак година, које би се могле кретати даље или ближе, изпод или изнад *границе* двију апстрактнијех периода, али рачун у главном — стоји.

Кад би ми пак хћели предпоставити, да је Радомир био унук Будишин, онда би ми учинили насиље *суштини* предања, т. ј. *умјеситном* и једино *разумливом* његовом смислу, смислу предања, заоквиреног историјскијем поводом, који су га родили; морали би за једну апстрактну периоду помакнути или Радомира напријед, или Будишу натраг, што гледе Радомира апсолутно не иде, а кад би Будишу помакнули натраг у г. 1411. било би⁹ му о сеоби у Лику преко 70 година. То нијесу више године окретне, издашне дјелатности, а једва би и завирио у Лику, па и — умр'о.

*

Сад начинимо још неку врсту „пробе“ уз рачун. Рецимо још једном: Будиша се родно равно г. 1440.;

Радомир равно год. 1470., и Будиша да је умр'о (1517.), 10 година прије личко-крбавске катастрофе. Онда би било Будиши

19 година о сеоби из Старе Србије у Црнугору и Херцеговину;

30 година, кад му се родио Радомир;

42 године, кад је након пропасти Херцеговине (1482.) са својом браћом отишао у Далмацију и Лику. У то доба било би Радомиру 12 година.

77 година кад је умр'о. Радомиру у то доба 47; и тада би било око

35 година *Будишиног* становања у Лици, а да је он доживио пропаст Лике било би му тада

87 година. Радомиру 57.

Сад ставимо обојици године рођења за 10 година натраг; у год. 1430., односно 1460., па онда би било Будиши

29 година о сеоби у Црнугору и Херцеговину; опет

30 година, кад му се родио Радомир;

52 године о сеоби у Лику. Радомиру 22;

87 година кад је умр'о. Радомиру тада 57. Опет

35 година *Будишиног* становања у Лици, а било би му

97 година, да је доживио пропаст Лике —, а Радомиру 67.

Обе пробе подnose критику, али друга већ стоји на граници нормалности, даље се не може. Највјероватније је оно, што је по средини.

*

Почем смо ето по могућности најприближније утврдили доба Тоше, Радомира и Будише према нашем предању у оквиру *опредијељеног* временског простора, видимо на родословној табли између Радомира и Тоше празан простор за *неш* незапамћенијех кољена, а у *шестом* кољену Радомировог потомства — Тошу и његову браћу.

На родословној табли, међу водоравницјем пругама, које заграђују апстрактне нараштајске периоде, означене су *подебље* *три* сувише још *крстићима*.

Крстићима означене пруге *доња* и *средња* заграђују

простор времена од 180 година (1501—1681.) или ти равно *шест* апстр. нар. периода.

Ишо *шопики* простор времена лежи између *средње* и *горње* крстићима означене пруге (1681—1861.) а у овом горњем простору од 180 година, или ти *шест* „апстрактнијех нараштајскијех периода“ *крећу се шест* *кољена* или *шест* *племенскијех* нараштаја Тошиног потомства од укључно првог до укључно шестог, и то је она *најзанимљивија* и по наш *рачун* *најповољнија* појава: *како шест* *племенскијех* *нараштаја* *у својој* *укупности* *покривају* *равно шест*, *за мјерило* *узетијех*, *апстрактнијех* *нарашт.* *периода*.

Та појава потврђује у опће исправност рачуна, основаног на поменутом мјерилу и оправдава моје питање: Камо у шестом кољену од Радомира амо — осим Тоше и његове браће — *шире* Радомирово потомство? јер искуство овђе правда теорију а ова је опет на искуству основана.

У шестом нараштају Тошиног потомства, од најстаријег *Илије* Николина (р. 1819.) до најмлађег *Душана* брат-Будина или ти *Пешира* поп-Јовина (р. оба 1877.) родило се свега 84 душе. Могли би данас (1887.) свијех осамдесет и четворо бити у животу, јер најстаријем *Илији* било би сад тек 68 година.

Кад од тога нараштаја одбијемо 35 женскијех, које и онако одлазе у туђу кућу, остаје нам 49 мушкаћа, од којијех је — колико сам могао докучити — г. 1881. било живијех 31 глава.

Шести нараштај *Радомировог* потомства, у који спадају *Тошо* и *његова* *браћа*, — одговара *шестом* нараштају *Тошиног* потомства, дакле и Радомирово шесто кољено могло је бројити својијех око 30 мушкараца, а не само три брата.

Шта мислиш ти сад роде: куд се грана тако једно дрво, почам од Радомира, за 360 година, у дванајестом кољену!?

Рачун стоји овако:

Од Тоше *самог* у шестоме кољену — рецимо: *равно* — 30 живијех мушкијех глава; дакле (аналог) од *Радомира* — рецимо тек (за то нас неће нико карати) — у шестом кољену, са Тошом и његовом браћом *шакође* равно

30 живијех мушкијех глава, а од њих 30 — у дванајстом кољену од Радомира (шестом од Тоше) 30 пута толико, колико од једног Тоше, т. ј. $30 \times 30 = 900$ Будисављевића!

Па нека би их било само пола, — па нека би их било само трећина, а?

Мислим да је тим рачуном још већма оправдано питање: камо шире Радомирово потомство?

СЛИКЕ ИЗ ПЛЕМЕНСКЕ ПРОШЛОСТИ.¹⁾

Наше је племе некад било свијетло и угледно у садањој својој постојбини, не с богаства и господства, каква се у садања (чивутска) времена цијене и вазносе, него због врлина својих изврснијех представника.

Али богме ту бијаше према тадањијем приликама и богаства доста, лијеп и велика — знојем зарађена, и господства — крвљу заслужена.

Уза своје ненадмашиво јунаштво чували су наши стари своју вјеру православну у свом срцу тврђу од камена. Она им је чувала свијест народну српску, она им је била моћни штит одбране проти сваком злоковарном, тајном ил' насилном нападу, који би смјерао уништити им народне особине.

Главе пуне природног дара, душе пуне Божијег страха, чела ведра и поштена, срца смјерна, вијерна и искрена — *то је био цвијет нашега племена.*

Сунце има своје маће, а ће не би чојек; па тако и у нашем стаду не бијаше *свако* како треба, али се је гу било у племенском свјетлилу, а и не смједе подигнути главу. Црна земља све је поравнала —

И ако си вољан знати, млади нараштају, какву би ти

¹⁾ Ове слике потекле су, кад која, из тренутног расположења. Међем их овде, јер Бог зна, кад ће сазрети II. дио књиге и намјењујем их нашијем племењацима *сељацима*. Биле оне ма колико лоше, ти наши племењаци сазнати ће из њих своју племенску старину, за коју они сад већ једва знају; сјетиће се својих врлијех предака, на које су они већ и позаборављали. Слике ће у њима оживити занимљивост за свога и своје, учврстити одлуку за очување својих народних особина. Што не би схватили, разјасниће им већ когод од племена. А ти мој учени роде, опрости старцу и тај прекршај — због добре му намјере.

ваљало бити, а ти посмотри она свијетла лица свог племена, па онда — себе; испитај се, па ће ти се само казати.

* * *

Племе је наше цвјетало, док му је душевно средиште било у Пећаних на домаћем огњишту, одакле су сви његови соколови излијетали и камо су опет долијетали и на цјелокупно племе упливисали, к себи га уздизали, његујући узајамну родбинску љубав.

У души гледам и сад дивну слику по причању мога родитеља, како је то још прије седамдесет година бивало.

Прегрмили бијаху дуготрајни, кржави францески ратови.

„Њи' два лоша убише Милоша“, а *них многи* савладале див-орла Наполеона, присинцирише га за светојеленску литицу а стражара му поставише јастријеба, свијетског ишкариота. (Ма рашта пође диве у тајанствене ледене пољане Русије!)

Дому своме вратили се граничари сиви соколови.

Свануло је доба давно, давно жуђеног благог мира међу народима.

*

По чистом јутарном ваздуху — из далека — бруји глас звона.

Свечана је тишина прилегла по сунчевитом простору, јер данас је *празник Божи*, дан „јегоже сотвори господ“.

Тишину пробија топот коња и разговор мушки.

Из Пећаних подигла се дична чеша све самијех Будисављевића, на двадесет по избор јунака и божијих угодника. Јаше чеша у Јошане цркви.

Млина их побро погледати, све су ти то стасити јунаци.

Свијетла им богата одора прелијева се на сунчаној зраци, сунце им се огледа у пуци и токама, а у душа им се шире побожне мисли. Ма не шћио, мораш им се поклонити.

На челу им дика од племена, јунак Божи *Тома* протопоп, син приједорског јуначине Марка; на прси му од злата зламања.

Старцу Томи уз кољено јаше синак *Дане* млади протопопа. И њег краси од злата колајна.

Проти Томи уза раме јашу два просједа челничјаковића. Свуд су они скупа војевали, па превргли *шеснајест* ратова. Једно ти је *Мијат* капитане, син мудрога старине Јована, а Бојана вјероборца унук, а друго је *Тодор* обрлајтман, син ваљани честитог Радоте.

Сад гле она четири јунака, ка' 'но бора четири зелена. Не знаш који је виши, присталији, који зорнији, који бољи јунак.

Сва четири је Божија десница кроз циновске битке Наполеонове, кроз жарки пламен гореће свете Москве, кроз ледене санте неизмјерне Русије неозлијеђене довела, па живе их и здраве опет у свој завичај довела.

Једно ти је млад капитан *Мане*, син Филипа капитана, брата старог проте;

друго ти је млади обрлајтман *Буде*, син небојше Мијат капитана а потоњи војсковођа Јелачића бана;

треће ти је подовицир *Раде* на прси му за јунаштво од злата колајна, син рођеног брата Мијатова;

а четврто подовицир *Пејо*, син вриједног шицара *Павлића*, унук дичног харамбаше Радомпра.

Па ту су још два млада братца Будишина: Вендрик *Самац*, кадет *Генадија*, и уза њих млад свјештеник *Јово*, син јунака *Петра* капитана, што погibe у земљи Талији.

Па остали брате племењаци: старац *Сава*, најстарији онда у племену, *седамдесет* и *двје* године; па вриједни *Павлић* оштроума глава; *Васиљ*, *Ћиро*, *Лазо* и *Никола*, — *Нико*, *Јован*, — — па камо их од Малеша гране!

Све на војсци по избор јунаци, а на дому вриједни тежаци, све крв једна од искона једног,

„сви погинути један за другога,
„не побјећи један од другога.“

— — — — —
Ја мој Боже дивна ли призора!

Свјеже јутро, жарко сунце, кријепка срца!

По брјегови и пољања бројна стада, по њивама благословена влата сјетва, а на дому сваког изобиља!

То је била слава над славама.

Као „глас господењ на водах“ — лебдио је над пле-
меном благи дух чувар наш.

— — — — —
Је ли то сан био?

Мислио би —, јер од оног, што је негда било, данас
веће ништа више нема.

Данас племе у тамп нам чами.

Попадало са дичног нам стабла оно старо златно
лишће.

Ново лишће ново вријеме по свијету разлијело. Не
зна листак један за другога. Не зна и не мари.

То је струја новог времена.

✱

Опрости му ако те је увриједило и благослови нам
племе, Оче небески!

Нек процвјета опет, нек му сијне зора будућности
љепша и сјајнија на огњишту своме и куд год му допи-
рале гране.

Нека над њим опет лебди дух милости твоје, и све
главе испуни му *једном* мисли, и сва срца надахне му
једном тврдом вољом: *Очуваши аманете својијех предака*
— *вјеру, име и образ прадједовски!*

— — — — —
А сад роде да те водим у давне давнине.

